Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the ima-ges to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAHLGRENSKA SJUKHUSETS

HUNDRAÅRS MINNE

1782 – 1882

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS ·

Biomedicinska biblioteket

fol
ä. 14805.

å. 14805.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK
1001184732

Ex. 2.

MINNESTAL

VID FIRANDET AF

SAHLGRENSKA SJUKHUSETS

HUNDRAÅRIGA TILLVARO

DEN 31 MARS 1882

AF

SJUKHUS-DIREKTIONENS

D. V. ORDFÖRANDE

D:R C. FORSSENIUS.

GÖTEBORGS REALLÄROVERK.
Skänkt av
J. G. HOLMSTEDT.

GÖTEBORG.
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1884.

BIO-MEDICINSKA BIBLIOTEKET
GÖTEBORG
*

Hundrade år hafva förflutit sedan Sahlgrenska sjukhuset, i slutet af Mars 1782, först öppnades för mottagandet af sjuka, och vårt samhälle har stora anledningar att tacksamt minnas och festligt fira denna tilldragelse. Ty endast det folk och det samhälle, som hedrar fädrens minnen och ärar deras bragder, kan hoppas på lång framtid och välsignelserik utveckling. Gamla byggnader och inrättningar böra derföre äras såsom monumentala vittnesbörd om förfädrens smak, tänkesätt och samhällsanda. Betraktelsen öfver sådane inrättningars historia är ofta i många hänseenden lärorik, emedan den visar både hvad vi böra undvika och iakttaga. Och få inrättningar äro i detta fall så lärorika som just den, hvilkens historia vi nu skola betrakta.

Detta sjukhus är icke blott ett af de äldsta och största bland Göteborgs många välgörenhetsinrättningar, som vittna om att detta samhälle haft lyckan i rikt mått ega högsinnade, varmhjertade och fosterlandsälskande män, hvilka förtjena att af efterkommande i alla tider bevaras i kär och vördad hågkomst, utan det är också bland alla dessa inrättningar den, som bäst motsvarat fordringarne inom ett kristligt samfund på kärlek och barmhertighet mot nästan. Och det är jemväl den, som genom sin historia tydligast vittnar om Göteborgs storartade utveckling, med hvilken den synbarligen hållit jemna steg, hvilket också bäst bevisar dess stora vigt och betydelse för samhället. Kunde i penningvärde skattas all den tanke- och handlings-kraft, som under de förflutna 100 åren genom detta sjukhus kommit staden till godo, så skulle summan säkerligen blifva ganska betydlig och vida öfverstiga hvad som derpå offrats. Ty icke allenast hafva flere utmärkte läkare, som der verkat, med råd och lärdomar bidragit till stadens sunda utveckling, utan af de mer än hundratusen personer, som der erhållit råd, behandling och vård, hafva mång-

faldiga tusenden återvunnit helsa och arbetskraft, hvarmed de sedan kunnat verka till stadens gagn och förkofran. Idéer och krafter äro nemligen alltid det väsentliga och hufvudsakliga, emedan materien endast genom dem ombildas, förädlas och får värde.

En inrättning som under ett helt århundrade verkat så välgörande och gagnrikt för samhället förtjenar i sanning att af stadens samtliga innevånare omfattas med tacksamhet och välvilja. Och för den skull hafva sjukhusdirektionens nu varande ledamöter ansett sig både berättigade och pligtige att inbjuda alla stadens vördade styresmän, myndigheter och innevånare att deltaga uti firandet af sjukhusets sekularfest. Denna blifver dock tyvärr ganska anspråkslös och föga motsvarande både festföremålets betydelse och aktningen för de inbjudna. Sjukhusdirektionen har nemligen ansett sig hvarken kunna eller böra föranstalta om några dyrbara och lysande anordningar, utan har helt enkelt uppdragit åt sin ordförande att hålla ett för tillfället lämpligt minnestal. För detta förtroende och för den ära, som derigenom visats mig, är jag högligen tacksam, men beklagar djupt att förmågan ingalunda torde motsvara hvarken direktionens eller ärade åhörares billiga förväntningar.

I detta anspråkslösa minnestal vill jag bjuda till att redogöra för sjukhusets uppkomst och småningom skeende utveckling intill närvarande tid och sedan framhålla mina åsigter om hvad som i närmaste framtid nödvändigast bör göras för bästa uppnåendet af dess stora och välsignelserika mål.

Men innan jag talar om sjukhuset, torde böra egnas några ord af tacksam erinran åt den vördnadsvärde ~~man~~, som genom sin sällsynta frikostighet var dess upphof — och detta desto heldre som denne man i alla tider skall intaga ett framstående rum såväl genom medborgerliga dygder och varm fosterlandskärlek som genom sitt storartade mecenatskap. **Direktören och Kommendören Niklas Sahlgren** föddes den 18 Mars 1701 i Göteborg, der fadren Nils Persson Sahlgren var rådman och dog redan 1703. Hans unga moder Sara Hervegh, härstammande från England, var ytterst angelägen om att väl uppfostra sonen, som redan vid 16 års ålder entusiastiskt svärmade för att hos oss upplifva den anda som gjorde det fordna Tyrus och Cartago så blomstrande. Han reste då först till Holland, der han 1717 träffade landsmannen Jonas Alström, då 32 år gammal, hvilken, på resa från Sverige till sitt kontor i London, en längre tid vistades i Holland. Uti honom fann den ifrige ynglingen både en varm nitälskare för svenska fosterlandets och dess näringars förkofran och en ledande vän,

genom hvars bemedling han genast erhöll anställning på Herrar Tietzens och Schröders stora handelskontor i Amsterdam. Efter 6 års vistelse i Holland återvände han till Sverige, just då Alström från London återflyttade till fäderneslandet. Som trogna vänner reste de nu tillsammans först genom en del af Tyskland och sedan 1724 i 2 års tid genom Sverige, der de klättrade uppför berg, genomströfvade skogar och nedstego i grufvor, ifrigt forskande öfver allt. De sågo då klart huru mastträden i våra skogar ruttnade bort, huru jern, koppar och andra metaller, i nästan outtömlig mängd, lågo i våra berg och grufvor till ingen nytta, huru massor af kraft oupphörligt störtade utför våra många och stora vattenfall, utan gagn för industrien o. m. s. »Härunder hade många nya ljus uppgått för den unge mannen och en mängd fördomar drifvits på flygten.» Derefter begaf Sahlgren sig till England i slutet af år 1726 i sällskap med sedermera presidenten och kommendören Edv. Carleson, och med lika granskande blickar genomreste de nu detta land under ett par års tid. År 1728 i början af året for han öfver till Frankrike, men just som han 1729 var i begrepp att fortsätta resan till Spanien och Italien kom bref med underrättelsen att hans moder dött. Han återvände nu till hemmet för att skifta arf med äldre brodren, sederm. Politie Borgmäst. och Kommerce-Rådet Jacob Sahlgren och svågern J. Holst, som var grosshandlare i Göteborg, der Niklas nu också bosatte sig såsom handlande.

Hans första företag var inrättandet af ett Vestindiskt handelskompani, hvartill planen var gifven af Jonas Alström och hvaruti Niklas Sahlgren blef direktör. Bolaget utrustade först ett skepp till Barima, en af de karaibiska öarne. Expeditionen hade all framgång man kunde vänta. Ön afträddes till Sverige af den vilde höfdingen, som sjelf anlade svensk drägt och visade all aktning för den svenska flaggan. Ett förslag till kolonisering af ön inlemnades till regeringen, men vann ej afseende. Bolaget upplöste sig, och Sahlgren fäste nu i stället sin blick på Ostindien. Genom Hannoverska alliansen hade Ostindiska kompaniet i Ostende blifvit upplöst 1727. Sahlgren hade sett denna afundens seger på nära håll och kände personligen många medlemmar af det upplösta kompaniet, hvilkas tankar han nu sökte vända på Sverige, sedan förslag på Triest och Fiume vid Adriatiska hafvet misslyckats. Den rike svensken handlanden Henrich König antog förslaget i förening med några af dem, som tagit sina penningar ur det holländska kompaniet, hvilket under en längre, föregående tid drifvit handel på Ostindien. Oaktadt mycket skrik mot ett förslag som afsåg »att steka folk under Ostindiens sol», blef

oktroj på femton år gifven d. 14 Juni 1731 åt ett ostindiskt handelskompani i Sverige, jemt på dagen 105 år efter det konung Gustaf II Adolf först utgifvit »patent» på en dylik handel. Sahlgren var stor delegare och blef 1733 direktör för detta kompani, hvarmed han fortfor till 1768, då detta första kompani upplöstes. Han blef härunder mycket rik, men var och förblef det oaktadt en fiende till köpmannalyx. »Ni skrämmer krediten in i de rikas penningkistor, då Ni går prydd med guld och ädelstenar», sade han en gång till en prålande köpman. Han kräfde till och med straff för köpmäns yppighet, såsom varande landets förderf, och för bankrutterade handlande höll han långa föreläsningar med stränga förmaningar. Han mottog ingen annan titel, utan hette direktör från 1733 till sin död, och ej heller adelskap, som den tiden ofta bjöds rika handlande. Men 1750 fick han af konungen rätt att köpa och ega säterier, en rätt som eljest var ofrälse förbjuden till 1809. Häraf begagnade han sig ock i vidsträckt mån, inköpande en mängd frälseegendomar både i Halland och Vestergötland. Uti första ordenskapitlet efter Vasaordens stiftelse 1772 blef S. utnämnd till kommendör och kort derefter till ledamot af Kongl. Vetenskapsakademien, som redan följande året lät pregla en minnespenning öfver honom, Han blef ock ledamot af Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle, af Patriotiska sällskapet samt af flera andra vetenskapliga och fosterländska samfund.

Niklas Sahlgren var två gånger gift, först 1745 med Anna Margreta Wittmarck, som afled redan 1746 efter blott ett års äktenskap, och sedan 1747 med Katarina Kristina Grubb, som dog 1772. Med hvardera af sina båda hustrur hade han en dotter, hvilka båda blefvo gifta med söner till hans bäste vän, baron Jonas Alströmer. Den äldsta af dem hade en dotter, som blef gift med majoren friherre Nils Silfverschiöld, hvarigenom en stor del af de stora Sahlgrenska godsen öfvergick i den Silfverschiöldska slägtens ego.

Oaktadt Sahlgren sålunda egde tvenne döttrar till arfvingar, som blefvo rikligt doterade, bortskänkte han likväl stora summor till allmänna inrättningar. Bland dessa må särskildt nämnas trenne af synnerlig betydelse. Först anslog Sahlgren 1772 till Vetenskapsakademien en summa, hvaråa gåfvobref utfärdades 1773, å 150,000 daler k:mt, hvaraf räntan skulle användas dels till bekostande af vetenskapsmäns resor, dels till premier åt dem, som gåfvo bästa svaren på akademiens frågor angående landthushållningens upphjelpande, och sjelf framställde han de första frågorna.

Den andra stora donationen var till ett barnhus, för hvilket ändamål han dels insatte uti Rikets ständers bank ett kapital af 300,000 daler k:mt

mot 4 proc. ränta till barnhusets underhåll och dels skänkte säteriet Östad i Westergötland, inköpt för 300,000 daler k:mt och 100 dukater såsom vängåfva. Beslutet om denna gåfva tillkännagafs först på konung Gustaf III:s kröningsdag den 29 Maj 1772, men gåfvobrefvet är dateradt den 10 Januari 1774 och kongliga stadfästelsen derpå gifven den 7 April 1775. Storleken af denna gåfva kan inses, då man får veta att Östads säteri utgöres af 7 hela hemman med derunder lydande $13^{1}/_{16}$ frälsehemman. Men särskild betydelse har denna donation derigenom att Östad var det första barnhus i Europa, som afsåg att utbilda barnen till dugliga och förståndiga landtbrukare. För barnens undervisning i läsning, skrifning och räkning anställdes der en skolmästare, en snickare antogs för undervisning i slöjd, en trädgårdsmästare skulle undervisa i trädplantering och trädgårdsskötsel. Spinnerskor och väfverskor skaffades från Ångermanland för att undervisa i spånad och väfnad, hvartill både ull, lin, hampa och nässlor skulle användas. Inrättningens föreståndare skulle undervisa de mognare barnen dels i det praktiska jordbruket, dels i alla tama djurs ans och skötsel, men isynnerhet i hästars, hornboskaps, fårs och getters vård. För detta ändamål underhöllos vid barnhuset, utom särskilda racer af boskap och arbetshästar, spanska och engelska får, angoragetter, åsnor, mulåsnor och elgar. Lärlingarne skulle också, i mån af sina krafter, deltaga uti alla yttre arbeten. Godsets kamrer skulle slutligen äfven undervisa dem om de svenska hemmanens olika beskaffenhet, fördelar och beskattning samt om lagar och författningar rörande deras vård och skötsel. Vid fyllda 15—18 år utflyttade barnen såsom drängar och pigor till jordbrukare och erhöllo då nödig utstyrsel i kläder o. d.

Allt detta visar huru långt före sin tid de män voro, som uppgjorde planen för denna verkliga mönsteranstalt. Ty först i våra dagar, omkring 100 år derefter, har man allmännare börjat inse nödvändigheten af att barnen tidigt behöfva lära mycket mera än att läsa och skrifva, att de tidigt behöfva öfva alla sina organer och odla sitt förstånd för blifvande verksamhet, samt att en kunnig och förståndig jordbruksbefolkning är statens förnämsta grundkraft och stöd.

Den tredje af Niklas Sahlgrens stora donationer är den som vi nu egentligen skola taga i betraktande, nemligen den till Sahlgrenska sjukhuset. — Men utom dessa större donationer gjorde han äfven flera mindre såsom till Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhets-samhälle och till Patriotiska sällskapet, samt till Göteborgs arbets- och fattighus, dess

Frimurarebarnhus och många andra. K. Patriotiska sällskapet lät också prägla en minnespenning öfver honom, för att »uttrycka sin tacksamhet för de ansenliga kostnader Sahlgren gjort sig till bergverkens bedrifvande på Dalsland, till bruksrörelsens förmån i Vermland, förutom åtskilliga andra riket gagnande anläggningar till rörelsers och näringars utvidgande, deri han både tog betydlig del och understödde enskilda näringsidkare med ansenliga egna medel». Af Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhets-samhälles handlingar, som började tryckas så snart den Sahlgrenska donationen gjorde det möjligt, synes att icke ringa vetenskaplig och vitter bildning på den tiden utbredt sig bland stadens borgerskap. Unga lärde och naturforskare belönades och understöddes, och de ostindiefarande skeppen hemförde icke blott laster af dyrbara handelsvaror, utan ock tusental af sällsynta naturalster, som öfversändes till Linné eller skänktes till museer och vettgiriga samlare. Troligen kan ingen svensk handelssocietet i vår tid förete så mycket nit och kärlek för vetenskaplighet, som visade sig i den krets som omgaf Sahlgren. Han var genom sitt höga allvar, klara förstånd och varma intresse likasom en fader bland de omgifvande lärde. Han var jemväl lika kär för de fattige som för de lärde, men de fattiga måste vara flitiga, om de skulle stå väl hos Sahlgren. Hans valspråk såsom kommendör var: *»idogt och försigtigt»*.

Niklas Sahlgren dog den 10 Mars 1776. En stor mängd grafskrifter utkommo i anledning af hans död, både på vers och prosa, på svenska och latin, alla tolkande den allmänna saknaden, alla enstämmigt prisande hans medborgerliga och enskilda dygder. »Han var — heter det i en af dem — en välsignelse för Göteborg och en prydnad för Sverige, ty han idkade lärdom, hedrade vetenskaperna, uppmuntrade konsterna, utvidgade handel och rörelse, odlade jorden och belönade dess idoge brukare.» »Under allt detta var hans blick städse rigtad på något högre. Han var gudfruktig utan skenhelighet, allvarsam utan tvärhet, vänlig utan falskhet, omtänksam utan fikenhet, idog utan fjäs, måttlig utan karghet, hedersam utan slösaktighet, rik utan öfvermod, välgörande utan skryt och värdig sin lycka, den han handterade varsamt.»

Här ofvan, på sidan om katedern, se vi en stor, vacker medaljong med Sahlgrens bild, modellerad af Sergel, under Archevèques ledning, och nedanför denna ett mindre porträtt af Sahlgren, stucket i koppar och skänkt till sjukhuset af enkefru B. Thulin. Ofvan dörren här till venster synes ett annat medaljongsporträtt, genom sjukhuskommissarien J. O. Wahlqvists försorg och omkostnad, förfärdigadt af C. J. Dyfverman, efter bilden på den

af Vetenskaps-Akademien öfver Sahlgren slagna minnespenningen, lånad från kongl. myntkabinettet i Stockholm. En litografisk afbildning af det i koppar stuckna porträttet bifogas denna lilla afhandling.

N. Sahlgren tecknas af samtida såsom »en man af reslig vext med manligt allvar, rena anletsdrag och klara ögon, uttryckande ej mindre en tänkande ande än godhet och välvilja.»

Efter denna alltför korta och ofullständiga skildring, som tyvärr ingalunda motsvarar den utmärkte mannens storhet och förtjenster, öfvergå vi nu till betraktelsen af hans tredje stora donation, som var upphofvet till detta sjukhus, med hans namn, hvilket det i alla tider skall bevara i kärt och tacksamt minne.

Uti sitt testamente af den 8 December 1772 säger han (§ 2 mom. 2): »Mina uti Halland egande strögods, som ej höra under Gåsevadholms och Dahls säterier, gifver jag till någon nyttig inrättning här i staden, antingen till enke-, arbets- eller sjukhus, ettdera eller alla tre, allt efter mina kära mågars godtfinnande och föranstaltande, som straxt och aldrasist inom två år efter min död bör ske, dock lemnas dem frihet att annorlunda employera och till deras enskildta förmon disponera dessa strögods, allenast de till förenämnde inrättning eller inrättningar besörja ett kapital af femtiotusen daler s:mt samt derjemte en årlig säker inkomst af 4,000 daler s:mt.»

Sedan den ene af hans mågar, baron August Alströmer dött den 19 Sept. 1773, gjorde han, d. 21 April 1774, följande tillägg till förenämnda testamente: »Och som jag, uti 2 § 2 mom. i 1772 års dispositon, har donerat mina strögods i Halland eller deras värde 150,000 daler s:mt till någon nyttig och beständig inrättning här i Göteborg, hvilket jag lemnat till mina mågars val och föranstaltande, men min måg August Alströmer emellertid genom döden afgått, autoriserar jag i dess ställe Direktören Herr Martin Holterman att i samråd och gemensamt med min käre måg Clas Alströmer besörja om efterlefvandet och verkställigheten af hvad jag i detta mål stadgat och hvad mera ofvannämnde testamentariska dispositon innehåller.»

Sedan Baron Clas Alströmer »icke mindre före än efter sin svärfaders död, i samråd med sina vänner, bemödat sig om att, i betraktande af stadens behof och omständigheter, utfinna den anstalt hvarmed innevånarne nu och för framtiden kunde vara bäst belåtne, så tillställde han testamentsexecutorerne ett anonymt bref med 1,500 daler s:mt och med begäran att 1,000 daler häraf måtte gifvas till författaren af det förslag som för sin godhet anses värdigt att utföras och 500 daler s:mt åt den hvars project kommer

det förra närmast». Härom lät han 1776 utfärda kungörelse i flera tidningar med uppmaning till allmänheten att före 1777 års slut inkomma med förslag till frågans bästa lösning. På grund af denna uppmaning inkommo 30 svar, af hvilka högsta belöningen tilldömdes det af Politieborgmästaren Dan. Pettersson, som föreslog att använda donationen till inrättande af ett sjukhus, och detta förslag var åtföljdt af en kostnadsberäkning, utvisande att ett sjukhus om 12 sängar kunde för den donerade summan uppsättas och underhållas. Öfver detta förslag inhemtade Baron Alströmer så väl Kongl. Vetenskaps-Akademiens utlåtande som ock yttrande och förslag af flera sakkunniga personer, bland hvilka han, i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om sanction af reglementet, nämner doktorerna Fagræus, Ribben och Dubb, om hvilken senare säges, att han i Paris gjort sig noga underrättad om dervarande förbättrade sjukhusanstalter. Exekutorerna af Direktör Sahlgrens testamente underrättade, genom skrifvelse af den 17 Mars 1779, Magistraten i Göteborg, att de beslutat använda donationen till inrättande af ett sjukhus under namn af »Sahlgrenska lasarettet» samt att Baron Clas Alströmer, begagnande sig af den i testamentet honom medgifna rättigheten, tillöser sig de donerade strögodsen i Halland mot det att han till Sahlgrenska sjukhuset härstädes nu genast utbetalar den för dessa hemman bestämda lösen af 50,000 daler s:mt eller $8{,}333\frac{1}{3}$ R:dlr species kapital och derjemte en årlig säker inkomst af 4,000 daler s:mt eller $666\frac{2}{3}$ R:dr species. Mången skulle kunna tycka, att denna lösen var allt för ringa för nära 150 förmedlade hela hemman, af hvilka $123\frac{1}{24}$ voro af frälse och $23\frac{1}{8}$ af skattefrälse natur, och tänka att någon egennytta å Baron Alströmers sida härvid medverkat, men dels måste man frånkänna denne ädle, högsinnade och för allmänt bästa så varmt nitälskande man all dylik bevekelsegrund, dels betänka huru förunderligt ringa svenska jordens afkastning och värde var den tiden och huru annorlunda penningens förhållande var då jemförd med nutidens. Också säger Baron Alströmer, i sin ofvannämnda skrifvelse till magistraten: »då jag nu företagit mig att sätta mitt beslut i verkställighet, finner jag att till lasarettsinrättningen nu i början fordras långt större penningutgifter än med det anslagna strögodsets årliga afkastning kan bestridas, hvarföre nödvändigt blifver att vidtaga den utväg som min käre svärfader uti testamentet lemnat och föreskrifvit, att till enskild förmon disponera detta strögods och deremot till besagde lasaretts inrättning och bestånd ombesörja ett kapital af 50,000 d:lr s:mt jemte en årlig, säker inkomst af 4,000 d:lr s. m. Men alldenstund sjelfva strögodset,

i dess nuvarande tillstånd, bestående mestadels af svaga och illa häfdade hemman, besutne af mindre idoge åbor, af hvilka många ej kunna utgöra sina räntor, ej är svarande mot ett sådant kapital och årlig inkomst, så framt det icke genom kostsamma nya inrättningar och hushållsanstalter samt penningeförskotter till uppodling framdeles torde kunna förbättras och derigenom bringas till större afkastning; — — alltså och till att likväl nu genast kunna ej allenast vinna ändamålet, till sjukhusets inrättande och underhållande, utan ock derjemte få tillfälle att gifva allmogen i Halland efterdöme huru de svaga och genom vanhäfd nu mindre gifvande hemmanen kunna genom flit, arbete och kostnad till både enskild och allmän nytta upphjelpas, föranlåtes jag härmed tillkännagifva att jag på vinst och förlust nyttjar min aflidne svärfaders uti testamentet förklarade vilja att till min enskilda förmon och ego antaga och disponera oftanämnda Halländska strögods, emot det att jag till Sahlgrenska lasarettsinrättningen härstädes nu genast ombesörjer ofvannämnda fastställda lösen.» — Hade sjukhuset kunnat uppföras, med bibehållande af alla de donerade hemmanen, skulle det helt visst, med den odling och afkastning svenska landtbruket redan nu uppnått och med det värde hemmanen nu, iföljd deraf, ega, varit ett mycket rikt sjukhus med minst en och en half millions kapital. — Till säkerhet för det genom Halländska strögodsens utlösen sjukhuset tillförsäkrade kapitalet, så väl som för dess årliga inkomster, pantsatte Baron Alströmer, genom förpantningsbref af d. 31 Mars 1779, alla de nämnda strögodsen. Men »i anseende till fondens otillräcklighet», såsom det säges uti inledningen till första reglementet för sjukhuset, »var Baron Alströmer nödsakad att låta hela inrättningen hvila till dess kapitalet genom räntor förökadt kunde dertill förslå.» — Det första han sedan företog var att (den 7 Juli 1779) inköpa den lämpligaste tomt, som den tiden stod att få, och att genast uppgöra kontrakt med d. v. konduktören J. A. Carlberg om sjukhusbyggnadens uppförande på denna tomt. Huset byggdes, enligt detta kontrakt, af korsvirke fylldt med tegel och på södra och vestra sidorna beklädt med halfstens tegelmur. Sedan huset blifvit färdigbyggdt och försedt med alla för de sjukas behof erforderliga förnödenheter, uppläts det för sjukas intagande och vård i Mars månad 1782. Den tomt som inköptes och på hvilken sjukhuset uppfördes var belägen vid Sillgatan mellan fortificationshuset och då varande masthamnen, der nu posthuset ligger, och huset finnes ännu qvar såsom enskildt boningshus, midt för Smedjegatan. Det innehöll uti öfra våningen 5 rum, som begagnades till sjukrum och i nedra våningen hushållslägenheter och boningsrum för betjeningen samt för en

kirurg eller underläkare. Uti detta sjukhus funnos till en början endast 24 sängar, af hvilka 14 voro beräknade för betalande och 10 för medellösa sjuka. Detta antal sjuksängar var väl icke stort, men ansågs den tiden icke ringa. På Serafimerlasarettet, som öppnades 1752 eller 30 år förut, funnos i början endast 8 platser för sjuka, hvilkas antal dock snart ökades till 10 och redan i Maj 1758 hade stigit till 40. — För de sjukas intagande på sjukhuset fordrades presterskapets bevis om torftighet och rättighet att åtnjuta vård, derföre att de voro i staden mantalsskrifna. Undantag gjordes endast för dem, som träffats af olyckshändelser på gata, i hamn eller inom husen, likasom för barnaföderskor, för hvilka alla sjukhuset städse stod öppet utan föregående anmälan. Beträffande barnaföderskor förklarades uttryckligen att de icke behöfde vara försedda med något prestbevis; så att Sahlgrenska sjukhuset uppläts åt dem på samma liberala vilkor som det några år förut i Stockholm öppnade allmänna Barnbördshuset. För betalande fordrades vederbörlig, skriftlig förbindelse för afgiftens erläggande med 4 skillingar specie »för hvarje dygn den sjuke der föddes, vårdades och betjenades.» Men utom den hjelp fattiga sjuka sålunda egde påräkna inom sjukhuset fingo de äfven rättighet att på bestämda tider kostnadsfritt rådfråga sjukhusets läkare och erhålla fria läkemedel på sjukhusets bekostnad, — alldeles på samma sätt som vid Pariser hospitalen. Denna senare rättighet, att erhålla fria medikamenter, synes dock hafva upphört efter några år, då Göteborgs fattigvård, vid slutet af förra århundradet, genom Doktor Dubbs bemödanden, kommit i ordnadt och förbättradt skick.

Sedan Sahlgrenska sjukhuset under 7 års tid varit i verksamhet och öfver 1,000 sjuka jemte 200 barnaföderskor der åtnjutit vård, ansågs tiden vara inne att utfärda ett fast reglemente för dess styrelse och förvaltning. Ett provisoriskt reglemente hade visserligen före sjukhusets öppnande blifvit af Baron Clas Alströmer med Direktör Holtermans medgifvande inlemnadt till Magistraten, som derom utfärdade allmän kungörelse d. 15 Mars 1782. Men ett utförligare sådant, uppsatt af D:r Dubb och Frih. Alströmer gemensamt, blef 1789 af Sahlgrenska testamentsexecutorerna inlemnadt till Kongl. Maj:t, för erhållande af dess sanction, hvilken utfärdades d. 3 Aug. sagde år af den under konungens frånvaro förordnade regering.

Detta reglemente är att anse såsom den grundlag, från hvars anda och grundsatser man under tidernas lopp icke kunnat afvika utan att våldföra den gjorda stiftelsens idé. Det ålägger sjukhuset en dubbel verksamhet, såsom på en gång välgörenhetsinrättning och läroanstalt. På samma sätt

som reglementet för Serafimerlasarettet i Stockholm förpligtigar det både läkaren och kirurgen vid sjukhuset »att lemna unge medici, unge chirurgi och barnmorskor fritt tillträde till sjukhuset och att, så ofta tiden tillåter, undervisa dem uti allt hvad till deras embete hörer» — äfvensom »att föra särskild journal öfver hvarje sällsynt sjukdom, som i sjukhuset förekommer, att öppna dem som dödt på sjukhuset af sällan förefallande och mindre kända sjukdomar och att, efter behörig preparation, i sjukhuset förvara de delar som i anseende till sin ovanliga beskaffenhet förtjena uppmärksamhet.» Kirurgen åläges ock särskildt »att lemna stadens unge medici och chirurgi öppet tillfälle till öfning i dissekerande på de kadaver som uti sjukhuset förefalla och dem vid sådane tillfällen uti anatomien undervisa». Och detta utan minsta inskränkning eller förbehåll, som eljest förekom på flera sjukhus, såsom t. ex. på akademiska sjukhuset i Upsala, der ända in på 1840-talet intet lik fick öppnas utan medgifvande af den aflidnes anhöriga.

Dessa stadganden ådagalägga en ovanlig fördomsfrihet och liberalitet hos Sahlgrenska sjukhusets stiftare, enär på den tiden till och med vid Serafimerlasarettet en afgift måste erläggas af dem som bevistade liköppningarne inom inrättningen. Äfven vid Allm. Barnbördshuset i Stockholm, som var nära liktidigt med Sahlgrenska sjukhuset här, fordrades betalning af dem som der åtnjöto undervisning. Denna sjukhusläkarne i första reglementet ålagda undervisningsskyldighet vittnar också derom, att de som uppgjort detta stodo långt framom sin tid, då de insågo att endast genom att på en gång vara välgörenhetsinrättning och läroanstalt ett större sjukhus fullständigt kan motsvara sin idé. Genom att lära andra lärer man sig sjelf och endast derigenom tvingas sjukhusläkarne att ständigt hålla sig uppe på vetenskapens höjder. Ingen är heller strängare kontrollant och kritiker på lärarens skicklighet och lärdom än hans lärjungar, hvilka också just derföre på det kraftigaste sporra läraren till nit, studier och humanitet.

Äfven i de senare utfärdade reglementena för sjukhuset, neml. i 1829 och 1855 års samt i det nu gällande af 1867 och 1875, finnas bestämmelser om inrättningens verksamhet som medicinsk undervisningsanstalt, men tyvärr endast såsom en död bokstaf. I det sista föreskrifves, »att öfverläkarne skola med upplysning och ledning tillhandagå de läkare som anmäla sig till sjukhusets besökande för undervisnings vinnande och för begagnande af det bildningstillfälle, som der erbjudes, och att åt välfräjdade qvinnor lemna tillfälle till öfning såsom sjuksköterskor, äfvensom tillåta blifvande fältskärer genomgå den i ordningen för fältskärsyrkets utöfning föreskrifna kursen».

Högsta styrelsen för sjukvården i Sverige har icke heller förbisett Sahlgrenska sjukhusets bestämmelse såsom medicinsk undervisningsanstalt, såsom det synes af dess underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t uti en befordringsfråga af d. 5 Nov. 1857, hvaruti K. Medicinalstyrelsen icke blott uppräknar det ursprungliga reglementets föreskrift om undervisningsskyldighet, utan ock tillägger följande: »Öfverläkarens vid Sahlgrenska sjukhuset skicklighet bör omfatta icke blott förmåga af och vana vid de ekonomiska förvaltningsbestyren jemte det ordningssinne, som åt de sjuka betrygga en god vård i öfrigt, utan ock den grundliga underbyggnad i medicinen och dess hjelpvetenskaper, det varma nit för vetenskaplig forskning, förutan hvilka åt sjukvården icke kunna tillförsäkras fördelarne af den vetenskapliga erfarenhetens framsteg och åt dem som vid sjukhuset söka bildning ej kan lemnas nödig vägledning.»

Den förnämsta och vigtigaste sidan af sjukhusets verksamhet, såsom välgörenhetsinrättning, har deremot utvecklats på ett storartadt och berömvärdt sätt, och sjukvården har här varit så god och förträfflig som det är möjligt vid ett stort sjukhus, hvilket icke tillika är läroanstalt.

Efter denna korta framställning af sjukhusets uppkomst och stiftarnes afsigter med stiftelsens ändamål och ideela väsende torde vara skäl att tala om dess materiela resurser och om dess förvaltning.

Sällan kan något stort och godt uppkomma utan föregående strid och bekymmer, och så var äfven fallet med detta sjukhus.

Redan innan D:r Dubb kom i tillfälle att dela omsorgen och styrelsen för sjukhuset med den i reglementet bestämda direktionen, blef han tvungen att kraftigt kämpa för återvinnandet af de förmåner som genom Sahlgrenska donationen tillförsäkrats detsamma. Firman Sahlgren och Alströmer hade, till följe af deras Amerikanske agents konkurs, år 1785 nödgats afstå till sina borgenärers förnöjande äfven de Halländska strögodsen, hvaruti sjukhusets årliga inkomster voro intecknade. Och först efter årslånga processer blef D:r Dubb i stånd att erhålla utredning af den donation som tillkom sjukhuset, efter det den blifvit utbruten ur den vidlyftiga massan. Genom Kongl. resolution af den 2 Okt. 1786 erhöll sjukhuset visserligen så väl det kontanta kapitalet med upplupna räntor (11,035 R:dr 11 Skr B:co) som äfven, till säkerhet för det af stiftaren detsamma tillförsäkrade årliga underhållet ($666^{2}/_{3}$ R:dr B:co), frälseräntorna af $33^{7}/_{24}$:dels mantal af de Halländska strögodsen jemte 2:ne qvarnar. Men äfven sedan uppstodo fleråriga bekymmer och trägen skriftvexling för erhållandet af ordentlig uppbörd från landskontoret i Halmstad. Först efter upprepade klagomål häröfver hos Serafimerordensgillet blef förhållandet

ändradt och sjukhusets ekonomiska bestånd tryggadt. Under denna tid hade D:r Dubb flera gånger förklarat sig vara tvungen att stänga sjukhuset, hvilket dock genom hans ovanliga ihärdighet och kraft lyckligtvis afvärjdes.

Det nya sjukhuset var helt och hållet en privatstiftelse, som uppkommit och uteslutande underhölls genom frivilliga gåfvor och donationer. Den första och betydligaste erhölls genom Konung Gustaf den III:s bevågenhet, då han, efter ett personligt besök på sjukhuset, sommaren 1784, på Sundhetskollegiets tillstyrkan, genom bref af den 2 Septr samma år, medgaf att de så kallade lasarettsmedlen, som insamlades vid bröllop och barndop och som på andra ställen i riket redovisades inför öfverdirektionen öfver barnhus och hospitaler — sedermera serafimerordensgillet — i Göteborg skulle få uppbäras och användas för Sahlgrenska sjukhuset. Och dessa medel, som årligen uppgingo till mer än hälften af frälseräntorna från de till sjukhusets underhåll anslagna Halländska hemmanen, fortforo att uppbäras äfven långt efter sedan Sahlgrenska sjukhuset blef förenadt med stadens nya, allmänna sjukhus eller till år 1865. Domprosten D:r P. Wieselgren inkom då till sjukhusdirektionen med en skrifvelse, hvaruti han anhöll att presterskapet måtte befrias från uppbörden af denna afgift. I anledning häraf beslutade Stadsfullmäktige, att denna insamling skulle upphöra. I sammanhang med denna insamling hade sjukhuset också fått rättighet att på 1:sta söndagen i adventet, uti stadens kyrkor, uppbära en kollekt, under öfvervakande af 2:ne ledamöter bland Borgerskapets Herrar Äldste. När och af hvilken medgifvandet till denna kollekt erhölls har jag icke kunnat utleta, men säkert är att den först omnämnes i 1815 års protokoller såsom uppburen året förut och att den fortfor till 1861, då den upphörde, efter att på senare åren hafva inbringat omkring 1,000 kr.

Största inkomsten erhöll dock sjukhuset genom testamenten och donationer af enskilda personer. Den första betydande donationen var af Statsrådet, Archiater Casten Rönnow, som 1784 skänkte 1,650 R:dr Species till underhåll af en frisäng. Så vidt jag kunnat utforska finnes icke någon särskild förteckning öfver gifvare och gåfvor till Sahlgrenska sjukhuset. Men genom upprepadt och noggrant genomgående af befintliga protokoller har det lyckats få en ganska fullständig lista deröfver. Och då välgörenhet åtminstone bör röna tacksamhet och erkännande, så medgaf direktionen att en tafla, upptagande de donationer till Sahlgrenska sjukhuset, som icke understego 100 kronor, skulle få uppsättas uti medicinska afdelningens väntsal, midt emot en af direktionens kassaförvaltare, Herr Edv. Dickson förut der

uppsatt tafla öfver donationer till Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset. Båda dessa taflors innehåll torde här böra meddelas.

Donationer

till Sahlgrenska Sjukhuset.

1772 & 74.	Direktör Nikl. Sahlgren $146^{9}/_{24}$ förm. hemman, efter då varande värde	150,000	D:r	S:mt.
1784.	Statsrådet Med. D:r C. Rönnow till frisäng	1,650	R:dr	Spec.
1793.	Direktör Mart. Holtermans sterbhus	600	»	»
1794.	Handlanden J. P. Holterman	2,000	»	»
1798.	Fru Cathar. Westerling född Oterdahl	500	R:dr	R:gs.
1802.	Handlanden Erik Andersson	100	»	»
»	Segelsömmare Joh. Chr. Wulff	200	»	»
»	Excellensen Grefve Wachtmeister	2,000	»	»
1805.	Handlanden Magnus Lemmich	1,000	»	»
»	Grosshandl. D. Wetterlings Enkefru	200	»	»
1808.	Grosshandl. P. P. Ekman (ränta i spannmål m.m.)	1,000	»	»
»	Grossh. Aron Oterdahl jemte huset N:o 11, vid Ö. Hamngatan	600	»	»
1809.	Apot. Hofkamrer J. F. von Akens Enkefru	3,000	»	»
1810.	Grosshandl. Adam Gavin	200	»	»
1811 & 33.	Cancelli-Rådet W. Chalmers	97,500	»	»
1812 & 40.	Trädgårdsmäst. Olave Nyberg	150	»	»
1812.	Grosshandl. Anders Björnberg	5,000	»	»
1814 & 16.	Landshöfd. S. af Forsselles till frisäng	3,000	»	»
1815.	Ryttmästare Sahlgrens Fru och söner	1,500	»	»
1816 & 22.	Handlanden Sven Svensson	1,500	»	»
1816.	Herr G. R. Ekman	2,016	»	»
1817 & 23.	Grosshandl. Jonas A. Sernström	3,500	»	»
1821.	Öfverdirektör Brunjansson	300	»	»
1823.	Öfverstelöjtn. S. Silfverhjelm till frisäng	1,500	»	»
1828.	Handlanden Johan Bredbäck	3,000	»	»
1830 & 40.	Handlanden J. Rönberg	1,500	»	»
1833.	Skräddarelärlingen Mellgren	100	»	»
1836.	Handl. Björkmans Enkefru född Hall	3,000	»	»
1844.	Handlanden Lorenz Hagstedt	300	»	»
1844.	Öfverläk. Lifmedicus P. C. Westring. Donat. N:o 1	15,000	»	»
»	Räntan å 1,500 häraf lägges årligen till kapitalet. Donationen N:o 2.			
»	Stor samling böcker, instrumenter. Donat. N:o 3	1,000	»	»
1848.	Brukspatron F. U. von Aken	1,000	»	»
1850.	Grosshandl. L. E. Magnus	1,000	»	»

Den andra taflan har åter följande inskrift:

Donationer

till Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset.

1855.	Stadsmäklare Erik Chr. Thomée	15,000 R:dr	R:gs.
1858.	Grosshandl. William Gibson	10,000 »	»
1864.	Handlanden Axel Borgenström	8,112 »	39
1858—61.	Handlanden P. Enander	750 »	»
1882.	Consuln och Commendören Osc. Ekman	5,000 »	»

Dessutom hafva några mindre gåfvor af 50, 75 och 85 R:dr blifvit lemnade af ifrån sjukhuset utskrifna patienter »till tacksamhet för återvunnen helsa».

Af ofvanstående förteckningar synes, att nästan alla dessa gåfvor tillkommit genom frikostighet af personer tillhörande Göteborgs samhälle, mest föranledda af läkarnes uppmuntran dertill. Så var äfven förhållandet med den största af dem, näst Sahlgrens, neml. Cancellirådet W. Chalmers', hvilken, på tillstyrkan af sin vän D:r Dubb, testamenterade all sin förmögenhet till delning mellan Sahlgrenska sjukhuset och den teknologiska institution, som efter honom fått sitt namn. Dock säger D:r Dubb helt anspråkslöst, då han nedlade sin befattning vid sjukhuset, »att hans hufvudsakliga förtjenst om detsamma varit, att han genom årligen tryckta redogörelser förskaffat inrättningen förtroende hos stadens innevånare, hvilka med utmärkt barmhertighet och ädelmod städse omfatta alla gagneliga företag». Och detta hedrande förhållande har sedan den tiden fortfarit och varit i ständigt stigande, så att det i sanning kan sägas, att få om ens något samhälle kunnat förete en så storartad frikostighet som Göteborg för lindrande af sjukdom, nöd och fattigdom, för folkets höjande i sedligt och intellektuelt hänseende och för åstadkommande af en god kommunalanda.

Sammanräknas alla dessa donationer med värdena af Sahlgrenska hemmanen och Oterdahlska huset, så fås en summa som uppgår till öfver 450,000 kronor. Men Sahlgrenska sjukhuset är icke den enda sjukvårdsinrättning i Göteborg, som uteslutande har frikostig enskild välgörenhet att tacka för sin uppkomst och utveckling. Göteborgs barnsjukhus är ock på sådant sätt uppkommet, med en fond af 344,254 kr., sjukhemmet för obotligt sjuka likaledes, med öfver 460,000 krs kapital, Göteborgs barnhus med vid pass 160,000 kr., Frimurarebarnhuset med 130,588 kr. och Göteborgs »fattighus», egentligen inrättadt för fattiga, ålderstigna borgare och deras hustrur eller enkor, med 450,000 kronors kapital och flera andra, alla bildade och underhållna endast genom enskilda donationer. Härtill komma ock flera fonder, uteslutande

gifna till understöd åt fattiga sjuka, såsom And. Lesses (93,865 kronor), »Fru Louise Ekmans född von Düben donationsfond till behöfvande sjuka» (omkr. 70,000 kr.), Fru Elise Rubensons å 50,000 kr. till understöd för fattiga sjuka, som behöfva genomgå brunns- eller bad-kurer, Fru Hilda Heymans född Magnus å 5,000 kr., hvaraf räntan årligen utdelas till 4 fattiga bröstsjuka, och Holtermanska fonden till veneriska sjuka 55,268 kr. Jemte dessa finnas ock flera andra donerade fonder till sjuka inom viss församling eller särskildt yrke. Dertill kunna äfven räknas: Herr Julius »Lindströms stiftelse», »stiftelsen till Eduard Magnus minne» och »Fru Amalia Hertz' stiftelse» med storartade byggnader till fria bostäder för fattiga hörande till pauvres honteux. I sammanhang med dessa bör ock nämnas Herr Robert Dicksons stora donation af ursprungligen 330,000 kr., nu uppgående till 1,102,919,72 kr., till uppförande af arbetarebostäder, för hvars afkastning stora, prydliga byggnader årligen uppföras, i hvilka arbetarefamiljer få hyra sunda och billiga lägenheter. Af de inflytande hyresmedlen användas $^{9}/_{10}$ till uppförande af nya sådane bostäder och $^{1}/_{10}$ till bildande af en fond, kallad 10-procentsfonden, nu uppgående till 47,047,60 kr., till andra nyttiga ändamål för arbetarne. Men det skulle blifva allt för långt och utom ämnet liggande att här uppräkna alla de många, stora donationer till olika ändamål, som blifvit gjorda af enskilda inom Götehorgs samhälle, t. ex. Sv. Renströms donation af 1 million kronor, Lundgrens och Edv. Magnus högskolefond af öfver 600,000 kr. o. s. v. Och likaså att tala om öfriga här varande sjukvårdsanstalter, såsom stadens äldsta sjukhus, kurhuset, epidemisjukhusen, barnbördshuset, fattigförsörjningens sjukafdelning och Majornas sjukhus, hvilka alla uppförts och underhållas af staden, äfvensom om de många, praktfulla skolhusen, om stadens arbetarebostäder, om vattenledningarne, planteringarne och mycket mera som gjorts och göres af stadens förmögnare innevånare för kroppsarbetarnes och de mindre bemedlades sundhet, trefnad och bildning. Men för en god kommunalanda, som dermed afses, fordras icke blott å den ena sidan, af tankearbetaren, som genom omtanke och företagsamhet förvärfvat förmögenhet, uppoffrande välvilja, utan ock å andra sidan, af kroppsarbetaren, tacksamt erkännande härför, så att ömsesidig harmoni uppstår.

Då det skulle upptaga allt för mycken tid att år för år redogöra för sjukhusets ekonomiska ställning, hvilket ock f. n. är svårt, då en del redovisningar, lemnade till stadens äldstes granskning, förvaras i dess, ännu icke ordnade arkiv, så torde vara nog att blott summariskt anföra ställningen för hvart tionde år.

Sahlgrenska sjukhusets kapitaltillgång hade 1790, kort efter sedan den blifvit öfverlemnad till förvaltning af den utsedda direktionen, redan uppgått till 35,057 R:dr Species. Tio år senare 1800 utgjorde kapitalbehållningen i rundt tal 37,600 R:dr Spec. Men genom myntrealisationen 1805 sjönk nominela värdet af inrättningens medel, så att fonden tio år senare eller 1810 utgjorde endast 35,300 R:dr B:co eller nära 53,000 R:dr R:gs, ehuru under detta decennium tillfallit densamma ganska betydliga donationer, hvaribland af Excellencen, Amiralen Grefve Wachtmeister 3,000 R:dr, af Handl. Magn. Lemmich och Grosshandl. P. P. Ekman hvardera 1,000 R:dr samt af Grosshandl. Aron Oterdahl 600 R:dr jemte huset i hörnet af Ö. Hamn- och Spannmålsgatorna, den tiden uppskattadt till 2,500 R:dr. Tio år derefter eller 1820 har sjukhusets kapital stigit till nära 102,000 R:dr R:gs eller till inemot dubbla beloppet. Efter ett nytt tiotal år eller 1830 hade kapitalet ytterligare ökats med öfver 100 proc. till 209,046 kr. Detta var dock en följd deraf att sjukhuset, utom mindre donationer, såsom af Handl. Sernström å 3,500 och af Tulldistriktschefen, Öfverstelöjtnant Silfverhjelm, successivt, efter vunnen process, fått emottaga den stora donationen af Cancellirådet William Chalmers å 97,500. Ett decennium derefter, 1840 hade fonden icke ökats, utan nedgått till 200,358 R:dr och hade tio år senare 1850 icke höjt sig mera än till 207,018 Rdr, ehuru den under nämnde årtionde fått emottaga, utom mindre donationer t. ex. af Brukspatron von Aken 1,000 R:dr och af Grossh. L. E. Magnus 1,000 R:dr, den vackra donationen af Öfverläkaren, Lifmedicus P. C. Westring å 16,000 R:dr eller all den lön han uppburit af sjukhuset (15,000 R:dr) och 1,000 R:dr dessutom till en biblioteksfond. Detta hans testamente är i flera hänseenden så märkligt, att det torde förtjena här aftryckas uti hvad som angår gåfvorna till sjukhuset. *) Det tyckes deraf

---

*) Lifmedicus P. C. Westrings testamentariska förordnande.

§ 1. Till Sahlgrenska Sjukhuset härstädes testamenterar jag *Tio tusen* (10,000) *Riksdaler Bankomynt.*

a) Detta Capital förvaltas särskildt från Sjukhusets öfrige fonder under namn af »*Westringska Donationen*», och skall förvaltningen deraf årligen underställas Borgerskapets Herrar Äldstes granskning, i likhet med sjukhusets öfriga räkenskaper.

b) Räntan af *Ett tusen* (1,000) *Riksdaler Banko* af desse medel lägges ovillkorligen för hvarje år till capitalet och förräntas dermed. Min afsigt härmed är, att fonden för denna vackra och välgörande inrättning må förökas ända derhän, att hvarje fattig sjuk må kunna der påräkna fri omvårdnad, så långt utrymmet medgifver och reglementariska föreskrifter det tillåta, äfven om sjukhuset framdeles skulle komma att utvidgas; således får under intet vilkor någon förändring göras uti detta mitt förordnande.

som hans mening varit att räntan å 1,500 kr., donationen N:o 2, årligen skulle läggas till det andra kapitalet, donationen N:o 1 å 13,500, så att detta derigenom skulle vexa mer och mer, men så tyckes icke direktionen eller dess kassaförvaltare hafva uppfattat den, utan räntan på dessa 1,500 kr. har år för år lagts till detta sistnämnda kapital, så att detta nu vuxit till 11,216,89 kr. Tio år senare eller 1860 utgjorde sjukhusets kapital, enl. revisorernas berättelse, 258,871,27 och Allmänna och Sahlgrenska sjukhusets *inkomster* uppgåfvos af kassadirektören för 1860 såsom följer:

---

c) Det tillkommer Sjukhus-Directionen, att till Enkefru Francke årligen utbetala Ett Hundra Trettio Tre (133) Riksdaler 16 sk. Banco ända till dess hennes son Axel Patrik, född den 16 April 1833, åt hvilken jag varit fadder, fyllt aderton (18) år. Skulle gossen före denna tid med döden afgå, utbetalas dock denna summa till Enkefru Francke lika länge, som den skulle uppburits för gossen, om han fått lefva.

§ 2. Äfvenledes gifver jag till Sahlgrenska sjukhuset *Sex Hundra Sextio Sex* (666) *Riksdaler 32 sk. Banco*, hvaraf årliga räntan endast får användas till Bibliothekets förökande, så att något större arbete må derföre årligen inköpas; men inga journaler eller periodiska skrifter.

— —

§ 4. Till Sahlgrenska Sjukhuset gifver jag den del af mitt Bibliothek, som innefattar Anatomie, Physiologie, Pathologie, Therapie och Chirurgie samt Ars obstetricea, eller alla de arbeten, vare sig större eller mindre, som omfatta Chirurgien och läkarekonsten, antingen i sin helhet eller till någon viss del.

a) Ett Bibliothek, som ej begagnas, är sämre än en nedgräfd skatt, och om det ej vårdas och begagnas med ordentlighet, blifver det snart odugligt. Af denna anledning är det, som jag förordnar, att detsamma må få begagnas af de i staden och dess område boende Läkarne, men efter ett för detsammas vårdande uppgjordt Reglemente, för hvars författande jag med visshet förlitar mig på att Sjukhus-Directionen vill inhämta råd och upplysningar såväl af H. Herr Doctorn och Biskopen härstädes, som af Gymnasii-Bibliothekarien, så att ett dylikt må blifva uppgjordt i likhet med hvad vid andra Bibliotheker funnits nödvändigt att stadga, till förekommande af desammas förskingrande och incompletterande.

b) Uti det genom Sjukhus-Directionen af framlidne Herr Doctorn och Commendeuren P. Dubb inköpta Bibliotheket finnes sannolikt åtskilliga äldre arbeten, hvika ock förekomma i mitt Bibliothek — äfvenledes förekommer deruti en stor myckenhet, som för ett Medicinskt Bibliothek saknar allt värde. Jag föreslår derföre ödmjukligen, att de sistnämnde, äfvensom alla duppletter, försäljas och att de derigenom inflytande medlen måtte sammanslås med den af mig enligt 2 § gifna fonden för inköp af böcker. Dock böra af medicinska litteraturen olika editioner af samma arbete ej försäljas, lika litet som öfversättningar, om original-upplagorne derjemte finnas.

— —

§ 8. Jag önskar att Andre Sjukhus-Läkaren, Regements-Läkaren Z Lundblad och Andre Stads-Läkaren Doctor F. Ewert behagade ordna och afdela mitt Bibliothek samt upprätta Cataloge för hvardera afdelningen. — — — — — — — — — —

§ 9. Till Sahlgrenska Sjukhuset gifver jag ock min dyrbara Elektricitets appareille, med allt tillbehör, likasom en elektro-galvanisk apparat, en mindre galvanisk stapel med åtskilliga borstar af guld och silfver, ett anatomiskt vaxpreparat öfver ögat, ett barnske-

Tolagsmedel	R:mt	R:dr	6,000,00
Intressemedel: saldo af räntor.....	»		7,956,21
Influtne medel från betalande sjuke	»		11,619,25
Lasarettsmedel, dop och bröllopskollekter	»		2,503,54
Ekmanska donationen lemnar	»		108,44
Kollekter å 1:sta söndagen i adventet	»		826,05
Fastigheten vid lilla bommen afkastar	»		1,849,35
Hemmansräntorna i Halland	»		3,663,87
Ångbadsmedel	»		498,00
Bränvinsmedel	»		6,000,00
Af staden uttaxerade medel.....	»		29,151,12
Summa	R:mt	R:dr	70,175,83

---

lett, samt en större samling af stenar och concrementer, tagne innom menniskokroppen, likasom alla mina chirurgiska instrumenter.

Då den elektriska apparaten, för att kunna transporteras, måste söndertagas, så anhåller jag att min vän, Professoren och Riddaren Palmstedt måtte hafva godheten att härunder biträda, likasom med återuppsättandet deraf. Skulle sedermera, vid dess begagnande, likasom af den elektro-galvaniska apparaten, eller vid förevisande af något af de vackra elektriska experimenterne, några råd och upplysningar behöfvas, gör hans kända tjenstaktighet och välvilja mig förvissad om att han ej nekar att lemna dem, hvarföre jag ock tager mig friheten förära Professor Palmstedt såsom en liten souvenir ett tandpetaretui af guld, likasom en guldcrayon.

§ 10. —

Hvad jag sålunda gifvit önskar jag måtte med välbehag emottagas och väl vårdas; och gör jag mig derom förvissad att såväl Gymnasii-Styrelsen, som den öfver det Naturhistoriska Museum, ej mindre än mine efterträdare vid Sahlgrenska sjukhuset samt Sjukhus-Styrelsen i detta hänseende motsvara min varma och innerliga önskan, så att det må lända till det dermed åsyftade ändamålet — allmänt gagn och nytta.

— —

§ 18. Till utredningsman i mitt bo och Executor af detta testamente förordnar jag Herr Lagman Carl Engelblom.

— —

Detta mitt förordnande är uppgjordt efter full öfverläggning och af friaste vilja, med sundt förstånd och med beräkning derpå att döden ej må öfverrumpla mig oberedd och är således min bestämda vilja, att hvad i förestående §§ omnämndt och stadgadt blifvit måtte på det noggrannaste efter min död iakttagas. Göteborg den 21 October 1844.

C. P. WESTRING.
(Sigill).

Att Herr Lifmedicus och Riddaren P. C. Westring förklarat denna handling innefatta hans yttersta vilja eller testamente, derefter han densamma egenhändigt undertecknat och med sigill försett samt att Herr Lifmedicus Westring härvid varit vid sundt och redigt förnuft samt handlat fullkomligt frivilligt, det varder af oss såsom tillkallade och på en gång närvarande vittnen härmed intygadt. Göteborg den 21 Oktober 1844,

AND. SAM. PETTERSSON,
tjenstförrättande Landskamrer.

S. E. SJÖBERG,
E. O. Lands-Cancelist.

Utgifterna under samma år upptagas sålunda:

Mathållningen för de sjuka	R:mt	R:dr	13,235,90
» » tjenstepersonalen	»		6,013,44
Eldningsämnen: ved och stenkol	»		6,723,27
Lysningsämnen: lampolja och ljus	»		1,172,06
Tvätt	»		1,955,40
Hushållet: vattenkörning, renhållning etc.	»		1,775,42
Medikamenter: för Medicinska afdelningen	»		3,792,20
» » Kirurgiska »	»		1,495,46
» » Barnbörds »	»		347,60
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»		1,276,85
Förvaltningen: skatter, tryckningskostnad etc.	»		351,81
Byggnadens underhåll	»		5,177,11
Aflöningar: Läkarnes arfvoden	»		5,400,00
» D:r Liborius beviljad tillökning	»		1,000,00
» Kommissariens lön	»		1,500,00
» Betjeningens löner	»		6,689,00
Halländska hemmansräntornas uppbörd	»		225,85
Inventariet: afskrifves för slitning	»		3,629,21
Öfverskott, som öfverföres till reserv-conto	»		8,415,25
Summa	R:mt	R:dr	70,175,83

Tio år senare 1870 visar öfversigten af sjukhusets ekonomiska ställning följande resultat:

Debitorer:

Utlånta medel till 14 särskilde låntagare	R:mt	R:dr	141,750,00
Fastigheten vid lilla bommen, förra sjukhuset	»		55,000,00
Allm. och Sahlgrenska sjukhusets byggnader	»		240,000,00
Sjukhusets hemman i Halland	»		70,000,00
Frälseräntorna af dessa hemman	»		3,331,45
Ekmanska donationen af Kilanda	»		1,000,00
Behållning af ved och kol vid årets slut	»		2,275,00
Inventariet enligt inventariiboken	»		43,371,16
Medico-pneumatiska anstaltens skuld till sjukhuset från 1869	5,896,84		
Tillkommer för 1870	1,844,75		7,741,59
Saldo enligt kassaboken			696,40
Summa	R:mt	R:dr	565,165,60

Creditorer:

Allm. och Sahlgrenska sjukhusets kapitalconto	R:mt	Rdr	146,135,37
Sahlgrenska sjukhusets kapitalconto	»		262,122,59
Transp.	R:dr	R:mt	408,257,96

	Transp. R:dr	R:mt	408,257,96
Allm. och Sahlgrenska sjukhuset: Behållning af till byggnadens inredning och servis anslagne 36,000 R:dr	»		2,762,40
Westringska donationen N:o 1	»		12,650,00
» » N:o 2	»		6,187,07
» » N:o 3	»		1,123,07
Hr C. E. Thomées donation	»		15,000,00
Hr W. Gibsons	»		10,000,00
Hr Axel Borgenströms	»		8,112,39
Lesseska donationsmedlens conto	»		93,864,63
Årets öfverskott med tillägg af föregående årets	»		7,208,08
	Summa R:mt	R:dr	565,165,60

Inkomsterna under detta år 1870 utgjorde:

Tolagsmedel	R:mt	R:dr	6,000,00
Intressemedel: saldo och räntor	»		7,889,90
Inkomst af betalande sjuke	»		8,211,25
Öfverskott af hyror från förra sjukhuset	»		3,786,13
Ekmanska donationens afkastning	»		130,70
Frälseräntorna af Halländska hemman	»		3,331,45
Uttaxerade medel	»		44,700,00
	Summa R:mt	R:dr	74,049,43

Utgifterna under samma år uppgingo till:

Utspisning af patienterna	R:mt	R:dr	18,070,64
» tjenstepersonalen	»		6,027,48
Eldningsämnen	»		5,830,63
Lyshållningen	»		2,072,48
Tvätten	»		2,126,83
Hushållet: renhållning etc.	»		1,783,09
Medicamenter	»		5,599,43
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»		3,200,27
Förvaltningen: skatter, tryckningskostnad, porto etc.	»		419,24
Byggnadens underhåll	»		2,141,19
Aflöningar till läkarne, kommissarien, föreståndarskorna och betjeningen	»		14,878,36
Uppbörd af Halländska hemmans-räntorna	»		609,00
Inventariet: afskrifning för slitning och kasserade persedlar	»		5,165,83
Saldo: öfverskott	»		6,125,23
	Summa R:mt	R:dr	74,049,43

Tio år derefter eller 1880 visar öfversigten af sjukhusets ekonomiska ställning vid slutet af 1879 följande:

Debitorer:

Utlånta medel till 5 särskilde låntagare	Kronor	143,625,00
Fastigheten vid Östra Hamngatan (förra sjukhuset)	»	55,000,00
Allm. och Sahlgrenska sjukhusets byggnader	»	240,000,00
Sjukhusets hemman i Halland	»	70,000,00
Frälseräntorna af dessa hemman	»	3,989,22
Ekmanska donationen i Kilanda säteri	»	1,000,00
Behållning af ved och kol vid årets slut:		
25 famnar ved 840,00		
8,850 kub.fot kol 2,655,00		3,495,00
Inventariet enligt inventarieboken	»	47,488,62
Kassa-konto: Saldo enl. kassaboken	»	576,07
Öfverskott och bristkonto:		
Brist från 1879 9,399,45		
Årets brist 2,485,67		11,885,12
	Summa Kronor	577,059,03

Kreditorer:

Allm. och Sahlgrenska sjukhusets kapitalkonto	Kronor	146,135,37
Sahlgrenska sjukhusets kapitalkonto	»	262,122,59
Westringska donationen N:o 1	»	12,650,00
» » N:o 2	»	10,174,65
» » N:o 3	»	1,000,00
Donationer till Allm. och Sahlgrenska sjukhuset	»	33,112,39
Lesseska pensionsmedlens konto	»	93,864,63
Upplånte medel: lån fr. kassaförvaltaren	»	18,000,00
	Summa Kronor	577,059,03

Inkomsterna för samma år upptagas således:

Tolagsmedel	Kronor	6,000,00
Intressemedel: Saldo af räntor	»	5,676,31
Inkomst af betalande sjuke	»	16,165,25
Ekmanska donationens afkastning	»	122,06
Öfverskott af hyror af förra sjukhuset	»	3,900,76
Frälseräntorna af Halländska hemmanen	»	3,989,22
Uttaxerade medel	»	48,200,00
Årets brist öfverföres till öfverskott- och brist-conto	»	2,485,67
	Summa Kronor	86,539,27

Utgifterna utgjordes vid samma tid af:

Utspisning för patienterna	Kronor	25,359,25
» » tjenstepersonalen	»	6,809,00
	Transp. Kronor	32,168,25

Transp.	Kronor	32,168,25
Eldningsämnen	»	4,121,54
Lyshållningen	»	2,198,76
Tvätten	»	2,086,54
Hushållet: renhållningen, vattenförbrukningen, ångpannereparationer, parkanläggningens underhåll m. m.	»	5,435,17
Medikamenter	»	8,539,34
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»	3,484,55
Förvaltningen: skatter, tryckningskostnader, porto etc.	»	655,96
Byggnadens underhåll	»	3,242,79
Aflöningar: till läkarne, predikanten, sekreteraren, kommissarien, föreståndarskorna och betjeningen	»	18,417,94
Uppbörd af Halländska hemmansräntorna	»	591,57
Inventariet: afskrifning för slitning och kasserade persedlar	»	4,605,46
Medico-pneumat. anstalten: utgifter under året utöfver dess inkomst	»	991,40
Summa	Kronor	86,539,27

Bland sjukhusets förnämsta inkomster må framhållas den som influtit från betalande patienter. I början var denna afgift mycket låg, nemligen endast 4 sk:r spec. för hvarje dygn, såsom förut är nämndt, men d. 9 Mars 1807 ökades den så, att för drängar och gesäller skulle betalas 12 sk:r, för svenskar från annan ort 16 sk:r och för utländingar 24 sk:r allt banko. Den 17 Juni 1808 höjdes afgiften åter för drängar och gesäller till 16 sk:r, för svenska sjömän och personer från landet till 24 sk:r och för utländingar till 32 sk:r, men pigor och gossar betalte såsom förut endast 8 sk:r banko. Efter flyttningen till det Oterdahlska huset bestämdes afgifterna till 16 sk:r för inom staden boende, 24 sk:r för dem som bodde utom stadsförsamlingarne och till 32 sk:r allt banko för utländningar. Från den 1 Juli 1850 blefvo de åter höjda med 50 procent eller för inom staden boende, till 24 sk:r, för patienter från församlingar utom staden till 36 sk:r och för utländing till 1 R:dr 24 sk. samt för plats i enskildt rum till 2 R:dr B:co.

Enligt nyaste, nu gällande reglemente åligger direktionen »att före hvarje års slut hos stadsfullmäktige föreslå beloppet af de afgifter, som skola af betalande sjuke erläggas och att, sedan stadsfullmäktige derom fattat beslut, detsamma kungöra». Men Stadsfullmäktige ändra icke gerna dessa afgifter, ehuru de för patienter i de allmänna rummen på långt när icke betäcka dagkostnaderna. För närvarande betalas enligt Stadsfullmäktiges beslut af den 28 Dec. 1876 för sjuk från stadens församlingar, uti allmänt rum 75 öre om dagen och i enskildt rum 3 kr., för patienter utom kommunen i

allmänt rum 1 kr. 50 öre och i enskildt rum 4 kronor, ehuru dagkostnaden i medeltal är 1 kr. 80 öre men uppgår nu 1883 till 2 kr. 25 öre.

I samma mån som sjukhusets inkomster och kapital tillvexte, ökades också sjuksängarnes och de sjukas antal. Då sjukhuset först öppnades (1782) var sjuksängarnes antal, såsom förut är nämndt, 24, hvaraf 10 voro frisängar och 14 för betalande, men redan före 1789 uppgingo de till 30, hvaraf 13 för betalande och 17 frisängar, af hvilka »5 stodo i beredskap för barnaföderskor och 2 disponerades enligt kontrakt af Statsrådet Rönnows slägtingar och af ordenssällskapet Coldinu, den förra mot en ränta af 1,650 R:dr B:co och den senare mot 60 R:dr s. m. årligen». Genom sedermera skedd tillbyggnad af 2:ne rum (1804) ökades sängantalet till 40 och härvid förblef det sedan till 1823, då det genom till- och påbyggnad af Oterdahlska huset erhållna nya sjukhuset öppnades, som i början innehöll 50, sedan 53 och slutligen, från och med 1830, ökades till 60 sängar. Sistnämnda sängantal anses ännu utgöra det Sahlgrenska sjukhusets contingent uti Allm. och Sahlgrenska sjukhuset, som för närvarande innehåller 188 sängar; om dertill äfven räknas de uti 8 reservrum på vinden befintliga sängar, kan antalet vid behof ökas till något öfver 200.

Från Sahlgrenska sjukhusets första början till 1790 hade der vårdats 1,448 patienter och under sistnämnde år 181. Till år 1800 hade vårdats 3,688 sjuka och det året 417. Under de följande

10 åren till	1810	vårdade	6,741	och sistnämnde år	452.
Intill år	1820	d:o	10,994	d:o	399.
d:o	1830	d:o	17,536	d:o	822.
d:o	1840	d:o	22,984	d:o	593.
d:o	1850	d:o	30,128	d:o	778.
d:o	1860	d:o	42,934	d:o	1,518.
d:o	1870	d:o	57,740	d:o	1,842.
d:o	1880	d:o	70,726	d:o	1,379.
d:o	1883	d:o	75,000	d:o	1,463.

På Sahlgrenska sjukhuset blefvo under vissa år flera sjuka intagna än tillgångarne medgåfvo, hvadan kapitalet då minskades och för den skull måste intagningarne de följande åren inskränkas tills jemnvigten återvunnits. Detta har dock icke behöfts på Allm. och Sahlgrenska sjukhuset, enär stadens innevånare först på allm. rådstuga och sedan genom Stadsfullmäktige årligen beviljat hvad sjukhuset haft af nöden.

Medeltalet af dagligen upptagna sjuksängar på Allm. och Sahlgrenska

sjukhuset har uppgått 1860 till 108 med en dagkostnad för hvarje säng af 1,56½ och för året af 571,86 kronor,

1870	till	142,17	1,30	478,30 kr.
1880	»	134,77	1,75	642,12 kr.
1883	»	147,12	2,25	824,56 kr.

Det kan tyckas, att stadens bidrag till Allm. och Sahlgrenska sjukhuset af 40,000 till 70,000 kr. årligen är ganska högt. Men man bör dock besinna, att detta Göteborgs förnämsta sjukhus innehåller mer än dubbelt så många sängar (128) som det Sahlgrenska (60), att kostnaden för god sjukvård allestädes är dyr, att den här betydligt minskas genom afkastningen af de rikliga donationerna, att detta är en inrättning som hedrar och mycket gagnar samhället och som derföre förtjenar att varmt omhuldas, samt att penningevärdet under de sista åren ansenligt minskats m. m.

Förvaltningen och vården om sjukhusets medel och angelägenheter uppdrogs af Baron Clas Alströmer i förslaget till sjukhusets första reglemente åt läkaren, biträdd af en direktion, i hvilken han skulle vara både ordförande, sekreterare och aktuarie hvarjemte han ock skulle sköta sjukhusets ekonomi och hafva husbonde-myndighet inom detsamma; men den under konung Gustaf d. III:s utländska resa tillförordnade regeringen ändrade detta och motiverade denna ändring sålunda: »Sålänge syslan innehafves af Amiralitetsmedicus Doctor Dubb, hvilken executorerna sjelfva, af synnerligt till honom hyst förtroende antagit såsom känd för de egenskaper och insigter, som hos en ordförande erfordras, till att med directionen i alla detaljer utföra förvaltningen och husbondemyndigheten, må denna rättighet, enligt executorernes godtfinnande, honom gerna upplåtas; men som det alltid är ovisst om de medici, hvilka successive och framgent efterträda, kunna med lika värdighet inom direktionen anses och med lika insigt i alla delar ordförandesyslan bekläda och förrätta; så finner Kongl. Maj:t bäst, att ordförandet efter Doctor Dubb må lemnas till en annan förståndig och nitisk man inom direktionen, efter dess ledamöters val, helst sjukhusets medicus, som njuter lön på stat, blifver redogörare för direktionen för sin förvaltning, med hvilken således ordförandet icke synes böra förenas».

Enligt detta första reglemente för sjukhuset skulle direktionen bestå af:

»1:o) Sjukhusets medicus, hvilken såsom dess särskilde Styresman, och som i anseende till alla dermed förknippade göromål, bäst känner såväl det som till sjukskötseln isynnerhet hörer, som ock hela inrättningens behof, bör vara direktionens ordförande.

2:o) En af Magistratens ledamöter.

3:o) Ordföranden för Stadens äldste.

4:o) Svenska pastorn vid Christine församling och komministern vid Domkyrkan till skiftes, så att de hvar sitt år deltaga i styrelsen.

5:o) En välmående handlande; och

6:o) En berömd handtverkare.»

Uti reglementets första artikel om direktionen, säges: »Utom den skyldighet som åligger Göteborgs borgerskap att genom sin magistrat och stadens äldste vårda och befordra denna sin egendoms bestånd och förkofring, fordrar det Sahlgrenska sjukhuset sin egen enskilda styrelse. En direktion försedd med behörig myndighet och fri från allt intrång uti utöfningen af sina dermed förknippade skyldigheter». »Således får denna direktion icke öfverlemnas åt ledamöter som igenom betydligare publika embeten äro hindrade från denna inrättnings enskilda vård; eller som kunde anse den såsom ett mindre betydande bihang till sina hvardagssysslor eller för en framtid kunde drifvas af främmande intresse skildt från stadens och innevånarnes samfälta».

Enligt reglementets bestämmelse hade direktionen egentligen endast »att öfverlägga om de ärender som sjukhus-föreståndaren (-läkaren) så muntligen som skriftligen föredrager, rörande förbättring uti sjukhus-anstalterna och att bevaka sjukhusets fond och inkomster, så att inkomsterna årligen måtte förökas». — Detta har ock under den olika sammansättning af direktionsledamöter, som sedan egt rum, blifvit utfördt på det mest samvetsgranna och omtänksamma sätt, ty häruti voro de öfriga ledamöterna långt mera hemmastadde än läkaren och kunde genom sin kännedom om personer och konjunkturer förskaffa inrättningen både god säkerhet för sina kapitaler och goda inkomster deraf.

Efter sjukhus-reglementets fastställelse af Kongl. Maj:t den 3 Aug. 1789 hölls den första direktionssammankomsten den 5 Okt. 1789, då D:r Dubb höll sitt vackra, i protokollsboken förvarade tal, hvaruti han redogjorde för sjukhusets uppkomst och ställning samt gladde sig åt att få om dess angelägenheter hädanefter rådgöra med direktionen. Den första åtgärd direktionen dervid företog var att, för en summa af 2,858 R:dr 19 sk. 8 rst. B:co, på offentlig auktion försälja till de mestbjudande besittningsrätten till 2:ne qvarnar och $9^{23}/_{24}$ hemman rent frälse, sedan $23^{8}/_{24}$ hemman af sjukhusets $33^{7}/_{24}$ redan förut blifvit af Sahlgren—Alströmerska konkursmassan försålda till skattefrälse. De förra landtboarne och hemmansbrukarne stadnade dervid vid högsta anbuden mot det hufvudsakliga förbehåll att årliga skatten skulle af

kronobetjeningen uppbäras i kontant efter jordebok och årlig markegång. Dock försökte dessa landbönder sedan flera gånger att processa sig ifrån fullgörandet af dessa skatter.

Den 4 Mars 1805 öfverlemnade D:r Dubb till Direktionen och dess ordförande D:r Ekman den ekonomiska detaljen af sjukhusvården, hvarvid Direktionen för D:r Dubb förklarade »sin högaktning och lifliga erkänsla för den nitiska och mödosamma åtgärd, hvarmedelst han inom 22 år bragt den af honom grundlagda sjukhusinrättningen till den betydliga grad af gagneligheten för samhället och den lidande menskligheten, som den nu uppnått, och anhöll att han än vidare ville förblifva ledamot af direktionen, för att med sitt mogna råd och omdöme gå den tillhanda uti hvad som rörer denna nyttiga inrättnings vidare tillvext och förkofran, hvartill Hr Doktorn äfven samtyckte».

Uti sin den 15 Febr. 1805 till Collegium medicum insända »berättelse» säger D:r Dubb: »Efter 22 års bemödande att bringa det genom mig inrättade Sahlgrenska sjukhuset till största möjliga nytta för Göteborgs innevånare med uträknad säkerhet för framtida bestånd, ytterligare förkofran och utvidgande, hafver jag till befästande deraf och med den rättighet konungens allernådigsta reglemente tillägger mig, utsett och antagit Med. Doct. J. J. Ekman till min efterträdare såsom styresman och läkare vid Sahlgrenska sjukhuset. Sedan han redan ett år bestridt läkarevården derstädes, hafver jag nu äfven med detta årets början till honom öfverlemnat syslomanskapet och styrelsen, uti ödmjukhet är jag förvissad om Kongl. Collegii välbehag öfver detta val. Doctor Ekman är creerad doctor utaf faculteten i Upsala och Kongl. Collegii medici membrum, uti 9 år hafver han sedermera förvärfvat erfarenhet vid utrikes lasaretter och vid de mest berömde universiteter utvidgat sina kunskaper. Med kärlek till vetenskapen och ömhet för den lidande finnes han vid sjuksängen lugn och saktmodig, redig och omtänksam samt lika så säker i urskiljningen som snarfyndig i medlen. Och således tror jag mig hafva lyckats förträffligt att uppfylla de omständigheter reglementet föreskrifver med tillsättningen af läkare vid det Sahlgrenska sjukhuset».

Genom val inom direktionen blef D:r Ekman utsedd till ordförande och fortfor dermed till sin död den 18 Nov. 1814, dock fördes protokollet fortfarande af D:r Dubb. Efter D:r Ekmans död och till efterträdarens, Professor Weltzins tillträde förestods ordförandeskapet inom sjukhusdirektionen af den förres bror, kommerserådet Ekman, som då var ordförande hos Stadens Äldste.

Vid tillsättningen af D:r Ekmans efterträdare tillämpades för första gången sjukhus-reglementets föreskrift angående utnämning af öfverläkare. Sedan medic. fakulteten i Upsala uppsatt 3:ne på förslag, utsåg Kongl. Sundhetskollegiet en af dessa, neml. Professoren i praktiska medicinen vid Kongl. Carolinska medico-chirurgiska institutet Carl Fredrik Weltzin, som tillträdde befattningen den 1 Maj 1815. Äfven han blef inom direktionen vald till dess ordförande och fortfor dermed till sin död den 31 Mars 1828.

Efter denna tid till 1871 var alltid en ledamot af Magistraten ordförande i sjukhus-direktionen, och under den tid öfverläkarebefattningen var obesatt efter Prof. Weltzins bortgång utarbetades ett nytt reglemente, som vann Kongl. Maj:ts fastställelse den 22 Maj 1829. I detta reglemente uteslöts läkaren helt och hållet från ledamotskap i direktionen. Och när D:r Westring 1828 i slutet af året tillträdde läkarebefattningen, fann han sig helt öfverraskad öfver detta nya reglemente, som så betydligt inskränkte öfverläkarens verksamhet och myndighet, helst han sökt befattningen i den öfvertygelse att han vore tillförsäkrad samma förmåner och rättigheter som hans företrädare. Detta gaf ock under den närmast följande tiden anledning till bittra strider, hvarom protokollerna vittna, emedan det icke alltid var lätt att bestämma gränsen mellan sjukvård och sjukhusvård. Synnerligast inträffade sådant när direktionen till och med »förständigade» öfverläkaren att icke intaga vissa sjuka, som denne ansåg sig pligtig att lemna vård.

Genom det nya reglementet insattes icke mindre än 3 nya ledamöter uti direktionen, neml. ytterligare en magistrats-person, en handlande och en handtverkare. Detta senare tillägg visade sig icke heller vara till fördel för sjukhuset, emedan några af dessa handtverkare åtogo sig arbeten för sjukhuset, hvilka de sjelfva sedan skulle kontrollera och godkänna till betalning. I följd af dylikt missbruk måste i senare reglementen införas den bestämmelsen, att ingen af direktionens ledamöter må befatta sig med leveranser eller arbeten för sjukhusets räkning.

Reglementet af 1829 innehöll likasom det första af 1789 bestämmelser om läkarnes löner. I äldsta reglementet bestämdes läkarens lön till 200 species eller R:dr Banco och kirurgens till $33^1/_3$ R:dr Specie eller B:co om året jemte bostadsrum, ljus och ved. Vid fastställelse af reglementet ansåg dock regeringen skäligt att den sistnämndes lön höjdes, i förhållande till hans ansvarsfulla tjenst, från $83^1/_3$ Rdr till 100 R:dr Specie. Genom tillagdt arfvode för uppbörd och närmaste tillsyn öfver ekonomien inom sjukhuset samt till aflöning af en biträdande kirurg hade kirurgen fått denna aflöning af $83^1/_3$

R:dr B:co och dervid bibehölls den till 1815, då han erhöll 100 R:dr B:co jemte 50 R:dr B:co för uppsigten öfver sjukhusets ekonomi och för bokföring. Prof. Weltzin uppmanade direktionen 1823 att höja andre läkarens eller kirurgens lön till $333^1/_3$ R:dr B:co, under det han för egen del nöjde sig med den lön han förut innehade af 200 R:dr B:co. I 1829 års reglemente bestämmes öfverläkarens lön till $666^2/_3$ R:dr och andre läkarens till $333^1/_3$ R:dr B:co. Uti nästföljande reglemente af 1855 höjdes båda öfverläkarnes löner till 1,000 R:dr och båda andre läkarnes lön till 500 R:dr B:co för hvardera. 1860 höjde Stadsfullmäktige andre läkarnes löner till 1,200 kronor jemte bostad, ljus, ved och uppassning, men då det ej var möjligt för direktionen att för denna lön få någon sökande till dessa platser, höjdes desse läkares löner ånyo d. 2 Mars 1882 till 2,500 och öfverläkarnes 1883 till 3,000 kr.

Uti 1855 års reglemente bibehölls direktionsledamöternas antal af 8, lika som i det af år 1829, och bestodo dessa sålunda af 2 magistrats-personer, af ordföranden hos borgerskapets äldste, af kyrkoherden vid Christinæ församling och komministern vid domkyrkoförsamlingen, skiftesvis hvar sitt år, af två handlande och af två handtverkare. Men genom detta fördelades göromålen mellan direktions-ledamöterna, så att en skulle vara kassaförvaltare, en annan hafva närmaste tillsynen öfver inköp, vård och afkassering af inventarie-, sängkläds- och beklädnads-persedel-förråden; en tredje ledamot skulle hafva närmaste tillsynen öfver inköp och förbrukning af hvad som hörer till sjukhusets mathållning, uppvärmning och belysning samt en fjerde ledamot hafva bestyret om och tillsynen öfver alla sjukhuset tillhöriga byggnader med deras områden. Uti detta reglemente ålades äfven öfverläkarne »att vid direktionens sammanträden föredraga de mål som röra helso- och sjukvården inom afdelningarne samt meddela de upplysningar som i öfrigt kunna äskas; egande direktionen, derest sådant skulle befinnas ändamålsenligt, att åt endera af sjukhusets öfverläkare, som dertill är hugad och skicklig, företrädesvis uppdraga att åt *hela* sjukhusets inre förvaltning och allmänna ordningspolis derstädes egna uppmärksamhet och tillsyn».

Sedan Stadsfullmäktige efter Borgerskapets eller stadens äldste erhållit högsta öfverinseendet öfver sjukhuset, utfärdades ett nytt reglemente, som af Kongl. Maj:t fastställdes den 17 Juli 1867 och hvaruti sedan, i följd af barnbördsafdelningens flyttning, genom Kongl. Maj:ts bref af den 8 Oktober 1875, vissa ändringar blefvo fastställda. Detta är det nu gällande reglementet och deruti är direktionsledamöternas antal såsom i de båda näst föregående bestämdt till 8, hvilka af stadsfullmäktige utses och hvartill väljas de som

dertill anses lämpligast utan vidare begränsning. Allt sedan 1864 har en och sedan 1872 tvenne af stadens läkare varit invalda till ledamöter i direktionen. I detta reglemente intogs den vigtiga förändringen i afseende på läkarebefattningarne vid sjukhuset, att både förste och andre läkarne tillsättas blott för 5 år, kunnande dock innehafvare af öfverläkaretjenst vid sjukhuset dertill, efter ansökan, ånyo föreslås och utnämnas; men andre läkarne tillsättas på en tid af högst 5 år, utan att kunna efter denna tids förlopp ånyo utnämnas till tjensten.

Den fördelning af göromålen mellan direktionens ledamöter, som i 1855 års reglemente föreskrifves, är icke så specificerad i det nu gällande, der det endast säges: »i öfrigt eger direktionen att fördela göromålen mellan sina ledamöter». Denna göromålsfördelning är dock fortfarande bibehållen inom direktionen, men något vidare utsträckt, så att, utom kassaförvaltaren, en ledamot granskar uppbörden af betalande patienter, en är direktör för mathållningen, en annan kontrollerar åtgången af bränsle och lysämnen, en har närmaste tillsynen öfver inköp, vård och afkassering af inventarii-, sängklädsoch beklädnads-persedel-förråden, en annan öfver förbruknings-persedlar för den egentliga sjukvården såsom husgeråd, kärl, apparater, instrumenter o. d., och slutligen en bestyret om och tillsynen öfver alla sjukhuset tillhöriga byggnader med omgifning.

Allt ifrån den tid, sjukhusläkaren upphörde att vara ledamot i direktionen, har missnöje ofta yttrats deröfver att sakkunnigheten varit för litet representerad inom sjukhus-direktionen. Synnerligast var detta fallet då det nuvarande Allm. och Sahlgrenska sjukhuset byggdes, enär hvarken i sjukhus-direktionen eller byggnadsstyrelsen fanns någon läkare, hvilken väl åtminstone i sjukvårdsangelägenheter bör vara den egentligen sakkunnige. Med anledning deraf ingaf D:r Lang 1853 till Magistraten en skrift, hvaruti detta olämpliga förhållande framhölls, och i följd deraf blef D:r Lang då förordnad till ledamot i byggnadsstyrelsen. Men i sjukhusdirektionen blef ingen läkare insatt förr än 1864, då D:r Ch:s Dickson invaldes. Och när nu Stadsfullmäktige hafva rättighet att i direktionen invälja de dertill lämpligaste, då på senare åren minst 2:ne opartiske bland stadens läkare invalts, af hvilka den ene inom direktionen utsetts till ordförande, och då direktionen dessutom eger rätt att uppdraga öfverinseendet af den inre förvaltningen åt någon af öfverläkarne, så kunna väl alla anledningar till klagomål å läkarnes sida öfver bristande sakkunnighet inom direktionen anses aflägsnade. Men då ordföranden, i egenskap af läkare, företrädesvis bör representera sakkunnigheten inom direktio-

nen, så bör han ock tillerkännas behöflig myndighet att nitiskt vaka öfver hela förvaltningen och att vara liksom verkställande direktör inom direktionen. Ty det är han som egentligast bär ansvaret och klandret för allt, som icke är så som det bör vara, och han som bör taga initiativet till alla förändringar och förbättringar vid sjukhuset. Och derföre bör direktionen, när den åt någon ledamot uppdrager bestyret om en sak, tillägga: »att detta bör ske i samråd med ordföranden», så att denne har full kännedom om allt som tilldrager sig inom förvaltningen, för att kunna bära ansvaret derför. Då något befinnes klandervärdt vid sjukhuset, frågas icke hvilken direktionsledamot som haft bestyr dermed, utan man frågar hvilken är ordförande och undrar att denne icke bättre förstått ordna det. Största delen af direktionen utgöres af framstående handlande, hvarföre sakkunnighet i afseende på den ekonomiska förvaltningen alltid bör vara väl representerad. Det återstår att önska en byggmästare eller arkitekt och en ingeniör såsom ledamöter i direktionen, för att sakkunnigheten i alla de förekommande angelägenheterna må hafva sina målsmän.

Protokollsförare inom direktionen har ordföranden varit tills 1872, då en juridiskt bildad sekreterare och ombudsman antogs, med först 300 och sedan 600 kronors lön, undantagande åren 1829 till 1851, då andre läkaren, först Regementsläkaren Z. Lundblad till 1850 och sedan hans son D:r J. C. Lundblad, förde protokollen.

Andre läkaren hade ock sig anförtrodd uppbörden af betalande patienter samt uppsigten öfver ekonomien och ordningen inom sjukhuset ända till 1855, då en kommissarie dertill antogs, hvilken sedan haft närmaste bestyret om den ekonomiska förvaltningen inom sjukhuset och husbondemyndighet öfver betjeningen.

Ordförande i direktionen hafva varit:

D:r P. Dubb från 1782 till 1804,

D:r J. J. Ekman från 1804 till 1814, och hans broder Kommerserådet G. H. Ekman, såsom Stadens Äldstes ordförande, från Nov. 1814 till Maj 1815,

Professoren D:r C. F. Weltzin från 1 Maj 1815 till sin död d. 31 Mars 1828,

Rådman Ch. Bergström från April 1828 till d. 1 April 1833,

Rådman A. F. Lindgren tillförordn. fr. d. 1 April 1833 till d. 1 Juli 1833,

Assessor A. Brag från 1 Juli 1833 till d. 3 Juni 1850,

Borgmästare C. H. Ewert fr. d. 3 Juni 1850 till 1853 års slut,

Rådman F. Ekman fr. 1854 till d. 6 febr. 1860,

Rådman F. E. Roy från d. 6 Febr. 1860 till 1867 års slut,
Rådman G. Dickman från 1868 års början till 1871 års slut,
Doktor F. A. Ekström från 1872 års början till 1875 års slut,
Doktor A. U. Montén från 1876 års början till 1879 års slut,
Doktor C. Forssenius från 1880 års början.

Efter denna korta öfverblick af sjukhusets medel eller inkomster och ekonomiska förvaltning d. v. s. af sjukhusvården torde nu böra nämnas något om den egentliga sjukvården och om sjukhusets läkare.

Då vi i afton fira minnet af denna sjukvårdsinrättnings stiftare, minnet af Niklas Sahlgren, som gaf medlen och väckte förslaget dertill, och minnet af hans måg, Baron Clas Alströmer, som utförde det, så böra vi ock tacksamt erinra oss **Doktor P. Dubb,** som var själen uti och ledaren af företaget. Om honom yttrar sjukhusets egentlige grundläggare Baron Clas Alströmer uti det af honom uppsatta första reglementet för sjukhuset: »Allt detta bör för framtiden iakttagas vid sjukhus-medici val och tillsättning; men sedan jag varit mer än lycklig att uti Amiralitets-medicus Doktor Dubb träffa en man, hvilken jag alltid har att tacka för de klokaste råd, den utmärktaste skicklighet och outtröttligaste flit, att utföra mina afsigter vid sjukhusets grundläggning, iståndsättande och vård, hvarigenom kunskaper, klokhet och nit för denna inrättning icke mindre hos honom än mig dagligen ökats och tillvuxit; så förbehåller jag mig att bemälte Herr Doktor får sjelf välja och utnämna den sjukhusets medicus, som honom i denna sysla immediate efterträder.»

Häraf synes tydligen huru stort och oinskränkt förtroende stiftaren af sjukhuset hyste för denne märkvärdige man, och i bättre händer än hans kunde den nya stiftelsen icke anförtros, ty utan honom hade sannolikt ingenting blifvit deraf.

Utom sjukhuset ordnade han ock Göteborgs fattigvård, så att den blef ett mönster för andra och så att borgerskapets äldste, för att betyga stadens aktning och tacksamhet derför, 1806 läto slå en stor minnes-medalj med hans bild och med inskrift: »Erkänsla af Göteborgs stad, hvars fattigvård, inrättad efter hans förslag, vann verkställighet genom hans drift.» Han blef ock 1810 af konungen kallad till ledamot i en kommitte för ordnandet af rikets allmänna fattigvård. Han ordnade äfven karantänsväsendet och var ordförande i en mängd kommittéer, såsom i den för helsovården till sjös, i direktionen för Göteborgs brandförsäkringskassa, för hvilken nyttiga inrättning han utarbetade förslag till stadgar. Han var ock själen i de kommittéer, som hade att uppgöra förslag till återbyggandet af de genom tvenne stora eldsvådor för-

störda stadsdelarne. Han organiserade jemväl Chalmersska slöjdskolan på anmodan af sin vän Cancelli-rådet W. Chalmers, som han öfvertalat att skänka hälften af sin efterlemnade förmögenhet till denna nyttiga inrättning. Hedrande både för gifvarne och för gåfvans föremål var att »1829 den 29 Dec. vid sammanträde inför Magistraten i Göteborg med drätselkommissionens herrar ledamöter och borgerskapets äldste, i anledning af D:r Dubbs förut gjorda anmälan, att han vid årets slut ämnade nedlägga ordförandet i direktionen öfver stadens fattigförsörjnings-inrättning och sluta sin befattning med dess angelägenheter, förekom till afseende: att Doktor Dubb, under en tid af ett halft århundrade tillhört Göteborgs samhälle och lika länge gagnat detsamma; att flera af stadens fromma stiftelser voro af honom än grundlagde eller förbättrade, än styrde och förvaltade. Bland dessa kunde förnämligast Göteborgs fattigvårdsanstalt anses vara Doktor Dubbs verk. För 30 år sedan af honom stiftad, hade den intill närvarande tid njutit hans öfverinseende och egentliga styrelse. Till denne om Göteborgs samhälle så särdeles högt förtjente man måste detta samhälle alltså erkänna sig hafva stora förbindelser. Att hembära honom någon gärd af tacksamhet, då han nu vid 80 års ålder, mot slutet af en, af välgörenhet och gagn utmärkt lefnadsbana, gick att lemna en del af den verksamhet, hvaraf samhället skördat så många frukter, vore derföre en lika glad som ovillkorlig pligt. Och till betygande af stadens erkänsla mot D:r Dubb fattades enhälligt det beslut, att åt honom anslå en årlig pension, under dess öfriga lifstid, af 1,000 R:dr B:co, som från och med 1830 års början komme att af stadens medel utgå.» — På alla sina många, gagnande verksamhetsfält framstår han som en beundransvärd förebild i flit, ordning, reda och kraft. Hans valspråk som kommendör var ock »prodesse» (att gagna). Hans mottagningstimmar på sjukhuset voro kl. 7 om morgonen och kl. 4 på eftermiddagen. Vördad och afhållen af alla kallades han allmänt »pappa Dubb» — ett betydelsefullt hedersnamn! Han var född i Mariestad 1750 den 14 Januari, hvilken dag Göteborgs läkare-sällskap årligen firar, såsom sin högtidsdag, till minne af sin vördade stiftare, som redan 1818, då det nya sjukhuset (det Oterdahlska) höll på att byggas, förskaffade det då nybildade läkaresällskapet, som den tiden kallades medicinska sällskapet, rättighet att hålla sina sammankomster på sjukhuset. D:r Dubb kom till Göteborg 1779, blef amiralitetsmedicus vid arméens flottas eskader i Göteborg 1781 och fortfor dermed till 1812 samt var tillika förste fältmedicus under krigsåren 1788, 1801 och 1808. Han blef ock redan 1780 ledamot af Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhälle, hvars ordförande han var 1805 och höll,

vid nedläggandet af denna befattning, ett tal »om lärda samhällens upphof och ändamål med tillämpning på k. samhället i Göteborg och ortens fördel af dess bestånd och förökade verksamhet.» Han kallades 1795 till ledamot af Kongl. Vetenskapsakademien, 1802 till ledamot af K. Patriotiska sällskapet och erhöll 1811 diplom såsom hedersledamot af K. Sundhetskollegium. Dessutom var han ledamot af Svenska läkaresällskapet, af hushållssällskaperna i Göteborgs, Wermlands och Skaraborgs län med flera andra. År 1805 utnämndes han till riddare af Vasaorden, 1807 erhöll han, efter ordnandet af karantänsanstalten på Känsö, en briljanterad gulddosa af konungen. Utnämndes d. 28 Jan. 1811 till kommendör af K. Vasaorden och d. 27 April samma år till riddare af K. Carl XIII:s orden. Han dog den 6 Jan. 1834, vid 84 års ålder och är begrafven på Göteborgs äldre kyrkogård, der en stor obeliskformig grafvård af jern med läkarekonstens emblemer är upprest till hans minnes bevarande. En lithografisk afbildning af hans i olja af Krafft målade porträtt, som är uppsatt i Allm. och Sahlgrenska sjukhusets högtidssal, bifogas härjemte.

Till sin efterträdare såsom öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset utsåg D:r Dubb, såsom redan är nämndt, **Doktor Johan Jakob Ekman,** som, född i Göteborg d. 30 Jan. 1771, redan vid 26 års ålder blef promoverad medicine doktor i Upsala. För att ytterligare öka sina kunskaper i medicinen företog han på egen bekostnad en utrikes resa, hvarunder han besökte utlandets förnämsta läroanstalter och föreläsare, såsom Saxtorph och Bang i Köpenhamn, Hufeland och Loder i Jena, Beer, Frank och Gall m. fl. i Wien. Derifrån reste han till Italien, hufvudsakligast för konststudier, och gjorde der i Florenz, Rom och Neapel bekantskap med flere namnkunnige lärde. I Paris studerade han utom medicin äfven mineralogi, fysik, kemi och teknologi. Invaldes der till ledamot af medicinska societeten och fick i uppdrag att för densamma författa revuer och öfversätta flera nyligen ankomna Tyska verk i medicinen. Efter en kortare vistelse i England återkom han till Göteborg i Juni 1803 och blef såsom redan är nämndt läkare vid Sahlgrenska sjukhuset 1804. Samma år blef han äfven ledamot af Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle, hvars ordförande han var 1808 och höll vid nedläggandet af ordförandeskapet tal om den animala magnetismen. Med grundliga kunskaper i läkarekonsten förenade D:r Ekman en djup fond af vetande i flera kunskapsarter. Utom stor färdighet i Latinska, Grekiska och moderna språken och utmärkta insigter i kemi, fysik och mineralogi, egde han mycken konstkännedom och underhöll stor brefvexling med flera namnkunniga utländska veten-

skapsmän. Under sina resor och äfven sedermera hade han samlat ett ansenligt bibliotek både i medicinen och andra vetenskaper, ett stort och utvaldt mineraliekabinett samt en mängd dyrbara apparater och instrumenter för fysik och kemi jemte teckningar och kopparstick, af hvilka flere hade stort värde. Han var mycket fet, led ofta af andtäppa och dog af »mesenterisk» (typhoid?) feber den 18 Nov. 1814, efter 14 dagars sjukdom, i sitt 44 år och är begrafven på fädernegodset Kilandas kyrkogård. Han var fader till de båda högt aktade män med detta namn, som vi alla känna, Consuln och Kommendören Joh. Oscar och Kommendör-kaptenen Jac. Emil Ekman samt farbroder till stadsfullmäktiges n. v. ordförande Grossh. och Kommendören Johan Jakob Ekman. Hans porträtt bifogas.

Efter D:r Ekman blef Öfverfältläkaren, Professoren i praktiska medicinen vid Kongl. Carolinska institutet, **Doktor Carl Fredr. Weltzin** af K. Sundhetskollegiet vald till öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset. Han var född d. 18 April 1778, blef vid 15 års ålder student i Lund 1793 och 1795 i Upsala. Efter slutad tjenstgöring på Serafimerlasarettet och barnbördshuset i Stockholm fortsatte han sina medicinska studier i Åbo, der han blef medic. doktor 1801. Reste samma år som förste kirurg vid K. Örlogsflottan till Ostindien. Efter hemkomsten praktiserade han i Wermlands bergslag, blef kirurgie magister 1808 och fältläkare vid vestra armeen, som han åtföljde, då den under Grefve Adlersparres befäl tågade till Stockholm, för att afsätta Gustaf IV Adolf. Han fick i Juni 1809 fullmakt såsom förste fältläkare; utnämndes d. 26 Mars 1810 till provincialläkare i södra Gottland, men tillbytte sig s. å. d. 15 Nov. enahanda tjenst i Wenersborg. Den 11 febr. 1811 tillträdde han medic. practic. professionen vid K. Carolinska institutet och blef tillika öfverfältläkare vid Stockholms garnison. I denna egenskap åtföljde han Svenska arméen under fälttågen till Tyskland, Holstein, Brabant och Norge. Han utnämndes 1814 till riddare af K. Nordstjerneorden; erhöll på begäran afsked från professionen vid Carolinska institutet d. 18 Mars 1815 och utnämndes till öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset d. 1 Maj s. å. Sedan 1804 ledamot af Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle blef han 1816 dess ordförande och höll vid nedläggandet af denna befattning tal »om den spädaste mennisko-ålderns dietetik.» 1819 blef han ledamot af karantäns-kommissionen och förordnades 1820 af K. Sundhetskollegiet till intendent vid Lunds brunn samt af Kongl. Maj:t 1821 till regementsläkare vid Göta artilleri. Han dog ogift den 31 Mars 1828 af nervfeber.

Prof. Weltzin egde icke blott såsom läkare stor vetenskaplig bildning,

utan var äfven utom detta område en synnerligt kunskapsrik man, som i läsning och studier hade sin käraste sysselsättning. Anspråkslös i sitt väsende med ädel och redlig karaktär samt angenäm sällskapsmenniska var han allmänt älskad och högt aktad, och ännu lefver hans namn hos många i denna stad i tacksamt och kärt minne. Af honom finnes mig veterligen intet porträtt. På Göteborgs äldre begrafningsplats är en grafvård rest till bevarande af hans minne.

Efter Prof. Weltzin blef **Doktor Pehr Christopher Westring** af K. Sundhetskollegiet vald till öfverläkare vid detta sjukhus. Han var född i Norrköping d. 6 Dec. 1789, son af förste lifmedicus D:r Joh. Pet. Westring, som för sina utmärkta naturhistoriska arbeten blef adlad. Efter att 1806 hafva blifvit student i Upsala och aflagt vackra medic. examina blef han der promoverad till Medic. Doktor den 16 Juni 1817 och s. å. kirurgie magister samt förordnad till underkirurg vid K. Serafimerlasarettet. Härmed fortfor han till 1822, då han blef utnämnd till kirurgisk resstipendiat med 3000 R:drs årligt anslag och företog en utrikes vetenskaplig resa till England, Tyskland och Paris, der han uppehöll sig en längre tid. Efter hemkomsten slog han sig först ned i sin födelsestad, men flyttade snart till Stockholm, der han idkade enskild praktik tills i slutet af 1828, då han öfvertog sin erhållna befattning i Göteborg. Här förvärfvade han stort anseende både såsom läkare och kirurg samt för sin mångsidiga vetenskapliga bildning. Han var här utom annat ledamot af karantänskommissionen och af K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället, inom hvilket han valdes till ordförande 1837 och höll vid nedläggandet af detta förtroendeuppdrag ett tal »om frenologien». Han var äfven grundläggare af Göteborgs trädgårdsförening, på hvilken han nedlade mycken möda och kostnad. Erhöll 1837 d. 15 Juni titel af Kongl. Lifmedicus och utnämndes s. å. d. 6 Okt. till riddare af K. N. O. Han dog här ogift d. 1 Nov. 1844 af lungsot och efterlemnade en betydlig förmögenhet. Deraf anslog han, såsom förut är nämndt, 16,000 R:dr till Sahlgrenska sjukhuset jemte sin stora medicinska bok- och instrumentsamling. Till Gymnasium i Göteborg skänkte han sina teologiska och filosofiska m. fl. böcker jemte en medaljsamling; till K. Vetensk.- och Vitterhets-samhället sina naturhistoriska och frenologiska samlingar. Till sällskapet »de fattigas vänner» gaf han 300, till trädgårdsföreningen 1,000 R:dr samt i stället för en kostbar begrafning med ceremonier och griftetal m. m. 1,500 R:dr till arbets- och slöjdskolan för fattiga barn i Göteborg och slutligen 1,000 R:dr till läkaresällskapet i Stockholm. Äfven öfver honom är en grafvård rest på äldre begrafningsplatsen härstädes.

Ett porträtt af honom bifogas; originalet, af hans syster testamenteradt till Sahlgrenska sjukhuset, förvaras å högtidssalen derstädes.

Hans efterträdare **Doktor Johan August Liborius** var född i Carlshamn d. 26 Jan. 1802. Erhöll undervisning i Carlshamns skola tills han vid 13 års ålder sändes till Lübeck, för undervisning i lefvande språk Blef student i Lund 1816 och, efter flera års frånvaro från universitetet, medic. kandidat 1825, licentiat 1827 och med. doktor 1829 samt kirurgie magister 1832. Förestod 1828 under kort tid provinsialläkaretjensten i Blekinge län och antogs 1829 till andre stadsläkare i sin födelsestad. Här inrättade han ett enskildt sjukhus med 8 sängar för kirurgiska patienter. Företog från hösten 1830 till samma tid 1831 en vetenskaplig resa hufvudsakligast till Berlin och Paris. Uppfördes på förslag till professionen i kirurgi och obstetrik vid Lunds universitet 1845 den 12 Jan. och utnämndes till öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset d. 6 Mars samma år; då detta införlifvades med det nuvarande Allmänna och Sahlgrenska, valde han för sig öfverläkareplatsen på kirurgiska afdelningen. Han var äfven sedan 1864 ledamot af härvarande K. Vetenskaps- och Vitterhets-samhälle och utnämndes 1866 till riddare af K. N. O. samt erhöll sedan 1866 personlig löneförhöjning af 1,000 kr. Hans enka fick också en pension af 500 kr. årligen.

D:r Liborius var under sina bästa år känd som en af landets skickligaste kirurger och bibehöll äfven på äldre dagar ett ansedt namn såsom sådan, vunnet genom många väl utförda och lyckliga operationer. I öfrigt var han god och välvillig, gifvande åt de fattige hjelpsökande icke blott läkarehjelp och råd gratis, utan ock dertill allehanda understöd så långt hans tillgångar medgåfvo. Hans goda hjerta sträckte sig äfven och i hög grad till djuren, och framför allt var han stor vän af hundar. Han dog af magkräfta d. 9 Maj 1870 och är begrafven på gamla kyrkogården. Ett i olja måladt porträtt af honom i yngre år finnes på sjukhuset, men det som åtföljer denna afhandling är litografieradt efter ett mindre fotografiporträtt på äldre dagar.

Vid det nybyggda Allm. och Sahlgrenska sjukhuset erhöll **Doktor Fritz Lang** förordnande att vara öfverläkare på medicinska afdelningen, när derå till en början fyra sjuksalar öppnades för mottagande af sjuka, den 22 Febr. 1854, för profning af den nya värmeapparaten. Af K. Sundhetskollegiet utnämndes han till ordinarie innehafvare af tjensten d. 4 Okt. 1855. Han var född i Göteborg d. 20 Jan. 1817, son af Ryske generalkonsuln Conrad Fredrik Lang och aflidne D:r J. J. Ekmans med konsul Lang om-

gifta enka. Blef, efter att hafva genomgått Lektor Wadströms enskilda läroanstalt, student i Upsala 1833, medic. kandidat 1838, licentiat 1839, innan han fyllt 23 år, och promov. medicine doktor 1841 samt kirurgie magister s. å. Han var amanuens vid medicinska kliniken på Serafimerlasarettet från d. 1 Juni 1840 till d. 1 Aug. 1841. Hemkommen från en vetenskaplig resa i England, Frankrike och Tyskland (från Maj 1842 till Nov. 1843) bosatte han sig såsom praktiserande läkare i Göteborg. Han blef ledamot af Sv. läkaresällskapet 1844 och 1846 af Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle, hvars ordförande han var 1853 och 1854, och höll, vid nedläggandet af detta förtroende, ett tal »om utvecklingen af de sanitära institutionerna i andra länder, särdeles i Frankrike och England.» D:r L. var också ledamot i den kommitté, som i början af 1850-talet tillsattes för uppgörande af förslag till förbättring af Göteborgs sundhetsförhållanden, hvilket var begynnelsen till alla de storartade helsovårdsförbättringar som sedan här vidtagits. Han var äfven badläkare vid Särö 1845—1856, och förestod andre läkaretjensten vid Sahlgrenska sjukhuset efter D:r Westrings död och var tillsammans med förste Lifmedicus D:r Vincent Lundberg på förslag till öfverläkare, då D:r Liborius dertill blef utnämnd. Företog kortare resor till utlandet 1844, 1847, 1853 och 1856. Den ena af dessa (1853) afsåg uteslutande granskning af värme- och ventilations-apparater vid större utländska sjukhus, hvarom en berättelse inlemnades till byggnadskomitterade vid Allm. och Sahlgrenska sjukhuset. Den sista utländska resan gjordes för att bevista den stora hygieniska kongressen i Brüssel.

Genom lyckliga naturgåfvor och en vårdad uppfostran hade D:r Lang, innan han började de medicinska studierna, förvärfvat sig en grundlig och vidsträckt allmän bildning; i synnerhet egde han mer än vanlig kännedom i de moderna språken. De medicinska studierna idkade han med allvar, ihärdighet och skarpsinne. Han var en af Sveriges mest bildade läkare, lika skicklig kirurg som läkare, och för öfrigt väl hemmastadd i alla grenar af vetenskapen. Också vann han snart ett stort och välförtjent anseende och förtroende i Göteborg, der han uti många tacksamma och tillgifna vänners hjertan förvaras i kär hågkomst. För medicinens utveckling inom fädernesländet intresserade han sig varmt, och ehuru han sjelf ej hann ordna och offentliggöra frukterna af egen erfarenhet, har han dock öfversatt och i utländska journaler meddelat åtskilligt värderikt af svensk medicinsk litteratur. Såsom öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset egnade han åt denna inrättning den största omsorg, och omtanken för den upptog största delen af hans få

lediga stunder, helst han dagligen erfor, att huru mycket än vid denna vackra anstalt var gjordt, dock mycket återstod att genomföra och förbättra. Lang var af en gracil och mindre stark kroppsbyggnad, och på sista åren hade, troligen till följd af hans öfveransträngda verksamhet, helsan börjat vackla, så att han ofta led af kronisk magkatarr. Kort före jul 1856 ådrog han sig en pleurit, som han i början missvårdade, och den 26 Mars 1857 dog han af denna pleurit i förening med lefverabscess och pyæmi. Han är begrafd på Örgryte kyrkogård. Säkerligen hafva få dödsfall inom Göteborg varit så allmänt beklagade och så smärtsamt kända som D:r Langs, och i synnerhet var hans bortgång svår för detta sjukhus, som han så gerna ville göra utmärkt och ansedt.

En litografisk afbildning, gjord efter en teckning ur minnet af en äldre väninna till D:r Lang bifogas.

Några verser af Gymnasiiadjunkten Fil. Doktor L. P. Rudgren torde här få meddelas.

»Har jag tecknat fullt ditt minne?
Nej, mitt broderliga sinne
Mycket än att vittna har,
För att säga hur du var.
Ordkarg var du, tyst och sluten,
Nästan som ur klippan bruten,
Men en känsla, djup och varm,
Slöt du städs i manlig barm.
Rådig, djerf och oförfärad,
Blef du älskad, blef du ärad:
Trogen samvete och pligt
Fick din dom en afgjord vigt.
Insigtsfull i ungdomsvåren
Blef du visare med åren,
Tänk om åldrens höst du nått,
O hur rikt ditt kunskapsmått! —
Men med hast din väg sågs lykta,
Hoppets rosendrömmar flygta
Fjerran, när så dyrbar skatt
Sänkes ned i grafvens natt.»

På förslag till återbesättande af tjensten efter D:r L:s död erhöll D:r Thure Gustaf Otto Böttiger första rummet, men afgick, då honom erbjöds

intendentsbefattningen vid Söderköping efter D:r Lagberg. Vid nytt förslag fick Grufläkaren i Sala **D:r Frans August Kalén** första rummet och blef utnämnd till öfverläkare d. 16 Juli 1857, men tog afsked derifrån d. 15 Okt. 1857 och tillträdde aldrig tjensten.

Sedan befattningen för 3:dje gången annonserats ledig, och många ansökningar inkommit, erhöll **Doktor Alexander Albert Langell** första förslagsrummet och utnämndes till öfverläkare den 18 Febr. 1858, men tillträdde platsen d. 1 påföljande Juni. Han var född d. 10 Nov. 1815 i Stockholm, der fadren var Rysk generalkonsul, blef student i Dorpat 1832, i Upsala 1834, medic. kandidat 1839 och licentiat 1841 samt promoverad medicine doktor s. å. och kirurgie magister 1842. Han var underläkare vid Garnisonssjukhuset 1837 och bruksläkare vid Skultuna och Svanå m. fl. bruk 1843—1846 tillika läkare vid kronoarbetscorpsens depôt-kompani 1844—1846 samt utnämndes till bataljonsläkare vid Westmanlands regemente 1843 och till stadsläkare i Arboga 1847, erhöll på begäran afsked från bataljonsläkaretjensten 1850. Blef lasaretts- och kurhus-läkare i Örebro 1849 och utnämndes till bataljonsläkare vid lifregementets husarcorps 1851 samt förklarades för förste bataljonsläkare vid samma regemente 1852. Antogs till intendent vid Adolfsbergs helsobrunn 1852. Blef ledamot af svenska läkaresällskapet 1852 och utnämndes till ridd. af K. N. O. 1871.

Han anträdde i Nov. 1856 en utrikes vetenskaplig resa, derunder han uppehöll sig 4 månader i Wien; reste derifrån öfver Italien till Marseille, Montpellier och Toulon, för att enligt reseinstruktionen taga kännedom om sjukvården på franska örlogsskepp; afgick derifrån i Maj 1857 till Algier och gränsen af Kabylien, der han besökte ett provisoriskt fältlasarett om 400 sängar och tog kännedom om sjukvården vid ambulanserna. Efter nära 4 veckors vistelse i Afrika ankom han i slutet af Juni samma år till Paris, der han uppehöll sig en månad, besökte derefter London och återvände på hösten s. å. öfver Belgien och Tyskland till fäderneslandet. Företog sommaren 1863 ånyo en vetenskaplig utrikes resa under 4 månaders tid, derunder Berlin, Würzburg och Wien samt de Böhmiska badorterna besöktes. Under åren 1868—1870 herrskade i Göteborg såväl exantematisk som ileo-typhus, hvilka den tiden behandlades på Allm. och Sahlgrenska sjukhuset af D:r Langell med synnerligt intresse och höll han föredrag öfver samma sjukdomar vid nordiska läkarekongressen i Göteborg 1871. D:r Langell erhöll de sista åren fr. 1879 en personlig löneförhöjning af 1,000 kr. och hans enkefru fick, lika som fru Liborius, en årlig pension af 500 kr. Han dog den 22 Nov.

1880 af arterscleros och chron. nephrit, och är jordad på nya begrafningsplatsen, der en vacker, enkel minnesvård är upprest vid hans stoft.

Den medföljande litografiska afbildningen är gjord efter en god fotografi, tagen under D:r L:s senare år.

Till öfverläkare på kirurgiska afdelningen af sjukhuset utnämndes efter D:r Liborius, dennes genom flerårig, nitisk verksamhet bepröfvade andre läkare, Doktor **Nils Mauritz Asplund**, som dertill varmt förordades hos medicinalstyrelsen af sjukhusdirektionen. D:r Asplund var född d. 24 April 1827 i Hernösand, son till Häradshöfding Daniel Asplund och broder till Landshöfdingen i Jemtlands län. Han intogs i Hernösands skola 1834, men flyttades, sedan fadren erhållit domsaga i närheten af Göteborg, till skolan och gymnasium derstädes; blef student i Lund 1844, medic. kandidat 1852, medic. licentiat 1856 och medicine doktor 1857 samt kirurgie magister 1858.

Doktor Asplund var karantänsläkare vid Djurhamn från Maj 1853 till Jan. 1854; underläkare vid lasarettet i Lund från 1 Juli 1855 till 1 Juni 1856; amanuens och underkirurg vid Serafimerlasarettet från 20 April 1857 till 20 Juli 1858. Han antogs d. 1 Sept. 1858 till andre läkare vid Allm. och Sahlgrenska sjukhusets medicinska afdelning, men öfverflyttade till andre läkarebefattningen vid kirurgiska afdelningen å nämnde sjukhus d. 1 Sept. 1859; utnämndes till öfverläkare vid samma afdelning d. 25 Aug. 1870. — Företog under Jan.—Dec. 1862, med understöd af det större resestipendiet för civile läkare, en utrikes vetenskaplig resa, derunder han hufvudsakligen uppehöll sig i Wien, Berlin, Prag och Paris. Reste sedan på egen bekostnad till England, för att under prof. Lister närmare lära känna den antiseptiska sårbehandlingen April—Juli 1879. Han blef ledamot af Kongl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället 1875.

Det berättigade anseende, D:r Asplund åtnjöt såsom läkare och kirurg, grundade sig förnämligast på hans grundliga studier, synnerligast i anatomien, på hans uppöfvade handfärdighet och mekaniska anlag samt på hans lätta hand och finkänslighet, som kommo honom särskildt till godo vid bedömandet och behandlingen af sjukdomar i urogenitalorganerna. Han inlade stor förtjenst i den konservativa kirurgien, och mången tackar och välsignar honom för det han derigenom fått bibehålla sönderkrossade lemmar, som mången kirurg skulle ansett sig tvungen att bortskära. Lika erkänd han var som läkare lika värderad var han som menniska och vän. Mången som drog sig för det stundom sträfva i hans väsen, vålladt till stor del af hans mångårigt svaga hörsel, kunde icke undgå att fängslas af hans öfverlägsna per-

sonlighet och harmlösa, träffande humor. I det samhälle der hans verksamhet burit rika frukter var han lika saknad, som inom kretsen af kamrater, vänner och underlydande, då han dog den 6 Juli 1882 af endocarditis ulcerativa och bilateral pneumoni. Hans stoft förvaras på Göteborgs nya begrafningsplats. Den åtföljande bilden af honom är litografierad efter en god fotografi.

Efter Doktor Langell hade sjukhuset lyckan att få till öfverläkare på medicinska afdelningen **Doktor Frans Edvard von Sydow,** som föddes d. 6 Nov. 1828 i Halmstad. Fadren var Apotekaren Dan. Pet. v. Sydow och modren Anna Charl. Butsch, syster till Biskopen med detta namn. Efter att hafva genomgått Halmstads skola och Göteborgs gymnasium blef han student i Upsala 1846, medic. kandidat 1852, medic. licentiat 1854 och kirurgie magister 1855 samt medic. doktor 1860; var underläkare på Garnisonssjukhuset 1850 och s. å. biträdande läkare på kolerasjukhuset »Möllerska plantaget» i Göteborg, koleraläkare på Ladugårdslandet i Stockholm 1853 och i Upsala 1854. Var amanuens vid laboratorium för medicinsk och fysiologisk kemi i Upsala 1853—1854 och bestridde dels amanuens- och dels underläkarebefattningarne hela året 1855 på Serafimerlasarettets medic. afdelning. Antogs till Stadsläkare i Gefle i slutet af 1855. Utnämndes till öfverläkare vid Allm. och Sahlgrenska sjukhuset d. 11 Mars 1881. Blef ledamot af Svenska läkaresällskapet 1863, har varit ordförande i Gefleborgs—Dala läkare- och apotekare-förening från denna stiftelses början 1868 till 1881. Utnämndes till riddare af K. N. O. 1873 och till ledamot af Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets samhälle 1881. — D:r von Sydow har på egen bekostnad gjort flera utländska studieresor, nemligen 1858 från Juni till och med Augusti, från Okt. 1860 till Aug. 1861, likaså 1867 Maj—Juli och 1870 Maj—Juli, hvarunder han hufvudsakligen vistats i Wien, Paris och Würzburg, samt slutligen 1880 till Zürich och 1882 till södra Frankrike.

En litografisk copia af ett vackert fotografiporträtt af D:r v. Sydow bifogas.

Då tryckningen af detta föredrag blifvit så länge fördröjd, att D:r Asplund under tiden dött och efterträdts af den frejdade och skicklige kirurgen och ögonläkaren vid Halmstads lasarett **D:r Alfred Axel Alrik Lindh,** så torde jag äfven om honom få meddela några korta biografiska uppgifter. Han är född d. 14 Mars 1844 vid Norns bruk i Hedemora församling. Fadren var komministern Joh. Magn. Lindh. Genomgick högre elementarläroverket i Westerås och blef student i Upsala 1863, medic. kandidat 1867 och medic. licentiat vid karolinska institutet 1870 samt aflade legitimationseden s. å.

Han förordnades 1870 att förestå lasarettsläkaretjensten i Lidköping under

3 månader, var amanuens vid Serafimer-lasarettets kirurgiska afdelning från d. 29 Okt. 1870 till d. 22 Okt. 1871, då han blef underkirurg derstädes. Efter att på förordnande hafva bestridt lasarettsläkaretjensten i Halmstad från d. 3 Febr. 1872 utnämndes han till ordinarie lasarettsläkare derstädes s. å. d. 17 Juni. Utnämndes till öfverläkare på kirurgiska afdelningen å Allm. och Sahlgrenska sjukhuset d. 20 Okt. 1882. Är ledamot af Svenska läkaresällskapet sedan 1870 och af Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle sedan 1884.

En litografierad afbildning af ett fotografiskt porträtt af D:r Lindh är här bifogadt.

Dessa korta biografiska notiser om öfverläkarne vid Sahlgrenska sjukhuset har jag anfört, för att visa att de alla varit väl qvalificerade män och att sjukvården sålunda varit i goda händer.

En förteckning öfver de läkare som hittills varit anställda vid Sahlgrenska sjukhuset torde här få meddelas.

Öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset:

Doktor Pehr Dubb från Mars 1782 till den 4 Mars 1804;

» Johan Jacob Ekman från d. 4 Mars 1804 till sin död d. 18 Nov. 1814;

Professoren Doktor Carl Fredrik Weltzin fr. d. 1 Maj 1815 till sin död d. 31 Mars 1828;

Lifmedicus Doktor Pehr Christopher Westring. Utnämnd d. 24 Juli 1828, tillträdde d. 2 Dec. s. å. till sin död d. 1 Nov. 1844;

Doktor Johan August Liborius fr. d. 6 Mars 1845 till sin död d. 9 Maj 1870;

Doktor Fritz Lang tillförordnad fr. d. 22 Febr. 1854, ordinarie d. 4 Okt. 1855 till sin död d. 26 Mars 1857;

Doktor Frans August Kalén fr. d. 16 Juli 1857 till d. 15 Okt. s. å., då han tog afsked, utan att hafva tillträdt tjensten;

Doktor Alexander Albert Langell fr. den 18 Febr. 1858 till sin död d. 22 Nov. 1880;

Doktor Nils Mauritz Asplund fr. d. 25 Aug. 1870 till sin död d. 6 Juli 1882;

Doktor Frans Edvard von Sydow fr. d. 11 Mars 1881;

Doktor Alfred Axel Alrik Lindh fr. d. 20 Okt. 1882.

Andre Läkare vid Sahlgrenska sjukhuset:

Regementsfältskären Philip Berndt Weinberg fr. 1782 till 1795;

» Assessor Christian Heinrich Ewert fr. 1795 till 1810;

Doktor Daniel Hay fr. 1810 till 1821, var tillförordnad öfverläk. efter D:r Ekmans död till Prof. Weltzins tillträde;

Bataljonsläk. Doktor Johan Peter Wendt fr. 1821 till d. 2 Dec. 1828, var tillförordn. öfverläkare fr. Prof. Weltzins död till D:r Westrings tillträde;

Regementsläkaren Zacharias Lundblad var biträdande kirurg fr. 1815 till d. 2 Dec. 1828, ordin. fr. s. t. till sin död d. 15 Febr. 1850, tillförordnad öfverläkare fr. D:r Westrings död till D:r Liborii tillträde;

(Doktor Fritz Lang tillförordnad fr. d. 1 Nov. 1844 till d. 6 Mars 1845);

(Doktor Joseph Sigismund Friedländer tillförordnad fr. d. 21 Febr. 1850 till d. 1 Juli s. å.);

Doktor Jonas Conrad Lundblad fr. d. 1 Juli 1850 till d. 1 Juli 1857, var tillförordnad öfverläkare under D:r Langs vistelse vid Särö 1855;

(Doktor Pehr Henrik Fredrik Græve tillförordnad fr. d. 22 Febr. 1854 till d. 31 Mars 1855);

(Doktor Carl Adolf Ludvig Drakenberg tillförordnad fr. d. 5 Nov. 1855 till d. 1 Nov. 1856);

Doktor Olof Haquin Sylvén fr. d. 1 Nov. 1856 till d. 15 Juni 1858;

Doktor Carl Gustaf Leopold Billqvist, antagen d. 11 April tillträdde d. 1 Juli 1857, på kirurgiska afdelningen till d. 1 Sept. 1859;

(Doktor Elias Heyman tillförordnad under D:r Billquists tjenstledighet för undergående af kirurgie mag:r-examen fr. d. 2 Nov. 1857 till d. 1 Juni 1858 och sedan ytterligare till d. 1 April 1860);

Doktor Nils Mauritz Asplund först på medic. afdelningen antagen d. 5 Juli, tillträdde d. 1 Sept. 1858, sedan på kirurgiska fr. 1. Sept. 1859 till 25 Aug. 1870. (Under D:r Asplunds sjukdom fr. Okt. 1859 till sommaren 1860 var först medicofilosofie-kand. Adalbert Lamberg och, sedan han afsagt sig, med. kand. Axel Abrah. Sjöberg fr. d. 1 Nov. 1859 till d. 16 Jan. 1860 samt medic. kand. Paul Melin fr. medlet af Jan. tills på sommaren 1860 tillförordnad);

Doktor Pehr Ludvig Tranéus, antagen d. 4 Juli tillträdde d. 1 Aug. 1860 till d. 5 Aug. 1862.

(Under ledigheten fr. D:r Tranéi afsked till efterföljarens tillträde voro tillförordnad med. kandidaterne Paul Melin till d. 10 Aug. och M. D. C. Pontin till medlet af Sept. samt med. fil. kand. Adalb. Lamberg till slutet af år 1862);

Doktor Anders Fredrik Kullberg först tillförordnad under D:r Asplunds utrikes resa såsom stipendiat fr. Jan. till Okt. 1862 och sedan ordinarie fr. d. 3 Febr. 1863 till d. 1 Maj 1865. Var af K. Sundhetskolleg. tillförordnad öfverläkare under D:r Langells utrikes resa fr. Maj till Aug. 1863 och 2 repriser under 1864;

Doktor Carl Henrik Settervall fr. d. 6 Juni 1865 till d. 7 Juni 1870;

Doktor Carl Magnus Ullman fr. d. 5 Juli 1870 till d. 1 Okt. 1871;

Akademiedocenten Doktor Ernst Johan Reinhold Salén var vikarierande andre läkare på kirurgiska afdelningen fr. d. 20 Maj 1870 till d. 6 Dec. s. å., då han antogs till ordinarie och fortfor dermed till d. 27 Febr. 1871; ånyo antagen till andre läkare d. 6 Juni 1871 till 5 Jan. 1875. Var tillförordnad öfverläkare på kirurgiska afdeln. under D:r Asplunds sjukdom fr. d. 4 Febr. 1873 till d. 17 Mars s. å.; likaså fr. början af Aug. till d. 15 Sept. 1873 och flera gånger under D:r Asplunds tjenstledighet på somrarne samt slutl. under D:r Asplunds sjukdom 1882 till D:r Lindhs utnämning d. 20 Okt. 1882;

(Doktor Reinhold Andreas Rabe tillförordnad fr. d. 4 Mars 1873 till d. 17 Mars s. å.);

Doktor Esaias Severin Kjellgren antogs till andre läkare på medic. afdelningen d. 7 Nov. 1871 till d. 1 April 1877;

Doktor Per Waldemar Zander antagen till andre läkare på kirurgiska afdelningen d. 14 Maj 1875, tillträdde d. 1 Juli s. å. till den 8 Jan. 1878, då han öfverflyttade på medic. afdelningen. Tog afsked den siste Dec. 1880;

Doktor Fredrik Norin antogs till andre läkare på kirurgiska afdelningen d. 1 April 1878 och tog afsked d. 1 Okt. 1882;

(Medic. Kandidaten Peter Pradon förordnad af K. Medicinal-Styrelsen till vikarierande andre läkare på medic. afdelningen d. 22 Febr. 1881 mot 12 kr. om dagen, reskostnad fram och åter samt fri bostad, ljus och ved etc. Lemnade denna befattning d. 20 April 1882);

Doktor Petter Didrik Silfverskiöld antogs till andre läkare på medic. afdelningen d. 20 April 1882 med 2,500 k:rs lön och bostad m. m.;

Doktor Carl Axel Walter blef antagen till andre läkare på kirurgiska afdelningen d. 21 Sept. 1882. Erhöll 6 månaders permission för en utrikes resa såsom Hwassersk stipendiat. Tillträdde d. 1 April 1883. (Under denna tid sköttes tjensten af D:r G. F. Bergendahl);

Andre läkarne hafva ofta skött öfverläkarnes tjenster, då dessa under kortare tid af sjukdom eller bortresa varit hindrade. Endast vid inträffande längre ledighet har direktionen måst förordna annan lämplig person att bestrida tjensten, såsom under D:r Langs sjukdom och efter hans död, då läraren vid Barnmorskeundervisningsanstalten Doktor Herman Immanuel Carlson var tillförordnad fr. Jan. 1856 till Maj 1858, och efter Doktor Langells död, då Doktor Robert Fries erhöll förordnande att förestå tjensten fr. d. 2 Dec. 1880 till d. 10 maj 1881.

Andre läkarne hafva af Kongl. Maj:t beviljats tjensteårs beräkning vid Sahlgrenska sjukhuset, enligt kongl. brefvet af den 11 Juni 1858. De tillsättas af sjukhusdirektionen på förslag af öfverläkarne.

Sedan i Oktober 1855 kontrakt blifvit upprättadt mellan Kongl. Sundhetskollegiet och staden om inrättande af en barnmorske-undervisningsanstalt på Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset blef **Doktor Herman Immanuel Carlson** af Kongl. Maj:t utnämnd till lärare vid den nya undervisningsanstalten och till läkare vid barnbördsafdelningen d. 13 Dec. 1855, hvarefter anstalten öppnades d. 1 April 1856. D:r Carlsson tog afsked från denna befattning den 1 April 1857, då artis obstetriciæ adjunkten i Stockholm **Doktor Gustaf Hjort** blef tillförordnad efterträdare och att med professors namn och värdighet 1858 vara direktor vid anstalten, hvarmed han fortfor tills den flyttades från Sahlgrenska sjukhuset till det nya barnbördshuset i Oktober 1875.

Till biträdande läkare eller adjunkt vid barnmorskeundervisningsanstalten förordnades af Kongl. Sundhetskollegiet d. 9 Maj 1867 Doktor Abraham Henrik Westman, som fortfor dermed till d. 27 febr. 1871, då Doktor Ernst Joh. Reinh. Salén efterträdde tills han tog afsked från befattningen d. 10 Aug. 1871, då D:r sedermera Professor Carl Magnus Ullman af Kongl. Sundhetskollegiet blef antagen till biträdande läkare och lärare.

Innan Sahlgrenska sjukhuset förenades med stadens allmänna ombesörjdes alla religiösa förrättningar vanligen turvis af stadens presterskap. Först 1857 antogs särskild predikant vid sjukhuset, och den första gudstjensten hölls uti den så kallade kyrk- eller högtids-salen första söndagen i adventet d. 29 Nov. 1857, och förste predikanten var fattighuspredikanten Carl Olsson Oberlin med 300 R:dr lön. Han efterträddes d. 6 April 1858 af slottspredikanten Anders Elgqvist, som fick 400 R:dr i årlig lön och tjenstgjorde till den 1 Maj 1862, då läraren vid stadens barnhus, Filos. doctor Victor Samuel Johnsson anställdes. Han var under sin tjenstetid mycket sjuklig och hade derföre vid åtskilliga tillfällen vikarier såsom Fattighuspredikanten Elias Winberg 7

Juni—5 Juli 1864. Tog afsked d. 5 Sept. 1865 och efterträddes af Hospitalspredikanten Johan Peter Magnusson till d. 1 Okt. 1868. Efter honom följde Pastor Johannes Nilsson från 1868 till 1871, som åtnjöt tjenstledighet fr. d. 8 Sept. till 1 Nov. 1869, hvarunder Pastor Johannes Berglund fungerade; denne blef ordinarie efter Nilssons afsked den 1 Aug. 1871. Berglund var mycket sjuklig, hvarföre han ofta hade tjenstledighet, då befattningen sköttes fr. d. 15 Juni till 15 Aug. 1873 af Regementspastor Hampus Frans August Lönegren och fr. d. 1 Okt. 1878 af kyrkoh. Gustaf Ludvig Björck, fr. d. 1 Juli 1879 af Pastorsadjunkten P. Rydholm samt fr. d. 16 Juni 1880 till årets slut, då Berglund erhöll afsked, af Pastorsadjunkten C. F. A. Westbeck, som antogs till sjukhuspredikant d. 4 Jan. 1881. Lönen för predikanten hade d. 3 Okt. 1859 blifvit höjd till 600 kr., och Kongl. Maj:t hade på direktionens begäran och konsistorii tillstyrkan d. 22 Nov. 1861 medgifvit sjukhuspredikanten rättighet att för denna befattning räkna tjensteår.

Utom de tvenne öfverläkarne och de tvenne andre läkarne samt sjukhuspredikanten jemte kantorn, som tillika är organist, utgöres den öfriga sjukvårdspersonalen af:

En kommissarie med 3,200 kr. lön, bostad om 4 rum och kök samt ljus och ved. Denne har uppbörden af betalande patienter, utbetalning af löner och löpande räkningar, husbondemyndighet öfver betjeningen och hvarjehanda bestyr dels för direktionen och dels för läkarne samt biträder öfverläkarne uti allmänna ordningens vidmakthållande inom sjukhuset.

En öfversköterska på medicinska afdelningen med 450 kr. lön, 15 kr. julpenningar, 1 kr. 25 öre kostpenningar om dagen, möbleradt rum, ved och ljus.

En öfversköterska på kirurgiska afdelningen med 600 kr. lön, 15 kr. julpenningar, 1: 25 kr. kostpenningar om dagen, möbleradt rum, ved och ljus. Denna har större lön än den på medic. afdeln. emedan hon har mycket mera att göra och är den som egentligen undervisar sjuksköterskeeleverna.

Tio sjuksköterskor hvardera med lön af 144 kr., flitpenningar 30 kr., julpenningar 5 kr., rum, ljus och ved samt kost in natura.

En baderska med lön af 150 kr., julpenningar 5 kr., kost, ved och ljus jemte bostad.

En biträdande baderska med 144 kr. i ett för allt.

En tvättföreståderska med lön af 150 kr., julpenningar 5 kr., kost, bostad, ljus och ved.

Två städerskor med lön 120 kr., julpenningar 5 kr., kost, bostad, ljus och ved.

En maskinist med lön 1,200 kr., julpenningar 10 kr., bostad, ljus och ved.

En eldare med lön 720 kr., julpenningar 5 kr., bostad, ljus och ved.

En dräng med lön 200 kr., arfvode för biträde vid liköppningar 50 kr., julpenningar 5 kr., kost, bostad, ljus och ved.

En dräng med lön 180 kr., julpenningar 5 kr., kost, bostad, ljus och ved.

En portvakt med lön 600 kr., julpenningar 5 kr., bostad, ljus och ved.

En hushållerska med lön 225 kr., julpenningar 15 kr., kostpenningar 466: 25 kr., bostad, ljus och ved.

Fyra kökspigor hvardera lön 105 kr., julpenningar 5 kr., kost, bostad, ljus och ved.

Ett förrådsbiträde med lön 200 kr., julpenningar 10 kr., kostpenningar à $68^1/_2$ öre om dagen eller 250 kr.

En föreståndersk för luftklockan med lön 500, städningspenningar 30 kr., julpenningar 10 kr., utan bostad.

Samtliga betjeningens skatter betalas af sjukhuskassan.

För undvikande af pensioners och gratifikationers utbetalning till afgående ålderstigna trotjenare, som icke sjukhusdirektionen, utan endast stadsfullmäktige ega rättighet att bevilja, och för att uppmuntra till sparsamhet för ålderdomen har direktionen beslutat att, med nästa års början och på försök under ett år, tilldela hvar och en af tjenstepersonalen en löneförhöjning af vissa procent utaf hvars och ens lön till månatlig insättning i en sparkassa, mot vilkor att de sjelfva skola insätta minst lika mycket. Dessa sparkassemedel få dock icke lyftas förr än insättarne lemnat sin tjenst på sjukhuset, och motböckerna måste derföre vara i kommissariens förvar.

För intagning på sjukhuset fordras anmälningssedel af läkare med angifvande af sjukdomens beskaffenhet och prestbetyg, upptagande namn, ålder och hvilken församling den sjuke tillhör samt, om friplats sökes, äfven intyg om medellöshet, antingen af presterskapet eller af ordföranden i det fattigvårdsdistrikt inom hvilket den sjuke bor. För betalande patienter fordras, utom anmälningssedel, ansvarsförbindelse för sjukvårdsafgiftens erläggande eller ock betalning för en månad i förskott och förbindelse för afgiftens erläggande efter första månadens förlopp. Utan iakttagande af dessa föreskrifter mottagas i allmänt rum dels den som inom stadens område blifvit genom olyckshändelse så skadad eller af sjukdom så häftigt angripen att ofördröjlig

vård behöfves; dels fattig från annan ort, som i staden insjuknar, utan annan tillgång till vård, och dels fattig sjuk, som, ehuru inskrifven vid någon af stadens församlingar, likväl icke i fattigvårdshänseende tillhör kommunen. Till intagande i allmänt rum, utan afgift, är äfven berättigad 1:o) den som med prestbetyg styrker sig sedan minst sex månader hafva varit medlem af någon af stadens församlingar, sakna förmåga att kunna bekosta sitt underhåll å sjukhuset och vara utan anställning i arbete eller tjenst hos någon som har skyldighet eller förmåga att ersätta sjukvårdskostnaden; 2:o) sjukhusets egen tjenstepersonal; 3:o) den som styrker sig hafva rätt till genom gåfvobref stiftad frisäng; och 4:o) fattig från annan ort, som för undergående af vigtigare operation begifvit sig till sjukhuset.

De flesta patienter på Allm. och Sahlgrenska sjukhuset intagas fritt eller utan afgift.

Oberättigade till intagning äro: 1:o) gemenskapen af stadens garnison; 2:o) obotliga sjuka, så vida det icke gäller att för tillfället rädda dem från död eller att genom tjenlig vård inom kort tid bereda dem väsentlig lindring; 3:o) sjuka med svåra bensår eller åkommor, som genom stank äro mycket besvärande, så vida ej åsyftas befrielse från lidandet genom operation; 4:o) veneriska sjuka, så vida de ej bekosta enskildt rum och sådant för andra sjuka icke är behöfligt; 5:o) sinnessjuka, så vida de ej äro lugna och i enskildt rum kunna vårdas och 6:o) personer, behäftade med sådane elakartade sjukdomar, hvilkas vådliga spridande inom sjukhuset icke kan genom betryggande åtgärder förekommas, samt 7:o) smittsamma sjukdomar i allmänhet, sedan staden erhållit särskilda epidemi-sjukhus, der sådane sjuka böra intagas.

Utspisningen för de sjuka på Allm. och Sahlgrenska sjukhuset sker enligt ackord med hushållerskan om bestämdt pris för hvarje portion enligt fastställd utspisningsstat. Sedan prisen blifvit årligen bestämda för hel-, half- och så kallad noll-portion samt för extra mat, tillhandahåller direktionen hushållerskan de derför behöfliga matvarorna, enligt entreprenadkontrakt med leverantörerne af kött, bröd, mjölk, o. d., hvilka äro pligtiga att för entreprenadpris lemna fullgoda varor på requisition af hushållerskan. Gör entreprenören icke detta, eger direktören för mathållningen, enligt entreprenadkontraktet, rätt att uppgöra med annan person om leverans af fullgod vara, och får dervid den förre entreprenören vidkännas betalningen af möjlig prisskilnad. För patienter i de enskilda rummen hemtas middagsmat efter matsedel från Frimurarelogens källare mot öfverenskommet pris. Sjukhusbetjeningen spisar middag och afton efter fastställd spisordning vid table d'hôte,

men sköterskorna intaga frukostar och qvällsmål på sina rum, när de dertill hafva lägenhet, och få sina derför anslagna matvaror sig tilldelade hvarje vecka. Härom upplyser närmare den bifogade utspisningstabellen.

Genom ofvan anförda penningetillgångar och under sådane mäns ledning har Sahlgrenska sjukhuset uppkommit och småningom utvecklats till hvad det nu är och skall utan tvifvel allt mera förbättras, så att det ännu fullkomligare skall motsvara sin bestämmelse, att gagna samhället och de sjuka som anförtros åt dess vård.

Det första Sahlgrenska sjukhuset var icke stort, såsom redan är nämndt och som äfven synes af åtföljande ritning å detsamma i sitt ursprungliga skick. Det hade ett sumpigt läge vid d. v. masthamnen, byggdt alldeles ned på marken eller med obetydlig stenfot, lågt och trångt, såsom de flesta husen voro på den tiden, då staden var befästad och omgifven af vallar och murar, hvaraf ännu synes spår vid lilla Otterhällan, nära Rosenlunds fabrik. Det var, såsom ock är nämndt, byggdt af korsvirke, fylldt och beklädt med tegel, och af det förut på platsen befintliga huset bibehölls endast vestra ändan till källare. Det var 36,60 meter långt och 10,90 meter bredt, af 2 våningars höjd, innehöll i öfre våningen, såsom förut är sagdt, 5 sjukrum, ett badrum och ett likrum, samt i nedre våningen bostadsrum för kirurgen, för hushållerskan och betjeningen samt kök, källare och visthus m. m. På gården fanns äfven ett stall för 2 hästar och 2 kor. Fönsterna voro, såsom i flera hus den tiden, låga, om 2 rutors höjd, men vette åt söder, så att sjukrummen hade rikligt sol. Jemte ritningen på huset i sitt ursprungliga skick har jag bifogat en teckning af detsamma, sådant det nu befinnes, egentligen för att visa, att de som byggde det i det fallet voro före sin tid, att de insågo vigten af dager och sol i sjukrummen, ty på vestra gafveln äro fönstren mycket tätare, så att de deråt vända 2 sjukrummen hade hvartdera 2 till 3 fönster. Färdigbyggdt kostade detta sjukhus med nödiga inventarier 5,481 R:dr 10 sk:r 4 r:st B:co och ansågs på den tiden vara ett godt och förträffligt sjukhus. Det såldes d. 14 April 1825 på offentlig auktion och inropades af Löjtnanten vid fortifikationen Anders Lindgren för 2,010 R:dr B:ko. Huset tyckes sedan icke hafva undergått några andra väsentliga förändringar, än att fönstren i öfre våningen blifvit höjda till 3 rutor öfver hvarandra, i stället för 2, som de ännu hafva uti nedre våningen.

Genom folkmängdens tillvext och ökadt förtroende till sjukhuset blef dock detta efter hand otillräckligt, hvarföre sjukhus-direktionen och Borger-

skapets äldste beslutade att, genom aptering af det Oterdahlska huset, förskaffa staden ett nytt, rymligare och bättre sjukhus. Det af Grosshandlare Aron Oterdahl till Sahlgrenska sjukhuset 1808 testamenterade huset, i hörnet af Östra Hamn- och Spannmåls-gatorna, hade efter hans broder Fredrik Oterdahls död 1810 blifvit sjukhuset tillhörigt, enligt förenämnda testamente, som för sin egendomlighets skull här nedan torde böra aftryckas. *) Det uthyrdes under de första åren till 1818, och under tiden inköpte direktionen 3 ödetomter, som lågo vid Spannmålsgatan mellan Oterdahlska huset och Torggatan och som kostade tillsammans 933 R:dr 16 Sk. B:co. På gården förut befintliga träbodar ombyggdes år 1816 af sten. Dessa likasom tillbyggnaden af

---

*) **Aron Oterdahls testamente.**

Utdrag af Protokollet hållit hos Borgmästare och Råd å Götheborgs Rådhus den 27:de Mars 1809.

För Rådhus-Rätten uppvistes aflidne Herr Aron Oterdahls i lifstiden upprättade Testamentariska förordnande, som upplästes så lydande:

»Underkastad döden och den förvandling alla menniskor en gång förestår, men oviss om tiden då den kan inträffa, vill jag, medan jag ännu är vid sundt och fullt förstånd, härmed förordna huruledes efter min död skall förhållas med min egendom, hvilken så fast som löst är af den beskaffenhet, att jag efter eget godtfinnande, fritt och obehindradt derom disponera kan, och till den ändan förklarar jag nu min yttersta vilja vara:

I den händelse den Aldra Högste täcks hädankalla mig före min käre Bror Fredrik Oterdahl skall han genast efter mitt frånfälle äga att tillträda mitt vid Spannemålsgatans hörn här i staden belägna hus och gård i dess då befintliga tillstånd samt denna fastighet sedermera för sin lifstid innehafva och till sin enskildta förmån begagna, men efter hans död, eller ock efter min egen afgång från denna verlden, derest jag honom öfverlefver, kommer samma ägendom med alla dess tillhörigheter att öfverlämnas till den här i staden varande Sahlgrenska sjukhus-inrättningen såsom en gåfva från mig, hvilken sjukhuset härigenom testamenteras och tillerkännes med full äganderätt för everdelig tid, under vilkor att omförmälde fastighet aldrig får säljas eller på annat sätt skiljas från nästnämde stiftelse, utan allt framgent måste dervid sålunda bibehållas, att dess årliga revenue endast användes till sjukhusanstaltens understöd, med det förbehåll tillika att det nu bortskänkta huset icke må employeras till värdshus eller annat bruk som dermed kunde hafva likhet.

Min öfriga egendom disponerar och bortgifver jag på efterföljande sätt, nemligen:

Till denna stadens fattighus	400 R:dr B:co eller R:gs	R:dr 600
Till Wilinska fattig-friskolan derstädes likaledes	»	600
Till Sahlgrenska sjukhuset, utom den här förut testamenterade fastighet .	»	600
Till Örgryte friskola	»	400
Till Majornas friskola	»	400
Till Hökare Thore Segerström	»	1,000

och dessutom en säng med nankinsomhänge, madrass och bolster, 4 putor, 3 par lakan och 3 örnegottsvahr och 1 täcke.

Till Regements-Commissarien Johan Rydqvist 1,000 R:dr B:co eller . . .	»	1,500
. . . . .	»	—

Oterdahlska huset uppfördes på den närmast belägna af de inköpta tomterna. De båda andra användes till trädgård och promenadplats för konvalescenterna. Sedan ritning å till- och på-byggnaden af Oterdahlska huset blifvit uppgjord af Stadsarkitekten Hagberg, i samråd med Doktor Dubb och Prof. Weltzin, och sedan entreprenadauktion blifvit hållen, hvarvid byggmästare Fessel stadnade vid lägsta anbudet 12,000 R:dr, började byggnadsarbetet på våren 1818, men blef i anseende till byggmästarens derunder inträffade konkurs fördröjdt, så att sjukhuset först d. 17 Juli 1823 kunde öppnas för mottagandet af sjuka. Emedan den del af Oterdahlska huset, som låg åt Spannmålsgatan, var för smal, måste den öfre våningen åt gården der stödjas af ny mur med hvalfbågar. Detta hus var färdigbyggdt 19,80 meter långt åt Ö. Hamngatan och 48,50 meter åt Spannmålsgatan och sålunda ganska vidsträckt med mycket

---

Allt hvad derefter öfverblifver skall min käre bror Fredric Oterdahl, om han mig öfverlefver, tillhöra, att såsom annor dess välfångna ägendom disponera och för all tid behålla; men ifall jag sist af oss bägge är i lifvet, bortskänker jag efter min död resten af min då i behåll varande ägendom såsom en öfver mitt lösa bo upprättad särskildt förteckning närmare utvisar, hvilken vid utdelningen af mine lösören på det nogaste måste iakttagas.

Till yttermera visso varder detta Testamente och gåfvobref med min egenhändiga underskrift i tillkallade vittnens närvaro bekräftadt. Götheborg den 17 Juni 1808.

ARON OTERDAHL.

Att förestående testamente är gjordt vid sundt och fullt förstånd samt af fri vilja intyga vi såsom närvarande vittnen.

Jacob Gothén. H. G. Peters.

Vid mitt den 17:de sistlidne Juni upprättade testamente och gåfvobref vill jag härmed till behörig efterföljd hafva tillagt och förklarat, att ifall den af mig till Sahlgrenska sjukhuset skänkta fastigheten här i staden, antingen sättes under annan styrelse än den som för sjukhusinrättningen redan stadgad är eller samma ägendom och dess revenue disponeras annorlunda än i fullkomligaste öfverensstämmelse med den föreskrift omförmälde mitt testamente och gåfvobref innefattar, hvarunder äfven begripes, att besagde hus icke får till någon slags fabrique användas, så äga mine arfvingar att utan lösen fordra och taga hela gåfvan åter, hvilken i sådan händelse dem till laglig fördelning sins emellan då tillägnas. Och till visso häraf blifver detta med min egenhändiga underskrift i tillkallade vittnens närvaro bekräftadt.

Götheborg den 11 November 1808.

ARON OTERDAHL.

Vittnen:

H. G. Peters. Jacob Gothén.

Och ingafs tillika Krono-Uppbörds-Cassören Wälbetrodde N. E. Alrots denna dag meddelte bevis, att behörig borgen blifvit ställd för den bevillningsprocent som af detta testamente Kongl. Maj:t och kronan tillkommer.

Af detta testamente skall bevittnad afskrift bevisligen tillställas den aflidnes närmaste arfvingar, hvilka, i händelse de klander anföra vilja, hafva att iakttaga den tid 18 Capitlet 3 § Ärfda Balken föreskrifver. Ut supra.

In fidem
Gustaf Bask.

rymlig gård och park. Det lärer hafva kostat med tillbyggnaden som gjordes 1816 på gården, uppgående till 4,264 R:dr 23 sk. 11 rst. B:co, med inköp af 3 ödetomter, nedläggning af vattenledningarne, höjning af brandförsäkringen m. m. och med inköp af inventarier uppgående till 6,653 R:dr 25 sk. 8 r:st. B:co, summa 27,853 R:dr 42 sk. 7 r:st. B:co. Det innehöll i nedre våningen till venster i förstugan 4 rum, som begagnades till barnbördsafdelning, till höger 6 rum, som utgjorde andre läkarens bostadsrum, bibliotek, förrådsrum och ett större som användes vid direktionens och läkaresällskapets sammankomster samt till mottagningsrum och poliklinik. Dessutom funnos i nedra våningen kök, skafferier, badrum o. d. På gården var en särskild byggnad uppförd, som i nedra våningen innehöll tvättstuga och i andra våningen rum för vaktmästaren eller underkirurgen. I öfre våningen funnos 10 stora sjuksalar, hvaraf 3 lågo åt Hamngatan eller öster och 7 åt Spannmålsgatan, åt norr. Färdigt ansågs detta sjukhus »hafva fått en grund af fullkomlighet, som kunde ställa det i fördelaktig jemförelse med hvilket svenskt sjukhus som helst och med bättre sådane inrättningar utomlands». Sjuksalarne i öfre våningen voro höga, rymliga och försedda med 3 till 4 fönster. Utanför sjuksalarne var en bred och rymlig korridor, vettande åt söder, hvilken vid större sjuklighet, såsom under kolerafarsoten 1834, äfven begagnades till sjuksal. Det ansågs kunna rymma dubbelt så många sjuka som det äldsta sjukhuset eller 80, men antalet öfversteg sällan 60—65, emedan inkomsterna ej medgåfvo ökning deröfver. Huset var byggdt af tegel med Holländsk gulsten på yttersidorna, såsom de flesta, bättre byggnader i Göteborg på den tiden, och erbjöd utseendet af enkel storhet och soliditet. De obebyggda tomterna såldes d. 6 Juni 1856 till Handl. A. E. Broddelius & Åkerman för 12,702 kronor, efter 6 kr. för qvadratalnen, 2,117 qvadr. alnar. Huset har de senaste åren uthyrts till möbelhandl. firman L. A. Pettersson för 4,800 kr. om året. Mäklare hafva bjudit 100,000 kr. för detsamma, men det får enl. testamentet icke säljas.

Efter ett tjugutal af år insågs att detta sjukhus skulle blifva allt för otillräckligt för det hastigt vexande Göteborg, och äfven om det för en tid, genom tillbyggnad på de af direktionen inköpta ödetomterna, kunde gjorts rymligare, så var dock läget alltför olämpligt för ett större sjukhus, omgifvet af boningshus och närmast af 2:ne mycket trafikerade gator, med de flesta sjuksalarne vända åt norr och således utan sol och frisk luft samt med källare, som ofta vid vestlig vind fylldes med vatten.

Under sådane förhållanden ansågs bäst att staden byggde ett nytt, stort

sjukhus och att det Sahlgrenska förenades med detta. För nämnde ändamål utsågos på allmän rådstuga den 27 Nov. 1845 ledamöter uti en kommitté, som fick i uppdrag att till Magistraten inkomma med betänkande och förslag i fråga om inrättande af ett mot behofvet svarande allmänt sjukhus. Sedan kommitterades förslag blifvit delgifvet Borgerskapets äldste och desse inkommit med eget och Sahlgrenska sjukhusdirektionens yttrande, så kallades stadens innevånare åter till allmän rådstuga den 10 Sept. 1846, då det beslöts, att den tillämnade nya sjukvårdsinrättningen borde med nu varande Sahlgrenska sjukhuset förenas; att då den till detta sjukhus begagnade fastighet, äfven med de dertill hörande tomter, vore otillräcklig för ett mot behofvet svarande sjukhus, ny sjukhusbyggnad borde uppföras å annan plats, som dertill funnes tjenlig, att af de i sådant afseende tillgängliga lokaler bastionen Carolus dux, bakom artilleristallet, vore den för sjukhusbyggnaden mest lämpliga och alltså dertill företrädesvis borde användas; — — — att benämningen på det nya sjukhuset blefve »Sahlgrenska sjukhuset»; att till en början 200 sjuksängar derstädes borde inrättas, jemte öfriga erforderliga lägenheter, men utrymme jemväl beredas för ytterligare åtminstone 50 patienter; att stadens innevånare anhålla det vederbörande härvarande auktoriteter medgifva den ifrågavarande platsens kostnadsfria begagnande för sjukhusbyggnaden äfvensom fri afhemtning af dertill erforderlig gråsten från fästningsvallarne; att i afseende på kostnaderna för den nya byggnaden och sjukhusets framtida underhåll, dertill borde, på sätt kommitterade föreslagit, användas i första rummet Lesseska donationsfonden omkr. 60,000 R:dr, dernäst, i händelse Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd dertill kunde vinnas, 12,000 R:dr B:co årligen, från och med det nästinstundande, af de tolagsmedel som blifvit anslagne till Inqvarteringsverket, men nu mera till detta behof icke erfordrades och slutligen i sista rummet af Sahlgrenska sjukhusfonden 24,000 R:dr B:co, under de af Borgerskapets äldste dervid fästade villkor; i följd hvaraf Sahlgrenska sjukhusdirektionens nuvarande organisation komme att förblifva oförändrad.» Slutligen blef åt Borgerskapets äldste öfverlemnadt, »att vid den omarbetning af sjukhusreglementet, som kunde komma att ega rum, bestämma antalet af blifvande läkare vid sjukhuset, med den önskan dock, att detta antal icke måtte öfverstiga 4.»

Dessa af stadens innevånare på allmän rådstuga fattade beslut, äfvensom delvis kommitterades med anledning deraf föranledda förslag godkändes af Magistraten den 26 Mars 1847, med undantag deraf att, »då det nya sjukhusets uppförande och underhåll skulle bekostas af medel som till större

delen icke tillhöra Sahlgrenska sjukhuset, Magistraten ansåg lämpligast vara att denna nya inrättning erhölle den af kommitterade föreslagna benämningen »*Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg*». — Det hade varit hedrande för Sahlgren, men ännu mera för staden, om detta Göteborgs innevånares förslag icke ändrats af Magistraten!

Innan definitivt beslut fattades om sjukhusbyggnaden på i fråga varande fästningsbastion, ansågs nödigt att grunden inom densamma noggrant undersöktes, och detta uppdrogs åt d. v. Stadsarkitekten H. Kaufman och Byggmästare J. P. Ekman, hvilka d. 23 Sept. 1846 derom afgåfvo det intyg »att vid jordborrning på de lägsta ställen å bastionen Carolus dux befunnits att marken är uppfylld med torr, mycket tillhårdnad lera till 6 fots djup, derunder ett lager väl fast lera circa $1^1/_2$ fot tjockt, hvarunder befinnes en tunn, förruttnad gräsvall, under hvilken åter är lera, som fortfar att vara mycket fast och god ännu till 10 fots djup under jordytan, — hvaraf finnes att, sedan det torra, påfyllda lagret blifvit borttaget, på denna plats finnes lägenhet till beredande af en säker och varaktig grund, helst hela platsen är innesluten mellan och har fullkomlig motvigt för byggnaden af de mycket grofva fästningsmurarne.»

Sedan Magistraten derefter i skrifvelse till Kongl. Maj:t begärt, att fästningsbastionen Carolus dux måtte upplåtas åt staden till byggnadsplats för sjukhuset, att Lesseska donationsfonden af omkning 60,000 R:dr B:co och att 12,000 R:dr B:co årligen af de till inqvarteringsverket anslagne tolagsmedel måtte få användas för sjukhusbyggnaden och inrättningens framtida underhåll, och sedan Kongl. Maj:t i bref af den 29 Okt. 1847 och af den 18 Febr. 1848 medgifvit staden rättighet att uppföra det nya sjukhuset på den i fråga varande bastionen i dess nu befintliga skick, att för kostnadernas bestridande dervid få använda Lesseska fonden, på de vilkor likväl som Justitiekanslersembetet föreslagit, neml. »att Lesseska fondens kapital, som vore ställdt under Magistratens och Borgerskapets äldstes vård, såsom lån, i och för uppförandet af ett nytt sjukhus, utlemnades till Göteborgs stad, så vida neml. på sätt testamentet innehåller, Borgerskapet härför, äfvensom för 5 procents årlig ränta derå, ville ikläda sig ansvarighet, samt i öfrigt iakttogs att, då vid hvarje års slut liqvid af nämnda ränta egde rum, förut derå afräknades beloppet af den sjukhusinrättningen tillkommande ersättning för vården af sådane »stadens sängliggande, fattige, nödlidande sjuka», som under året blifvit på fattigförsörjningsstyrelsens begäran å sjukhuset intagne, samt att hvad derefter af räntemedlen kunde återstå öfverlemnades till bemälte

styrelse för att, jemlikt testators derom gifna föreskrift, varda utdeladt; äfvensom att, derest fattigvårdsstyrelsen icke kunde med sjukhusdirektionen öfverenskomma angående grunderna för beräkningen af nyssnämnde ersättning, konungens befallningshafvande i länet i sådant fall egde att, efter vederbörandes hörande, denna ersättning bestämma»; sedan än vidare Kongl. Maj:t, efter inhemtande af Landtförsvarsdepartementets och kommerskollegiets äfvensom andra vederbörandes utlåtande, beviljat äfven 10,000 R:dr B:co årligen, ifrån 1847 års början, af inqvarteringsverkets tolagsmedel; så lät Magistraten ånyo kalla stadens innevånare till allmän rådstuga den 13 April 1848 för meddelande af dessa Kongl. Maj:ts beslut och för att vidare yttra sig angående det nya allmänna sjukhusets byggnad. »De närvarande förklarade häruppå att de, å stadens innevånares vägnar, fortfarande önskade, i enlighet med hvad vid allmän rådstuga, den 1 Oktober nästlidet år, blifvit yttradt, i låneväg begagna Lesseska donationsmedlen, för tillvägabringande af den nya sjukhusinrättningen, under de af Kongl. Justitiekanslersembetet föreslagne och af Kongl Maj:t i nåder fastställde vilkor, äfvensom ansvarade för tillhandahållande af all den servis som enligt inqvarteringsordning och i öfrigt gifna föreskrifter borde åt här nu varande eller blifvande garnison af staden utgöras; och meddelade Herr Ordföranden häruppå underrättelse derom, att Magistraten, i samråd med Drätselkommissionen och Borgerskapets äldste d. 31 sistlidne Mars medgifvit att bastionen Carolus dux skulle, med undantag endast af hvad deraf nyttjades till en Kongl. Göta Artilleri-Regemente tillhörig stall, öfverlåtas för sjukhusbyggnadens behof, utan erläggande af köpeskilling eller någon årlig tomtöresafgift, men under vilkor att staden icke för sjukhuset vidkändes kostnader till gatuläggning och gasupplysning m. m., äfvensom att till sjukhusbyggnaden finge kostnadsfritt utaf stadens förråder användas sådan gråsten som för stadens eget behof icke erfordrades.»

»De närvarande beslutade ock enhälligt att tvenne kommittéer nu skulle utses, med uppdrag åt den ene, att ombesörja upprättande af ritning och kostnadsförslag till det nya sjukhuset, hvilket, med begagnande af alla de förbättringar som i afseende på inredning och beqvämlighet, senare tiders erfarenhet gifvit vid handen borde blifva mest möjligen ändamålsenligt, under iakttagande dock af erforderlig sparsamhet och undvikande af dyrbara prydnader och att, sedan ritningen blifvit uppgjord samt af kommitterade godkänd, inlemna densamma för granskning och behörig fastställelse af Magistraten och Borgerskapets äldste.» Magistraten hade ock vid sammanträdets början tillkännagifvit att byggnaden borde lemna utrymme för minst 250

patienter och tillika innehålla erforderliga lägenheter till bostäder åt tvenne yngre läkare och åt betjeningen samt till hushållningen m. m.»

»Åt den andra eller byggnadskommittéen uppdrogs att till en början genast låta planera bastionen och ditköra gråsten samt sedermera hafva inseende öfver sjukhusbyggnadens utförande, i enlighet med den blifvande ritningen.» »Till ledamöter i den förstnämnda kommittéen utsågos Herrar Rådman B. Weinberg, Doktorerna J. A. Liborius och F. Lang, Löjtnanten V. von Gegerfelt och Grosshandlanden C. Arwidsson, samt i Byggnadskommitéen bemälte Löjtnant v. Gegerfelt, Handlanden Rudolf Koch, Civil-Ingeniören A. Keiller, Handlanden C. F. Wahlgren, Målaremästare C. A. Bolm och Handl. C. H. Hasselblad samt Kopparslagare A. P. Lilja, dessa tvenne sistnämnde såsom suppleanter och Koch såsom kassör.» — Den första kommittéen upplöstes så snart ritningar och kostnadsförslag blifvit upprättade och antagna. I den andra fanns ingen läkare förr än flera år efteråt, då D:r Lang blef invald. Den ritning som blef antagen var uppgjord af Arkitekten Löjtnant V. von Gegerfelt 1848, sedan han året förut på anmodan af byggnadskommittéen och med resstipendium besökt och afritat flera utländska nyare sjukhus, och den blef gillad och stadfästad af Kongl. Maj:t d. 18 Maj 1849. I denna ritning sökte Arkitekten lösa problemet att förena paviljongs- och korridor-systemen. Byggnaden skulle nemligen bestå af 2:ne halfcirkelformiga paviljonger skilda åt eller förenade genom 2:ne stora rektangelformiga mellanbyggnader; det hela sålunda omslutande en stor nästan elipsformig gård. Hans kostnadsförslag uppgick för hela byggnaden till 265,000 R:dr R:gs.

Den 9 Maj 1851 inkommo byggnadskommitterade till Magistraten med anmälan om behofvet af ytterligare 60,000 R:dr B:co anslag för byggnadens fortsättning, uppgifvande såsom skäl till den stora bristens uppkomst, »att förhållandet vid detta byggnadsföretag beklagligen vore sådant som erfarenheten visat det vara vid alla nybyggnader här på orten, nemligen att den ifrån början beräknade kostnaden på långt när icke förslår till utförandet, och såsom orsaker till skilnaden vid detta tillfälle uppgåfvo kommitterade den högst dyrbara, men från början opåräknade pålningen för halfcirkelbyggnaden, det förändrade sättet för uppvärmningen af husets sjuksalar och förmak, taktäckningen med Engelsk skiffer, byggnadsmaterialiernas högre pris och utländska resor för kommittéens ledamot och byggmästare m. m.» För afhjelpande af behofvet för det närvarande sammansköto då några personer 45,000 R:dr B:co, såsom lån tillsvidare eller tills man hunne anskaffa ett lån på 66,666 R:dr 32 sk. B:co. Dessa penningar erhöllos till låns af Stock-

holms sparbank, mot 5 procents ränta och årlig afbetalning af $^1/_{10}$ af kapitalet, sedan stadens innevånare derom blifvit hörda och fattat beslut på allmän rådstuga d. 12 Mars 1852.

Men snart blefvo äfven dessa medel otillräckliga, så att byggnadskommitterade blefvo tvungna att ånyo d. 30 Dec. 1853 begära ett betydligt nytt anslag till byggnadens fortsättande. I anledning deraf kallades stadens innevånare åter till allmän rådstuga d. 3 Febr. 1854. Dervid tillkännagåfvo byggnadskommitterade att sjukhusbyggnaden nu så långt framskridit, att 4 sjuksalar med värmeapparat och 12 enskilda rum voro färdiga att mottaga patienter och att 4 andra salar äfven voro färdiga, men ännu icke försedda med värmeapparat. Det beslöts då att låta anstå med öfriga värmeapparaters fullbordan tills erfarenhet hunnit förvärfvas angående användbarheten af den nu i 4 salar redan färdiga; att patienter från Sahlgrenska sjukhuset skulle öfverflyttas till dessa salar, och D:r Lang tillförordnades enligt erbjudande såsom öfverläkare vid dessa sjuksalar, för att noggrant pröfva ifrågavarande uppvärmnings- och luftvexlings-apparat. Ytterligare beslöts att tillsvidare låta anstå med införande af vatten och gas uti nya sjukhuset samt att hos K. Maj:t anhålla om tillåtelse för staden att upptaga ett nytt lån på 125,000 R:dr B:co, för att med dessa medel i första rummet återbetala lånet ur Stockholms sparbank, hvilket derföre borde uppsägas till betalning vid årets slut. De derefter af lånet återstående 58,333 R:dr 16 sk. B:co skulle öfverlemnas till byggnadskommittéen jemte 10,000 R:dr B:co af Sahlgrenska sjukhusets kapital och åtminstone 6,666 R:dr 32 sk. B:co för året återstående tolagsmedel. Tillika anslogs af Sahlgrenska sjukhuskapitalet 14,000 R:dr B:co till anskaffande af sängserviser och inventariipersedlar utöfver hvad deraf å Sahlgrenska sjukhuset förefunnes. »Derjemte hade vid detta tillfälle 3 af byggnadskommittéens ledamöter nemligen Herrar C. F. Wahlgren, C. A. Bolm och Löjtnant v. Gegerfelt hos Magistraten begärt entledigande från befattningen såsom ledamöter i sjukhusbyggnadskommittéen, hvilket i hvad v. Gegerfelt rörer beviljades.» »Deremot och sedan i anledning af väckt förslag Borgmästare Ewert och D:r Lang förklarat sig villige och blifvit utsedde att vara den förre ordförande och den senare ledamot i berörde kommitté, Handl. Wahlgren och Målare Bolm, till följd af allmänt yttrad önskan, återkallade sine nämnde ansökningar.»

Det nya Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset var nu, såsom nämndt är, så färdigt att patienter d. 23 Febr. 1854 kunde inflyttas i 4 salar, för anställande af försök med den för dessa salar färdiga uppvärmnings- och

ventilations-apparaten. Den 1 Okt. 1854 öppnades sjukhuset för mottagning af sjuka på båda afdelningarne och först af alla patienterna å förra Sahlgrenska sjukhuset och den 1 April s. å. äfven för sjuka som dittills vårdats på fattigförsörjningens sjuksalar. Kommitterade för sjukhusbyggnaden tillkännagåfvo, i skrifvelse af d. 10 Nov. 1857, att de numera fullgjort sitt af stadens innevånare i afseende på berörde byggnad erhållna uppdrag; hvarjemte kommitterade till direktionen öfverlemnat de rörande byggnaden uppgjorda ritningar, för att på lämpligt ställe i sjukhuset förvaras.

Samtidigt härmed mottog sjukhusdirektionen äfven »utdrag af Magistratens protokoll för d. 30 sistlidne Okt. uti en då förehafd, från allmän rådstuga den 16 i samma månad hänskjuten fråga rörande sjukhuset; af hvilket protokollsutdrag inhemtades, att, efter öfverläggning med Borgerskapets äldste och Drätselkommissionen, beslut fattats derom, dels att stadens behållning från förra åren af till stadskassan influtne afgifter för minuthandel med och utskänkning af bränvin finge för en gång användas 8,000 R:dr B:co till kostnader för tillökning af inventarier, sängservis och beklädnadspersedlar till sjukhuset, dels ock att af stadens årliga inkomst af sagde afgifter, så vidt de dertill lemnade tillgång, skulle till underhåll af patienter uti nyupplåtna lägenheter i sjukhuset samt till aflöning åt sköterskan och ytterligare tjenstepersonal tillsvidare utgå 4,000 R:dr sagde mynt årligen, med beräkning från den tid sjukhusdirektionen anmälde, att ytterligare platser å sjukhuset blifvit beredde för 40 patienter, hvarförutan Borgerskapets äldste medgifvit det direktionen egde att af ett för inventarier afsedt, från sjukhusfonden till vederbörande Byggnadskommitterade anvisadt, men besparadt anslag af 4,000 R:dr B:co använda hvad nödigt vore för anskaffande af erforderlig fyllnad, enligt en från direktionen insänd förteckning, uti af kommitterade för sjukhusbyggnaden uppsatte beklädnads- och servispersedlar.»

Enligt det af arkitekten först uppgjorda kostnadsförslaget för nya sjukhusets färdigbyggande, i öfverensstämmelse med den af Kongl. Maj:t gillade och fastställda ritningen, skulle detsamma kosta 265,000 R:dr R:gs, men kostade i verkligheten, blott delvis färdigt, 305,542 R:dr B:co eller 458,313 R:dr R:gs. De dertill anslagna medlen utgjorde:

Lesseska donationsfonden	62,567,20
Tolagsmedel under de 8 byggnadsåren	82,500,—
Sahlgrenska sjukhusfondens tillskott	24,000,—
Hyresmedel	409,40
Transp. R:dr B:co	169,476,60

Transp. R:dr B:co	169,476,60
Räntemedel	3,065,02
Amorteringslånet	125,000,—
Bränvinsmedel till servis etc.	8,000,—
Summa R:dr B:co	305,542,14
eller R:dr R:gs	458,313,21

Härifrån bör visserligen afdragas ett af kommitterade för nya sjukhusbyggnaden, uti den redogörelse de för sitt uppdrag afgåfvo den 17 Dec. 1857 vid då inför Magistraten hållen allmän rådstuga, redovisat öfverskott af 8,397 R:dr 33 sk. R:mt, hvilket stadens innevånare vid detta tillfälle beslutade skola öfverlemnas till sjukhusdirektionen; men som dessa medel sedermera blifvit använda för kompletteringsarbeten, så inverkar detta ingen minskning i totalsumman.

Då felades likväl norra paviljongen, trappor till ingångarne och inredning af en del rum, som sedermera fullbordats, äfvensom inledning af vatten och gas, plantering och stensättning omkring sjukhuset. En uthusbyggnad utfördes dessutom 1859, hvilken till en del skulle ersätta det utrymme som eljest erhållits i den norra paviljongen, om den blifvit uppförd, och denna kostade 10,000 R:dr R:mt. Sammanräknas allt detta, så uppgår kostnaden för den nya, ofullbordade sjukhusbyggnaden till nära $^1/_2$ million. I sjukhusets räkenskaper är nya sjukhusbyggnaden upptagen till ett värde af endast 240,000 kronor. — På allmän rådstuga d. 30 Maj 1851 »ansågs det angeläget att pålning under grunden för norra rundbyggnaden, i anseende till dermed förenad skakning, verkställdes innan sjukhuset upplåtes till begagnande, ehuru dermed borde anstå, intill dess arbetet i öfrigt nalkades sin fullbordan», men olyckligtvis förslogo de stora summorna icke heller dertill. Huru rundligt de kostnadsförslag voro tilltagna, som af kommitterade företeddes vid allmänna rådstugan d. 3 Febr. 1854, kan t. ex. synas af gasbolagets kostnadsförslag å inledning af gas i sjukhuset, uppgående till 7,500 R:dr; ty när gas sedermera i slutet af 1863 inleddes och började brännas d. 3 Febr. 1864, kostade inledningen icke mera än 1,500 R:dr R:mt.

Emellertid var det nya Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, efter 6 års träget byggnadsarbete, färdigt, sådant det nu befinnes, och det kan icke nekas att Arkitekten V. von Gegerfelts idé här ter sig storartad och snillrik, men den skulle varit ännu fullkomligare och ärorikare, om han varit nog lycklig att hafva kunnat fullständigt utföra den.

Detta sjukhus har visserligen stora både fördelar och olägenheter, men

de senare härröra dock mest från dess ofullbordade skick, hvarom jag längre fram torde få yttra mig. Läget är, för att vara midt uti en större stad, högt, fritt och soligt. På den höga, afskilda fästningsbastionen är det icke på nära håll omgifvet af boningshus, och när sjukhuset byggdes var det ännu mera isoleradt; dess jordområde, då större än nu, var omgifvet af den gamla fästningsmuren, som sköt ut i en vinkel ända ned till Vallgrafven. Men det blef nödvändigt för staden att få en bred gata dragen förbi sjukhuset, för att lätta samfärden mellan de 3 vid vallgrafven belägna torgen, stora salu- eller kungstorget, grönsaks- och fisk-torget, och derföre måste den gamla fästningsmuren nedrifvas, en stor del af jordområdet bortskaffas och en ny mindre hög granitmur, af mera rundad form uppföras. Närmast intill denna mur, som omgifver sjukhusområdet på 3 sidor, gå nu gator, på östra och södra sidan Sahlgrensgatan och på den vestra Magasinsgatan. Utanför Sahlgrensgatan gå Vestra Hamnkanalen och Vallgrafven och utanför Magasinsgatan ligger ett qvarter, på hvilket äro uppförda Elementarläroverket och Handelsinstitutet samt Engelska kyrkan jemte ett par enskilda personers hus och artilleriets sjukstall, men alla dessa icke sammanbyggda. På andra sidan om Hamnkanalen går åter en gata och derinvid ligga större enskilda boningshus. Utanför Vallgrafven ligger Kungsparken. På den fjerde eller norra sidan är sjukhusområdet icke afskildt genom någon mur, utan blott genom ett högt spjelstaket, utanför hvilket går en föga trafikerad gata, som skiljer det från bredvid liggande artilleristall, på hvars andra sida åter löper en lifligt trafikerad gata, södra Larmgatan.

Få byggnadsplatser torde vara så väl dränerade som den på hvilken detta sjukhus är byggdt, ty närmast utanför byggnadsgrunden ligga på båda sidor de gamla fästningshvalfven eller kasematterna, som sammanlöpa i en vinkel åt Vallgrafven och som både före och under den tid sjukhuset byggdes voro uthyrda till bryggare och mineralvattenfabrikanter. På den inre, åt gården vända sidan, går, under korridoren, ett högt af tegel muradt hvalf eller kulvert, i botten på hvilket ligger det stora afloppsröret, som upptager och bortför allt spillvatten från kök, tvättinrättning, badrum och klosetter m. m. och förer det ut till en afdelad kasematt, inrättad till silapparat, der de fasta och flytande ämnena väl skiljas åt och sedan på olika sätt behandlas; de fasta ämnena beredas till pudrett och det silade, klara vattnet uttömmes i Vallgrafven. Närmare jordytan äro både på yttre och inre sidan om huset nedlagda vanliga dräneringsrör och hela grunden utgöres af djup, fast och ren blålera, så att en bättre grund för en sådan byggnad svårligen kan fin-

nas, undantagandes på berg, der väl är sörjdt för allt stillastående vattens aflopp ur fördjupningarne.

Huset är, såsom vi veta och som kan ses af ritningen, 3 våningar högt och håller i omkrets på yttre sidan, mellandelarne eller vanligen flyglarne kallade 58,40 meters längd, runddelen eller södra paviljongens yttervägg 102,90 meter och sålunda tillsammans hela ytterväggen 161,30 meter. På inre sidan åt gården hålla flyglarne hvardera 29,20 meter och runddelen 55,40 meter eller hela inre väggen 133,40 meter i längd. Den nedersta våningen kallas, på den af Kongl. Maj:t fastställda ritningen, »jordvåningen», den deröfver »första» och den öfversta »andra våningen». Uti mellanbyggnaderna eller flyglarne finnas på visst sätt 4 våningar, emedan på vinden uti hvardera af dessa äro inredda 4 reservsjukrum jemte rum för sköterskeelever, för städerskor och annan betjening. Den första eller jordvåningen innehåller, om man börjar vandringen från östra ändan, kök, skafferi, en mindre hushållskällare, matrum för betjeningen och 2 rum för hushållerskan samt bredvid dessa ångmaskin- och ångpannerum, samt tvättstuga och mangelrum. Uti södra paviljongen eller rundbyggnaden närmast åt gården är en korridor med täljstensgolf, hvaruti här och der synas större stenar med jernringar uti, som äro nedgångar till underliggande kulvert. Uti korridoren finnas flera dörrar, först under trappan till öfre våningen, till desinfektionsugnen, sedan till ångbadet med afklädningsrum, ångbadstu med lafvar och bredvid denna kall och varm dusch, så att här kunna serveras både finska bad och skottska duscher, (omvexlande varma och kalla). Näst derintill är ett varmluftsrum, uti hvilket finnes en massa af grofva jernrör, i hvilka hett vatten ständigt cirkulerar från bredvidliggande ångpanna. Uti detta rum inkommer den friska luften genom ett stort muradt rör eller kanal från yttersidan af huset, passerar omkring alla de heta jernrören, af hvilka den uppvärmes, och stiger sedan uti murade rör eller kanaler till de ofvanliggande sjuksalarne, der den går uti flera smärre kanaler under golfven och uppstiger uti salarne genom jerngaller, invid väggarne och mellan sjuksängarne. Sådane värmekamrar finnas här 4 stycken och hvardera af dessa uppvärma 4 sjuksalar. Två och två af dessa varmluftsrums rörkomplexer matas af en mellan dem liggande ångpanna. Längre fram i korridoren är ingång till eldarens och drängarnes rum samt till maskinistens tvenne rum. Näst derintill är kommissariens kök och 3 rum med tambur. Derintill finnas 2 förrådsrum för linne och ytterligare 2 förrådsrum för beklädnadspersedlar. Utanför ångpanne- och varmluftsrummen äro stora upplagsmagasiner för stenkol och torf, för ångpannornas behof. Längst fram

i korridoren, näst intill trappan i vestra flygeln, är åter ett badrum för svafvelbad och andra medikamentösa badformer, hvilket dock på flera år icke begagnats och derföre af hushållerskan användes till förvaringsrum för vissa hushållsartiklar. Bredvid detta, åt yttre sidan, finnes ett stort arbetsrum för stoppning af madrasser o. d. Närmast intill dessa äro åter ett par mindre förrådsrum. Midtigenom denna flygel går ett stort porthvalf, som begagnas till förvaring af större, skrymmande förnödenheter, såsom sjukbårar, sjukkärran o. m. s. Från porten finnes ingång till 2:ne rum för deliranter äfvensom till de förra lik- och obduktionsrummen, numer reservsjukrum för sådane patienter, som böra hållas afsöndrade.

Går man åter till östra flygeln och trappan upp förbi köket, så kommer man upp i första våningens korridor och, till höger uti denna, in uti den egentliga förstugan, vestibulen eller medicinska afdelningens väntrum och poliklinik med sina båda donationstaflor på väggarne och med ekmålade soffor och bord. Utom för väntande användes dessa rum äfven af konvalescenter, som emellanåt få vistas här. I detta stora rum med 6 pelare och 6 stora fönster finnas 3 dörrar, utom ingångsdörren, af hvilka den ena leder in till öfverläkarens på medicinska afdelningen mottagnings- och undersökningsrum. Detta är försedt med soffa och gynäkologisk undersökningsstol, skänkt af Professor E. Heyman, samt med stolar, bord och hylla för böcker och undersökningsinstrumenter. Uti detta rum finnes ock en god personvåg och här står äfven sjukhusets arkivskåp. Invid och sammanhängande med detta är ett mörkt rum, som får secundär dager från det nyssnämnda rummet. Det var ämnadt till förvaringsrum för vissa pathologiska preparater och är derföre försedt med hyllor och ett långt bord. I dessa båda rum, som förut voro ett, fanns biblioteket, och der höllo direktionen och läkaresällskapet förut sina sammankomster. Den andra dörren uti väntsalen leder in till en af andre läkarnes rum. Genom den tredje dörren kommer man in uti medico-pneumatiska anstalten, med sin stora luftklocka, i hvilken 4 personer kunna sitta på en gång; der finnes ock en Waldenburgs inandningsapparat och flera inhalationsapparater för pulveriserade vätskor, drifna med ånga, äfvensom flera elektriska apparater. Detta rum är afdeladt med en tapetvägg, så att föreståndersken för luftklockan der har ett litet kabinett för sig. — Den nämnda luftklockan torde här böra något utförligare omtalas, både i afseende på dess uppkomst och användning. För subskriberade medel inköptes den i slutet af 1863 från Bolinderska fabriken i Stockholm och skänktes till

sjukhuset med vilkor att direktionen i samråd med af subskribenterna utsedda ombud besörjde om apparatens uppsättning och förvaltning, äfvensom att hvar och en af stadens läkare skulle vara lika berättigad att till anstaltens begagnande hänvisa sina patienter och öfvervaka användningen samt att priset för klockans begagnande borde bestämmas så lågt, att det endast betäckte driftkostnaden: 2 kr. för helt bad, 1: 50 för halft, och sedan 1869 för abonnerade bad 1: 20, helt 1: 50, halft 1 kr. Den vägde 36 centner, hvarföre det icke var lätt att få plats för den utan skada för huset. Sedan Magistraten och Stadsfullmäktige dertill samtyckt skedde uppsättningen, som med särskild ångpanna kostade 1,876 kr., och klockan var färdig till begagnande den 7 Okt. 1864. I följd af origtig konstruktion och insättning af rökrör uti muren uppstod redan d. 21 Okt. s. å. eldsvåda i bjelklaget under kyrksalens golf, hvarför nya rökrör måste insättas. Ny ångpanna måste ock anskaffas i Aug. 1869 för en kostnad af 525 kr. Klockan har, ehuru den flitigt begagnades första åren, alla år gått med stor förlust, så att dess skuld 1871 uppgick till 7,741 kr. hvilken sedan allt jemt ökats med omkring 1,000 kr. om året. Dess användning har också mer och mer aftagit, så att under flera månader ingen enda betalande begagnat den. Äfven af fribad har antalet nedgått stundom till 5 och derunder i månaden.

Ifrån väntrummet i östra flygeln kommer man till korridoren i första våningen, som innehåller sjuksalarne för manliga patienter. Den första dörren här förer in till ett varmbadsrum med 3 badkar, ett af porslin eller fayence, ett af koppar och ett af zink. Derefter har man medicinska afdelningens 4 sjuksalar för män. Hvar och en af dessa har 10 sängar, men i den första och fjerde salen finnes ett afskildt litet rum (»skrubb») med säng, som i början var afsedd för den sköterska som, synnerligast om natten, hade uppsigten öfver 2 salar; men i följd af bristande utrymme måste dessa snart upplåtas åt de sjuka. Före inträdet i sjuksalarne kommer man in uti en förstuga försedd med ett tvättbord med kranar för varmt och kallt vatten och med ett hörnskåp för hvarje sjuksal, uti hvilket sköterskan kan inlåsa hvad som för sjukservisen är behöfligt, men ej bör vara åtkomligt för alla. Inkommen i sjuksalen har man nederst 2:ne dörrar af hvilka i de båda yttersta salarne den ena leder till den omtalade »skrubben», den andra till förstugan. I de mellersta två salarne har man sålunda utgång till 2 förstugor. Mellan dessa båda dörrar finnes i hvarje sjuksal en spis, lik de Engelska, afsedd för ventilation om vintern, då fönsterna icke kunna öppnas. På andra sidan om hvardera af dörrarne synes en mindre dörr, hvaraf den ena leder till water-

closetten, den andra till ett skåp för förvaring af linne o. d. Sängarne äro ställda med gaflarne mot sidoväggarne och äro af jern med gaflar och sidor af trä samt försedda med bokstäfver, hvaremot salarne hafva sina nummer. Alla sängar äro försedda med tjocka tagelmadrasser, hufvudkuddar af tagel eller fjäder och med lakan samt med 1 eller 2 hvita filtar. Ofvanför hvarje säng hänger en svart trätafla, hvarpå läkaren antecknar den sjukes namn, ålder, inkomstdag, ordination och matportion. Vid hvarje säng står en kommod eller stol till den sjukes beqvämlighet. Längst fram i rummet mellan de tvenne stora fönsterna finnes ett större bord, som på innersidan är försedt med ett lådfack för hvarje säng och med dess bokstaf, till förvaring af hvar och en sjuks medikamenter. På bordet finnas termometer, mensurglas, skedar, glas o. m. s. Alla sjuksalar äro lika stora och lika utrustade, uti hvar och en finnes gaslågor och ringklocka för tillkallande af betjening. För hvar afdelning finnes en nattvakterska, som besöker sjukrummet under nätterna.

Sedan man kommit förbi sjuksalarne längre fram i korridoren har man ingångarne till 6 enskilda sjukrum, liggande innanför större förstugor eller tamburer. De 2 första af dessa tillhöra medicinska afdelningen, de 2 mellersta äro upplåtna till bostadsrum för sköterskorna. Uti de enskilda rummen, som äro försedda med kakelugnar, finnas 1 jernsäng med resortbotten och tjock tagelmadrass, hufvudkuddar, lakan och filtar, såsom i de allmänna rummen, samt en soffa med tagelmadrass, så att soffan vid behof kan användas till sängplats, 2 bord, 1 kommod, 1 tvättbord, 2 ländstolar och 4 enkla stolar. Uti tamburerna finnas klosetter, garderober o. d. samt ett gaskök. De 2 enskilda rummen på andra sidan om sköterskornas tillhöra kirurgiska afdelningen för män, hvilken både i afseende på de enskilda sjukrummen och allmänna sjuksalarne äro alldeles lika dem på medicinska afdelningen. Längst bort i slutet af korridoren finnes för kirurgiska afdelningen ett lika beskaffadt badrum som på den medicinska. I korridoren, som är ljus, försedd med tvenne jernkaminer och belagd med mattor, finnas fyra soffor och i de många stora fönsterna en mängd vexter. Utkomna ur korridoren passera vi förbi trappan, som går upp till kirurgiska afdelningen, och inträda i denna afdelnings väntsal och poliklinik, ett lika stort och vackert rum som det i östra flygeln, också med 4 dörrar och försedt med soffor och bord. Af dessa dörrar leder den främsta åt höger till öfverläkarens på denna afdelning eller öfverkirurgens mottagningsrum, också utrustadt med soffa, 2 bord och stolar m. m. Innanför detta och skildt derifrån genom

stora glasdörrar eller fönster finnes kirurgiska afdelningens förrådsrum med flera skåp till förvaring af kirurgiska apparater och bandagepersedlar samt med ett stort bord, för beredning af bandager o. d. Längre fram i det nämnda mottagningsrummet leder en dörr in till det mindre operationsrummet, försedt med en undersökningssoffa, 2:ne bord, stolar och ett par instrumentskåp samt med en stor galvanisk apparat. I detta rum finnas luckor för fönsterna, så att det kan göras mörkt, för undersökningar af sjuka ögon. Härifrån kommer man in uti den stora operationssalen, som är försedd med 2 stora fönster, operationsbord, instrumentskåp, soffa, stolar och bord för bandageartiklar samt med en stor vacker lavoire med marmorskifva, spegel och 3 tvättfat samt kranar för varmt och kallt vatten o. d. Derifrån leda dörrar dels till förut nämnda förrådsrum, dels direkt till väntsalen. Den fjerde dörren uti denna leder in till baderskans rum.

Går man nu upp i 3:dje våningen, som den vanligen kallas, eller andra efter benämningen på Kongl. Maj:ts ritning, och börjar ånyo uti östra flygeln, så kommer man först in uti ett långt rum, fortsättning af korridoren, med 3 stora fönster och med stora bokskåp, som tillhöra sjukhusets bibliotek. Detta rum, som är att anse som förmak eller förstuga, leder till sjukhusets stora högtids- eller kyrksal, ett högt, ljust, nästan fyrkantigt rum, svarande mot väntsalen i våningen derunder. Större delen af väggarne uti detta rum äro beklädda med stora, i ekfärg målade bokskåp, försedda med glasrutor och dessa innehålla sjukhusets bibliotek. Framför bokskåpen stå flera, äfven i ek målade bänkar med ryggstöd för åhörare vid gudstjenster och andra föredrag. I främre hälften af rummet står direktionens stora bord betäckt med en mörkgrön ylleduk och framför detta en hög kateder tätt intill det mellersta stora fönstret. På ena sidan om katedern står en kammarorgel, skänkt till sjukhuset 1865 af Handl. J. F. Pettersson, men nu oduglig, hvarföre en ny, större och vackrare är beställd och skänkt af direktionens n. v. vice ordförande Herr Consul Carl Meyer. På ena sidan finnes en dörr, som leder in till öfversköterskans på medicinska afdelningen rum, och på andra sidan äfven en dörr som förer till en af andre läkarnes bostadslägenheter. I kyrksalen, som är försedd med tvenne kakelugnar och lika många femarmiga gaskronor, hålles gudstjenst hvar eller hvarannan söndag, och här har äfven direktionen och Göteborgs läkaresällskap sina sammankomster. Öfver den ena af de nämnde dörrarne prydes väggen till höger af Direktör Sahlgrens, af Herr Dyfverman modellerade medaljongsporträtt,

och öfver den andra till venster af D:r Dubbs porträtt. På väggen mellan fönsterna hänger till höger en vacker, bronserad gipsmedaljong öfver Direktör Sahlgren, modellerad af Sergel, och under denna porträtter af Sahlgren och hans vän Baron Jonas Alströmer, stuckna i koppar; till venster åter en likaledes bronserad gipsmedaljong af Linné och derunder ett i koppar graveradt porträtt af densamme jemte ett porträtt af Lifmedicus Westring. Öfver ingångsdörren finnas äfven tvenne porträtter, det ena af Professor Eberh. Zach. Munck af Rosenschöld och det andra af Doktor Liborius i yngre dagar.

Innan vi gå vidare torde här böra yttras några ord om sjukhusets här uppställda bibliotek om flera tusen volumer. D:r Dubb hade i flera år tänkt skänka sitt bibliotek till sjukhuset, men då sjukhusets affärer småningom blifvit så goda, att det utan skada kunde uppoffra något derför, begärde han vid direktionssammanträdet d. 3 Juni 1823, att direktionen skulle inköpa det åt sjukhuset för 2,100 R:dr B:co. Direktionen beslöt dock att derför betala 3,333$^1/_3$ R:dr B:co »för D:r Dubbs bevisade betydliga tjenster mot sjukhuset». Denna summa utbetaltes till D:r Dubb följande året och lärer af honom blifvit lemnad såsom bidrag till återuppbyggandet af det den 29 Mars 1820 nedbrunna Frimurareordenshuset härstädes. Direktionen begärde tillika, att böckerna skulle få vara qvar i D:r Dubbs förvar så länge han lefde, men vid direktionssammanträdet den 5 Nov. 1832 anhöll D:r D., att böckerna skulle afhemtas till sjukhuset; detta var sålunda grunden och begynnelsen till detta bibliotek, som sedan vuxit mer och mer förnämligast genom gåfvor, men ock till någon del genom inköp af böcker.

De förnämsta gifvarne hafva varit:

1) Lifmedicus D:r Westring, som testamenterade till sjukhuset hela sitt betydliga medicinska bibliotek jemte 1,000 R:dr, hvaraf, såsom i det förut meddelade testamentet säges, räntan endast får användas till bibliotekets förökande.

2) Göteborgs läkaresällskap, som, till erkänsla för det sällskapet kostnadsfritt erhåller lokal för sina sammankomster på sjukhuset och får begagna biblioteket utan afgift, årligen till detsamma skänker sina journaler och gåfvor af böcker m. m.

3) Några ledamöter af Göteborgs läkaresällskap, hvilka inköpte aflidne öfverläkaren D:r Liborii boksamling och skänkte denna till läkaresällskapet, som sedan öfverlät den till sjukhusbiblioteket.

4) Arfvingarne efter Regementsläkaren D:r C. A. Drakenberg, hvilka till sjukhuset förärade hela hans efterlemnade medicinska boksamling.

5) Aflidne förste Stadsläkaren D:r C. F. Ewert, som förordnat att sjukhusstyrelsen skulle få uttaga ur hans efterlemnade boksamling alla sådane medicinska böcker, som förut icke funnos i sjukhusets bibliotek. — Dessutom hafva flera andra såsom D:r Ch:s Dickson, D:r H I. Carlson, Prof. Heyman och senast framlidne öfverläkaren D:r A. A. Langells fru förärat större och mindre boksamlingar.

I anledning af Sahlgrenska sjukhusets sekularfest skänkte konsuln och kommendören Oscar Ekman en summa af 5,000 kronor till minne af sin fader och halfbroder, öfverläkarne J. J. Ekman och Fritz Lang, så att 2,500 kr. skulle utgöra D:r Ekmans och lika summa D:r Langs biblioteksfond, hvaraf årliga räntan endast skulle få användas, enligt biblioteksnämndens pröfning, till inköp af böcker, företrädesvis sådane dyrbarare verk, som icke hvar och en läkare hade lätt att anskaffa.

Biblioteket vårdas af en biblioteksnämnd, bestående af ordföranden i sjukhusdirektionen, båda öfverläkarne, en af Göteborgs läkaresällskap vald ledamot och af bibliotekarien, hvilken helst bör vara en af sjukhusets andre läkare och åt hvilken direktionen anslagit en årlig lön af 300 kr. Stadgar för biblioteket äro utfärdade och af sjukhusdirektionen fastställda.

Fortsätta vi nu, efter denna betraktelse af biblioteket, vandringen genom andra våningen af sjukhuset, som är upplåten åt qvinliga patienter, så hafva vi först ett badrum och medicinska afdelningens 4 sjuksalar, alldeles lika med dem i våningen under för manliga sjuka, derefter 2 enskilda sjukrum, 2 rum för sköterskorna på denna afdelning och sedan åter 2 enskilda rum för patienter på kirurgiska afdelningen samt 4 sjuksalar och sist ett badrum, men endast med 2 porslinskar. — Sjuksalarne äro i båda våningarne alldeles lika, men derigenom att väggarne i den öfre äro tunnare blifver kubikinnehållet i dessa salar något större. Hvardera af sjuksalarne med 10 sängar hålla omkring 9,300 kubikfot och hvardera af de med 11 sängar hålla 9,768 (ty hvarje sängskrubbs kubikinnehåll är 468 fot), och man får då till hvardera af dem i andra våningen tillägga 161 kub.-fot, hvadan dessa alltså hålla respektive 9,461 och 9,929 kub.-fot. De enskilda sjukrummen innehålla hvartdera 3,965 kub.-fot. — Sedan man lemnat korridoren och inkommit i vestra flygeln märker man en helt annan indelning här än i våningen under och i östra flygeln. Äfven här var ursprungligen en sådan stor sal som kyrksalen, ämnad till operations- och möjligen i framtiden till föreläsnings-sal; men då läroverket för barnmorskor inrättades på det nya Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, ändrades rummens anordning. När

man inkommer i denna afdelning, har man först en korridor, som går tvärs öfver hela flygeln och i denna midt framför sig en dörr, som leder in till ett större rum, som förr var föreläsningssal. Innanför detta är ett litet rum, som var barnmorskelärarens eller professorns, och uti hvilket förvarades hvarjehanda som behöfdes för undervisningen äfvensom journaler, diarier o. d. samt instrumenter och medikamenter. Dessa båda användas nu dels som enskilda sjukrum, dels vid vissa svårare operationer, t. ex. ovariotomier, som fordra högre temperatur i rummet och som derföre göras i det lilla rummet, hvarefter patienten flyttas ut i det större. Längre fram i denna korridor är en dörr till venster, hvarigenom man kommer in uti öfversköterskans på kirurgiska afdelningen bostadsrum. I rät vinkel mot den nyssnämnda löper här en annan korridor längs efter flygeln. Uti denna äro flera dörrar in till de förra barnsängsrummen, som nu användas för ögonsjuka och som tillsammans utgöra 7 rum med 13 till 15 sängar.

Sedan vi nu genomgått hela sjukhuset, återstår endast att nämna några ord om uthusbyggnaden, som uppfördes 1859 och som innehåller i mellersta och största delen upplagsmagasiner för sjukhusets stora vedförråd samt på östra ändan 2:ne rum för de 4 kökspigorna och i vestra ändan likrum, obduktions- och svepningsrum samt ett afträde. Emedan det var i hög grad olämpligt och skadligt att hafva lik- och obduktions-rummen inom sjukhuset, beslöt direktionen på öfverläkarnes och D:r C. Dicksons förslag d. 2 Maj 1871, att dessa skulle flyttas till uthusbyggnaden, och de förra likrummen blefvo inredda till afsöndringssjukrum på hösten 1873.

Ifrån sjukhusets uppkomst hafva tid efter annan förändringar och förbättringar i flera hänseenden vidtagits. Bland de förnämsta och vigtigaste voro införandet af det nu varande klosettsystemet under sommaren 1867, införandet af vatten från allmänna Delsjöledningen på sommaren 1871. Men många ofullkomligheter finnas och mycket återstår ännu att fullborda och förbättra, hvarom sedan skall nämnas.

Snart nog klagades mer och mer öfver det otillräckliga utrymmet i Allm. och Sahlgrenska sjukhuset, der tilloppet af sjuka, som nödvändigt måste intagas, blef så stort, att sjuka stundom måste läggas på golfvet och barn inrymmas 2 i en säng. Den första åtgärd direktionen vidtog för att öka utrymmet, var att inreda hvalfvåningen i vestra flygeln till reservsjukrum på sommaren 1867. Stadsfullmäktige beslutade d. 7 och 21 Febr. 1867 tillsättandet af en särskild beredning för att inkomma med utlåtande i fråga om ökande af utrymmet för sjukvården å Allmänna och Sahlgrenska

sjukhuset. Denna beredning, som bestod af Rådm. Roy, D:r E. Heyman, D:r Asplund, Handl. Lorentz Lundgren och Consul C. G. Prytz, tillstyrkte endast den af direktionen föreslagna inredningen af nämnde halfvåning till 3 nya sjukrum, mot en beräknad kostnad af 2,157 R:dr 30 öre R:mt, och förklarade sig finna D:r Heymans förslag om barnförlossningsanstaltens flyttning till förra Sahlgrenska sjukhuset »då icke kunna föranleda till någon åtgärd». Men derjemte framhöll denna beredning »nödvändigheten för kommunen att ofördröjligen vidtaga sådane genomgripande åtgärder för sjukvårdens utvidgande, att densamma komme att motsvara behofvet» och tillstyrkte för den skull »att en ny beredning för afgifvande af förslag i nämnde hänseende måtte varda utsedd». Sedan stadsfullmäktige den 23 Maj 1867 till alla delar godkänt denna beredning framställningar blef den 6 påföljande Juni en ny beredning tillsatt, bestående af D:r E. Heyman, D:r J. A. Liborius, Hrr C. D. Lundström, Gabr. Lundgren och Byggmästare P. J. Rapp.

Denna beredning fann i likhet med den föregående det trängande behofvet af ökadt utrymme för sjukvården å sjukhuset fullt ådagalagdt och konstaterade, »att redan under längre tid förlägenheten för sjukplatser å sjukhuset varit så stor att ofta inträde åt behörigen dokumenterade sjuka, som varit i största behof af vård, måst nekas; att stadens folkmängd under de senare åren betydligt tilltagit, hufvudsakligast genom inflyttning af personer som till fri sjukvård äro berättigade; att Majornas förening med staden måste ännu mer öka behofvet af utrymme på sjukhuset; att med anledning af sjukhusets otillräcklighet för de många personer, som der söka vård, vädring och desinfektion af sjukrummen och sjukattiraljen, oaktadt den stora vigten häraf för hvarje sjukhus, här icke kunna efter behof verkställas, helst för sådant ändamål skulle erfordras, att på hvardera afdelningen två salar i sender, en för karlar och en för qvinnor, successivt utrymdes, och att följaktligen minst 40 af sjuksängarne beständigt vore upptagna m. m.»

»Under sådane förhållanden lärer nödvändigheten af omfattande åtgärder för sjukvårdens utvidgande icke kunna vara tvifvel underkastad. Frågan är blott huru behofvet skall kunna på nöjaktigt sätt afhjelpas.»

»Efter öfverläggning härom, har beredningen funnit följande två alternativ böra hos Stadsfullmäktige föreslås, nemligen:

antingen att Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, i öfverensstämmelse med den derför uppgjorda ursprungliga planen, fullbordas, medelst tillbyggnad af den ännu icke uppförda halfcirkeln (paviljongen) af sjukhusbyggnaden;

eller ock att, enligt D:r Heymans förra förslag, barnförlossningsanstalten skiljes från nuvarande och flyttas till förra Sahlgrenska sjukhuset.»

»Genom bifall till det förra af dessa alternativer, skulle utrymme i Sjukhuset vinnas för 160 sjuksängar i allmänna och 8 sjuksängar i enskilda rum, utöfver sjuksängarnes nuvarande antal. Härigenom blefve bristen på utrymme för sjukvården afhulpen för en aflägsen framtid, och kostnader för provisoriska åtgärder för sjukvårdens utvidgande besparade. Lokalerna inom sjukhuset skulle, sedan det blifvit fullbordadt, kunna användas, enligt planen för byggnaden, hvarigenom de nu varande stora olägenheterna deraf, att flera bland de för sjukhusets ekonomi begagnade lokaler befinnas i provisoriskt och olämpligt skick, skulle upphöra. Förvaltningskostnaderna, hvilka nu i förhållande till patienternas ringa antal äro ganska betydliga, skulle, genom fördelning på ett större antal sjuka, i icke ringa mån minskas för hvarje sådan.»

»Det bör icke heller lemnas oanmärkt, att det fullbordade sjukhuset skulle, i stället för att dess nuvarande norra gaflar äro ganska fula, blifva en prydnad för staden.»

»Enligt bifogadt förslag och yttrande af P. J. Rapp skulle kostnaden för sjukhusets tillbyggnad, om dervid, i stället för den å fastställda ritningen upptagna stora och dyrbara trappan på facaden mot vestra hamnkanalen, en portal anbragtes i midten af tillbyggnaden, uppgå till omkring 175,000 R:dr R:mt, och i frågavarande arbete kunna utan skada å den nuvarande byggnaden verkställas.»

»Kostnaderna för sängservis och utredningspersedlar i de nya sjukrummen äro, enligt sjukhuskommissariens förslag, beräknade till 251 R:dr för hvarje säng eller sammanlagdt till omkring 40,000 R:dr, hvaraf dock till en början endast hälften eller omkring 20,000 R:dr, motsvarande kostnaden för 80 sängar skulle erfordras.»

»Beredningen förutser, att åtskilliga invändningar komma att mot det nu ifråga varande alternativet framställas, och vill här till bemötande upptaga dem bland sådane invändningar, som beredningen finner vara af någon betydenhet.»

»Enär genom sjukhusets fullbordande gården skulle blifva på alla sidor kringbyggd, kan farhåga uppstå derför att luften i gårdsrummet skulle blifva stillastående och fuktig samt att sjukhusets ventilation dymedelst skulle försämras.»

»Vid undersökning af förhållandet torde dock en dylik farhåga befinnas ogrundad. Den kringbyggda gården komme att hålla 200 (217) fot

(64,30 meter) i längd och något mer än 100 (112) fot (33,40 meter) i bredd. Dessa betydliga dimensioner, i förhållande till byggnadens höjd, 60 fot till takåsen, innefatta, enligt beredningens förmenande, i och för sig giltigt skäl för antagande, att tillbyggnaden icke skulle kunna medföra olägenhet, i fråga om luftvexlingen å gården. Härtill kommer, att vid solsken den betydliga uppvärmningen af och värmeutstrålningen från den mot söder vettande konkava väggen af den nya halfcirkeln måste förorsaka en ganska stark ventilation i gårdsrummet, hvarigenom sannolikt den fuktighet, som länge besvärat jordvåningen af södra halfcirkeln och haft till följd, att denna del af byggnaden hittills skadats af svamp, skulle ej obetydligt minskas. Då i öfrigt samtliga sjukrummen, äfven i den norra halfcirkeln, skulle hafva fönstren på byggnadens yttre eller konvexa sida, så att endast korridorerna komme att ligga åt gårdsidan, skall åtminstone den omedelbara ventilationen af sjukrummen kunna medelst öppnande af fönster, ske, oberoende af luften i gårdsrummet; och om, mot förmodan, erfarenheten framdeles ådagalade, att ventilationen af gårdsrummet icke vore nog kraftig, återstår den utvägen att, till förekommande af möjlig luftstagnation, anbringa en port i midten af hvardera halfcirkeln.»

»Såsom skäl mot sjukhusets färdigbyggnad kan äfven åberopas olägenheten af grannskapet med artilleristallarne och det i närheten af dem befintliga gödselförvaringsställe, hvilket senare onekligen, isynnerhet under den varma årstiden, ej obetydligt besvärar granskapet genom osunda utdunstningar. Men som detta på senare tid blifvit afhjelpt derigenom, att all stallspillningen uppsamlas i vagnar, som dagligen bortföra den, och som renligheten i sjelfva stallarne handhafves med sådan noggrannhet, att osund lukt derifrån nästan aldrig förmärkes, hvartill kommer sannolikheten deraf, att den närmast sjukhuset belägna stallbyggnaden, då den inom kort icke kan begagnas, ersättes med en ny byggnad på lämpligare ställe; så är beredningen af den åsigt att förevarande skäl mot sjukhusets färdigbyggnad icke bör tillerkännas någon synnerlig betydelse.»

»Af vida större vigt, än någon af de anförda invändningarne, är den, som kan grundas på den omständigheten, att den nya byggnaden skulle komma att ligga mot norr, hvarigenom åtminstone några bland sjukrummen skulle komma att sakna sol. Utan att förbise olägenheterna häraf, tror beredningen likväl, att desamma kunna i icke obetydlig grad afhjelpas genom en ändamålsenlig disposition af lokalerna, och att ifrågavarande omständighet icke bör lägga hinder i vägen för sjukhusets fullbordan.»

Beträffande det andra alternativet, nemligen gamla Sahlgrenska sjukhusets upplåtande till lokal för barnförlossningsanstalten, har detta numera alldeles bortfallit, då en ny storartad byggnad sedan dess för denna anstalt blifvit uppförd på annat ställe.

Denna beredning tillstyrkte alltså:

»Att Stadsfullmäktige måtte besluta, att Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset skall, medelst tillbyggnad af den norra halfcirkeln af byggnaden (norra paviljongen) fullbordas i enlighet med den ursprungliga planen för sjnkhuset, med sådan förändring, att en portal i midten af tillbyggnaden anbringas, i stället för den å fastställda ritningen upptagna större trappan på façaden mot vestra hamnkanalen».

Dessa af beredningen 1868 uttalade skäl för fullbordandet af sjukhuset, enligt den ursprungliga af Kongl. Maj:t fastställda planen, hafva sedan den tiden icke i något hänseende förringats, utan tvärtom gjort sig allt mer och mer giltiga och beaktansvärda.

»Sedan Stadsfullmäktige remitterat detta, den sist nämnda beredningens betänkande, till sjukhusdirektionen med anmodan till direktionen att, i sammanhang härmed, afgifva utredning och yttrande, huruvida icke behofvet af ökadt utrymme för sjukvården skulle kunna på lämpligt sätt och med mindre uppoffring för staden, än enligt beredningens förslag, åtminstone för några år afhjelpas, dels derigenom att åtskilliga lokaler i sjukhuset, som nu för andra behof begagnades, inreddes till sjukrum och med lägenheter utom sjukhuset ersattes, dels ock medelst förändring eller tillbyggnad af sjukhuset i Majorna, inkom direktionen den 5 Okt. 1869 med utlåtande deröfver. Direktionen afstyrkte häruti beredningens förslag om sjukhusets tillbyggnad och redogjorde för ett sätt, enligt hvilket, genom förändring af nuvarandé lägenheter, utrymme för minst 100 sjuksängar utöfver de 170, som disponerades af medicinska och kirurgiska afdelningarne, skulle kunna beredas, hvarom emellertid direktionen icke ansåg sig böra aflemna detaljerad plan, innan Stadsfullmäktige definitivt beslutat, huruvida tillbyggnad skulle ske eller icke. I högsta måtto önskvärdt och underlättande för direktionens plan vore om barnbördsafdelningen flyttades från sjukhuset till annan lokal, i hvilket afseende direktionen likväl fästade uppmärksamheten på det mellan staten och staden ingångna kontrakt, enligt hvilket barnbördsafdelningen vore icke blott en vårdsanstalt för behöfvande barnsängsqvinnor, utan derjemte en af staten underhållen undervisningsanstalt för barnmorskelever. — — — Slutligen tillstyrkte direktionen, såsom förberedande åtgärd, uppdrag åt arkitekten v. Ge-

gerfelt att, med ledning af direktionens förslag, uppgöra ritningar och kostnadsförslag till de ifrågasatte förändringarne uti sjukhuset, samt bifogade tillika dels utdrag af direktionens protokoll för d. 5 Okt. 1869, utvisande att två af direktionens ledamöter, kapten Weinberg och Konsul C. Meyer, varit af skiljaktig mening och tillstyrkt bifall till beredningens förslag om sjukhusets färdigbyggnad, dels ock särskilda yttranden af Herrar öfverläkare, som tillstyrkt färdigbyggandet, och af läkaren å barnbördsafdelningen, som motsatt sig detsamma.

Då ärendet åter hos Stadsfullmäktige företogs till behandling den 25 Nov. 1869, beslöto Stadsfullmäktige att anmoda Göteborgs läkaresällskap att afgifva utlåtande, i sanitärt afseende, öfver beredningens förslag om sjukhusets tillbyggnad och sjukhusdirektionens senast gjorda framställningar om beredande af ökadt utrymme för sjukvården genom förändringar i nu varande sjukhusbyggnaden. Läkaresällskapet förklarade sig, i svaret härpå, af d. 18 Febr. 1870, icke kunna tillstyrka något af de hos Stadsfullmäktige väckta förslag i ämnet, utan uttryckte den åsigt, att mindre sjukhus, förlagda på lämpliga ställen inom staden, voro att föredraga framför de båda förslagen; dock omfattade fem af sällskapets ledamöter i särskild reservation, mot utlåtandet, uttalad mening, i hvilken de på det lifligaste förordade sjukhusets färdigbyggande efter den ursprungliga planen för berörde byggnad.

»I sådant skick förekom ånyo detta vidlyftiga och vigtiga ärende till behandling hos Stadsfullmäktige den 3 Mars 1870, då Stadsfullmäktige afslogo beredningens förslag om tillbyggnad af sjukhuset och beslöto, dels att barnbördsafdelningen skulle ofördröjligen från sjukhuset flyttas, dels tillsättande af en ny beredning, för utlåtande och förslag, rörande de åtgärder hvilka af nyssnämnde beslut kunde föranledas, såsom ifråga om ordnande af ett barnbördshus utom sjukhuset, om erforderliga förändringar i sjukhusets reglemente, om ändring i kontraktet rörande den med barnbördsafdelningen förenade undervisningsanstalten och om sjukvårdens utvidgande inom sjukhuset, utan sjukhusets tillbyggande, men med begagnande af de lokaler, som genom barnbördsafdelningens flyttning blefvo tillgängliga.»

Den 31 Mars sagde år blefvo till ledamöter i denna nya beredning utsedde Doktorerne A. F. Ekström, N. M. Asplund, E. Heyman samt Herrar S. A. Hedlund och A. Philipsson, och hade Kongl. Sundhetskollegiets ordförande Herr General-direktören Berlin gifvit tillkänna, att han önskade närvara och deltaga i beredningens öfverläggning angående barnmoskeundervisnings-

anstaltens flyttning m. m. Denna beredning hemställde i Dec. 1870 i anledning häraf, att Stadsfullmäktige måtte besluta:

1) att hos Kongl. Sundhetskollegiet, å stadens vägnar, uppsäga det, medelst Kongl. Brefvet den 13 Dec. 1855 fastställda kontrakt mellan staten och staden, angående inrymmande i Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset af en barnmorskeundervisnings-anstalt, så att berörde kontrakt upphör att gälla vid slutet af ett år efter den dag, då nästa statsreglering vidtager; och

2) att, i sammanhang med denna uppsägning, för Kongl. Sundhetskollegiet anmäla, att staden ämnar tillvägabringa en barnbörds-anstalt utom Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset och vill i den nya inrättningen inrymma undervisningslokal för barnmorskelever, under enahanda vilkor, som de i 1855 års Kongl. Bref fastställda, deribland det om ömsesidig uppsägningsrätt m. m.

Vid nytt sammanträde den 19 Sept. 1871, för fullgörande af den del af uppdraget, som angick sjukvårdens utvidgande inom Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, medelst användning af de lokaler, som genom barnbördsafdelningens beslutade flyttning från sjukhuset blifva tillgängliga, biträdde denna beredning ett af näst föregående (1868 års) beredning framställdt förslag. Detta förslag, som finnes upptaget i bilagan C. till sistnämnde beredning utlåtande, innefattas i en »tablå öfver förändringar, till ökande af utrymmet för sjukvården i Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, derest barnförlossnings-anstalten samt lik- och obduktions-rummen flyttas derifrån.» Genom aptering till sjukrum af dessa lägenheter och kirurgiska afdelningens väntrum, operationssalen, baderskans och öfversköterskans rum samt genom inredning af rum på vinden i både vestra och östra flygeln skulle 91 nya sängar erhållas. Och hemställde beredningen till sist: »att Stadsfullmäktige, med beslut, att förändringarne i afseende på lik- och obduktions-rummen genast skola verkställas, uppdraga åt direktionen vid Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset att, när sådant ske kan, låta utföra de öfriga förändringarne i sjukhuset; med bemyndigande för sjukhusdirektionen att ur stadskassan på reqvisition utbekomma nödiga medel, ej mindre till samtliga förändringarne i byggnaden, än äfven för anskaffande af nya sjuksängar med tillbehör.»

Sedan till följd häraf lik- och obduktions-rummen blifvit flyttade till uthusbyggnaden och barnbördsafdelningen till det nybyggda barnbördshuset, blefvo dessa lägenheter, genom direktionens försorg, apterade till sjukrum, hvarvid de förstnämnda fingo användas för sådane sjuka, som behöfde afsöndras från öfriga patienter, och förra barnbördsafdelningen upp-

läts åt ögonsjuka. Härvid stadnade det lyckligtvis för denna gång, så att rummen i vestra flygeln fingo användas för sitt egentliga ändamål, för den väl behöfliga allmänna sjukvården. Men ett ytterligare förslag att få dessa 91 sjuksängar uppsatta, för inrättande af tvenne nya afdelningar, nemligen för ögonsjukdomar och fruntimmers-sjukdomar, med två nya öfverläkare för dessa afdelningar, framställdes af D:r Salén 1881, hvilket denna gång likväl icke vann direktionens tillstyrkan. Hade det lyckats att inom nu varande utrymme få inhyst ytterligare omkring 100 sjuka, så hade man haft skäl att tala om ett stort sjukhus, i mening af öfverfullt, osundt och farligt, ty osundheten beror härvid på öfverbefolkning (encombrement) eller hoppackning af en mängd sjuka inom ett trångt utrymme och i rum som icke varit ämnade eller inrättade för herbergerandet af sjuka. Deremot kan ett sjukhus med större antal sängar, men med rikligt utrymme och med goda hygieniska förhållanden i öfrigt, såsom ymnig tillförsel af ren, frisk och lagom varm luft samt med god administration, icke anses för stort i skadlig bemärkelse. Det synes verkligen som en underbar försynens skickelse att sjukhuset två gånger undgått dessa för dess tillvaro hotande ändringsförslager, som så ifrigt påyrkades af synnerligt mäktiga och bestämmande krafter.

Hade dessa ändringar blifvit verkställda, med nedrifning och genombrytning af murar och nya väggars uppförande, med inhuggning af klosett- och andra rörledningar i väggarne, så hade det icke blifvit lätt att återställa allt i sitt förra skick, ifall ett fullbordande af sjukhuset sedan skulle ifrågasatts. Troligen skulle sjukhuset då hellre blifvit utdömdt, än fullbordadt, emedan till de redan befintliga felen många nya genom ändringarne tillkommit. Om mottagningssalen, polikliniken, der oftast öfver 50 personer vänta vid mottagningarne, operationssalen samt förrådsrummet för kirurgiska afdelningen jemte bostaden för öfversköterskan och baderskan m. fl. skulle, såsom ändringsförslaget afsåg, apterats till sjukrum, så är verkligen svårt att förstå hvar rum för dessa ändamål skulle erhållits. Det föreslogs visserligen att inrymma dessa uti uthusbyggnaden, som man för den skull ville förlänga och påbygga en våning, men denna skulle då sannolikt icke blifvit mycket mindre eller billigare än den färdigbyggda norra paviljongen. Säkerligen hade sjukhuset härigenom icke i något afseende blifvit förbättradt, i synnerhet icke till utseende och prydlighet. Svårigheten att transportera de sjuka till och ifrån operationssalen uti uthusbyggnaden i oväder skulle afhjelpts genom att förena sjukhuset och uthusbyggnaden genom täckta korridorer. Härigenom hade man i alla fall fått en instängd gård, om också dessa täckta korridorer

icke blifvit så höga som den färdigbyggda norra paviljongen. Då det synnerligast varit paniken för den instängda gården, som alltid vållat förkastelsen af alla förslag till sjukhusets färdigbyggande, enligt den ursprungliga, fastställda planen, så torde jag till vederläggning deraf få anföra några förhållanden, som icke omnämnas i den 1869 tillsatta beredningens utlåtande.

Enligt nämnde plan skulle i midten af hvarje mellanbyggnad eller flygel vara ett stort porthvalf — och ett sådant finnes äfven i vestra flygeln, ehuru nu något förminskadt och tillstängdt, men i den östra har detta hvalf blifvit användt till kök och tvättstuga. Derjemte blifver nödvändigt, om den norra paviljongen färdigbygges, att i midten af denna göra likaledes ett stort porthvalf, som blefve den egentliga inkörsporten till sjukhuset. Alla 3 dessa stora hvalf borde vara försedda med gallerportar af jern eller trä, så att vinden hade fritt lopp derigenom, och på detta sätt torde nog fullt tillräcklig ventilation af gården kunna erhållas. Dessutom borde ock jorden på gårdsplanen höjas några fot, åtminstone med 1—2 fots påförd matjord, för befordrande af bättre vextlighet, och genom en sådan höjning åstadkoms äfven bättre luftvexling. På gården, som är väl dränerad, finnes intet annat än gräs, buskvexter och några träd, hvarigenom således icke förskämning, utan endast förbättring af luften vinnes. Just denna stora instängda eller rättare inhägnade gård blefve en förträfflig uppehållsort för konvalescenter, som der hade godt utrymme och vore väl afskilda från alla utanför passerande, desto lämpligare dertill som intet finnes på denna rymliga gård, hvilket på något sätt kan förorena luften, enär all ventilation af sjukrummen sker från luften utomkring sjukhuset och alls icke från gården.

Hvad som dernäst anförts såsom skäl mot sjukhusets färdigbyggande är att sjukrummen i norra paviljongen, såsom vettande mot norr, skulle få allt för litet sol, och detta är onekligen en mycket svår omständighet, men just den runda byggnadsformen gör, att solen icke så fullständigt hindras från inträde, som om yttersidan varit plan och vänd mot norr. Denna olägenhet kan dock betydligt förminskas genom ett annat och bättre ventilations- och uppvärmnings-system, hvarom mera sedan, och är dessutom numera mindre skadlig sedan en omsorgsfull antiseptisk sårbehandling blifvit införd.

Ett annat skäl, hvarföre sjukhusbyggnaden ansetts icke böra fullbordas, är att det ligger för mycket i midten af staden och på en plats, som så väl behöfves för handeln, hvilket bland annat synes dels deraf att tvenne arkitekter begärt att uti sjukhusets omgifnings- eller stängsel-mur få uppföra en bazar med en mängd salubodar, dels ock deraf att ett consortium af arki-

tekter erbjudit sig, mot erhållande af det nuvarande sjukhuset och lämplig byggnadstomt för ett annat, att, utan särskild kostnad för staden, uppföra ett mycket större och tidsenligare sjukhus. Men det är just en synnerligt stor fördel att sjukhuset har ett så centralt läge, hvarföre ock i nästan hvarje stor stad finnes ett större sjukhus i dess midt. Det är visserligen intet tvifvel om att icke läkaresällskapets yrkande, om uppförande af flera mindre sjukhus i olika delar af staden, skall komma att i framtiden realiseras. Men äfven derföre är det nödvändigt att ett större centralt sjukhus finnes, hvarifrån väl inöfvade sköterskor, vaktmästare o. d. kunna erhållas för de mindre sjukhusen; hvarest hastigt inträffande olycksfall snart kunna intagas; hvarest läkarne samlas och erhålla vigtiga meddelanden om gängse sjukdomar o. m. s. och hvarest klinisk undervisning lemnas.

Någon fara för smittas utbredning från detta i stadens midt belägna sjukhus, som flera fruktat, är desto mindre möjlig som här nu mera icke intagas några med farsotssjukdomar behäftade, hvilka endast emottagas på de epidemiska sjukhusen.

Det blifver säkerligen icke lätt att för ett nytt sjukhus erhålla en så fri, så väl dränerad och så lämplig byggnadsplats, som den på hvilken det nuvarande Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset är uppfördt.

Färdigbyggandet af sjukhuset, efter den af Kongl. Maj:t fastställda planen och ritningen, skulle vara synnerligen fördelaktigt både för sjukhuset och staden. Sjukhuset kan utan det omöjligen blifva godt och tidsenligt eller sådant det borde vara; — allt som icke är öfverensstämmande med sin idé är ofullkomligt och förfeladt. Det största fel, som vidlåder detta sjukhus är att uppvärmnings- och ventilationssystemet är oriktigt. Den rena, varma luften stiger här upp genom gallren i golfven, tätt utmed väggarne, upp till taken, der den genast bortgår genom de uti dessa befintliga lufttrummorna, och den förbrukade, kolsyrehaltiga och derigenom tunga luften står qvar i rummens nedre del och kan icke ens genom ständig eldning uti spisarne fullkomligt aflägsnas. För att få luften i sjuksalarne någorlunda ren finnes derföre nu ingen annan utväg, än direkt luftvexling genom öppnandet af fönstren, hvilket doek icke alltid är möjligt. Detta förhållande är genom flerfaldiga undersökningar bekräftadt, och torde icke kunna på annat sätt hjelpas, än genom att förändra hela systemet så, att den rena, varma luften insläppes uppe vid taket och att den förbrukade eller förskämda genom en kraftig flägt utsuges nere vid golfvet. Denna nödvändiga förändring kan endast åstadkommas genom färdigbyggandet af den norra paviljongen, i hvil-

ken den riktigare uppvärmnings- och luftvexlingsmetoden först utföres, hvarefter de sjuka inflyttas i denna nya, medan den nuvarande äldre förändras och göres lika med den nya.

I den nybyggda halfcirkeln böra väggarne också göras dubbla eller med mellanrum, uti hvilka från lämpliga lokaler i jordvåningen desinficierande gaser, såsom svafvelsyrlighet o. d., kunna pressas in, för att grundligt förstöra alla smittämnen, hvilka eljest lätt samla sig i tegelmurarnes små håligheter (porositeter) och kunna vålla en dålig sjukdoms constitution (beskaffenhet) inom sjukhuset. Det är otroligt huru mycket sådant otyg stundom kan samla sig uti gamla tegelmurar, hvarom man lätt kan öfvertyga sig, genom att låta tegelstenar af gamla murar ligga en tid i ljumt vatten och sedan i mikroskopet undersöka det svagt gelélika lager som bildat sig närmst stenarnes yta.

För staden vore färdigbyggandet af sjukhuset fördelaktigt, emedan det skulle kosta mycket mindre, än att bygga ett nytt sjukhus för lika många sängar på annat ställe. Det dyraste vid ett sjukhus är nemligen ekonomien och förvaltningen, som här blefve föga dyrare för det hela eller färdigbyggda sjukhuset, än för den del deraf som nu finnes, och dagkostnaden för de nu varande afdelningarne skulle derigenom äfven blifva betydligt minskad. Dessutom skulle huset genom färdigbyggandet blifva en prydnad och heder för staden. I sitt nuvarande stympade skick ser det ut som staden velat åstadkomma något storartadt och vackert, men saknat förmåga dertill.

Ett annat stort fel vid den nuvarande sjukhusbyggnaden är att köket och tvättinrättningen icke äro sådane de borde vara. Genom att förlägga dessa uti jordvåningen till norra paviljongen kunde äfven de blifva mycket bättre och tidsenligare.

Ännu ett svårt fel vid sjukhuset, helt och hållet beroende på dess ofullbordade tillstånd, är de nuvarande trappuppgångarnes olämplighet. För att komma upp i östra flygelns väntsal och de öfre våningarne måste man från gårdsidan gå förbi eller så godt som igenom köket, ty dörren till detta, invid trappan, står ofta öppen, så att man vid inträdet hör slamret och pratet samt besväras af matlukten derifrån. Ville man åter gå upp till kirurgiska afdelningen i vestra flygeln fick man förr gå förbi lik- och obduktionsrummen, hvilkas dörrar ofta äfvenledes stodo öppna, så att det första man såg vid inträdet der var lik och likkistor. Sedan lik- och obduktionsrummen 1872 blifvit flyttade till uthusbyggnaden är den här inträdande väl nu befriad från denna vidriga syn, men stundom stå dörrarne öppna till det här varande porthvalfvet, hvarest finnas sjukbårar, halm och åtskilligt annat skräp, som

ej heller gör ett behagligt intryck. Det är dock angelägnare och vigtigare än mången tror att den sjuke och honom besökande anhöriga och vänner vid inträdet på sjukhuset mötes af tilltalande och förtroende-ingifvande intryck, som visa att man här icke uraktlåtit något som kan ådagalägga att man med välvilja och aktning mottager lidande och olyckliga medmenniskor. Äfven om sjukhuset icke fullbordas, är det alldeles nödvändigt att trappor uppföras, enligt ritningarne till sjukhuset, så att man inträder direkte i de stora och vackra mottagnings- eller vänt-salarne.

Skulle norra paviljongen blifva färdigbyggd, så bör invid der blifvande porthvalf inrättas en beqväm hiss, hvarpå de sjuka ifrån åkdonen i porten lätt och utan ansträngning kunna transporteras upp till sjukrummen. Denna hiss borde ock vara i närheten af köket, så att maten till de sjuka derpå kunde föras upp i sjukrummen, på vagnar med kautschuksklädda hjul, för att tyst och fort transporteras från den ena sjuksalen till den andra, hvarigenom de sjuka erhöllo sin mat tidigare och varmare. Denna hiss vore ock behöflig för transport af begagnadt linne från sjuksalarne till tvättinrättningen och från denna till förrådsrummen o. m. s.

Till slut torde jag få anföra ännu ett ganska vigtigt skäl för sjukhusets fullbordan. Blifver Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg så stort, att det rymmer öfver 300 sjuka, och för öfrigt väl och tidsenligt inrättadt, så är sannolikt, att Kongl. Medicinalstyrelsen icke lemnar det tillfälle obegagnadt, som der erbjudes för medicinsk undervisning. Kunde här vinnas tillfälle till förberedande klinisk undervisning för några bland dem som studera medicin, så skulle detta otroligt höja båda sjukhusets och sjukhusläkarnes anseende och förtroende, och sjukhuset skulle erhålla den stora, betydelse som dess förste stiftare tyckas hafva tänkt sig, då de tydligen afsågo, att detta skulle blifva icke blott en välgörenhets- och barmhertighets-inrättning, utan ock en vetenskapen och fäderneslandet gagnande undervisningsanstalt. I så fall borde ock sjukhusets båda öfverläkare erhålla professors namn och värdighet; endast denna titel skulle för dem vara en sporre till ökad flit och noggrannhet. Men äfven nu, utan sådan direkt undervisningsskyldighet, borde öfverläkarne uppfatta sin ställning såsom lärare, på det sätt att de, icke blott i sina rapporter till medicinalstyrelsen, utan ock i läkaresällskapet och medicinska journaler, redogjorde för alla de sällsyntare sjukdomsfall som måste förekomma på ett så stort sjukhus. —

Men om det icke förr kan ske, så skall åtminstone en gång, när Sverige får sin fjerde högskola, sitt Götiska universitet inrättadt här i Göteborg,

det Sahlgrenska sjukhuset helt visst komma att intaga en vigtig och hedrande plats bland detta universitets läroanstalter.

I början af detta föredrag yttrades att de olika sjukhusbyggnaderna bäst vittna om Göteborgs storartade utveckling, med hvilken de tyckas hållit jemna steg. Det äldsta Sahlgrenska sjukhuset, som uppfördes under det staden ännu var befästad, var i följd deraf, såsom de flesta hus i den tidens Göteborg, lågt, liksom förtryckt och i våra ögon oansenligt, ehuru det på sin tid lärer varit en temmeligen ståtlig byggnad. Det senare Sahlgrenska sjukhuset, som erhölls genom till- och på-byggnad af det Oterdahlska huset, lärer då varit en bland de ansenligare byggnaderna i Göteborg, der på den tiden, i anseende till ofta inträffande, stora och förödande eldsvådor, husen icke gerna fingo byggas högre än 2 våningar. Men de byggdes då, sedan den allmänna välmågan genom det stora sillfisket och kontinentalsystemet stigit, solidare och ståtligare, endast af sten, i stället för att förut mest hafva uppförts af trä eller korsvirke. Nästan alla husen voro dock mycket enkla, utan alla arkitektoniska prydnader. Först med det nya Allmänna och Sahlgrenska sjukhusets uppförande började en ädlare, mera storartad byggnadsstil vinna insteg. Detta byggdes på den gamla fästningsmuren, på hvilken det reste sig fritt, solbelyst och palatslikt och gaf liksom väckelse och upphof till de bättre och skönare byggnadsformer som sedermera här uppkommit och utvecklats. Det är också derföre skäl att denna storartade byggnad, som här haft ett så betydande inflytande i arkitektiskt hänseende, icke länge får stå stympad och ofullbordad.

Vi hafva nu betraktat det Sahlgrenska sjukhusets uppkomst och utveckling, dess förvaltning i ekonomiskt och medicinskt hänseende samt dess nuvarande beskaffenhet och hvad som för närmaste framtiden är att önska för dess vidare utbildning. Vi hafva dervid fått veta, att det under sin nu tillryggalagda verksamhet mottagit till vård 75,000 sjuka, utom det långt större antal som på poliklinikerna erhållit råd och hjelp. När vi tänka på den storartade och välsignelserika verksamhet som vid denna inrättning utöfvats, på de många tusenden som här återvunnit helsa och krafter, för att sedan kunna verka till familjers och samhällets gagn och förkofran, så kunna vi icke underlåta att innan vi sluta egna de män som stiftat, främjat och förbättrat denna välgörenhets anstalt vår varma tacksamhet, högaktning och välsignelse, lifligt önskande att den allt framgent måtte omhuldas, bevaras och fullbordas.

På denna Sahlgrenska sjukhusets betydelsefulla högtidsdag får jag till slut å styrelsens vägnar uttala varma och uppriktiga tacksägelser till dess ledare, embetsmän och funktionärer. Den tacksamhet vi kunna bringa dem är visserligen ringa och obetydlig emot den tillfredsställelse och rena glädje som medvetandet om nitiskt och redbart fyllda pligter alltid skänker, men denna tillfredsställelse förhöjes och stärkes dock, när de erfara att deras bemödanden att söka fullgöra pligtens heliga fordran, erkännes och uppskattas af dem det vederbör.

I första rummet får jag då aflägga direktionens varma och vördnadsfulla tacksägelse till dess äldste ledamot, vår högt värderade kassaförvaltare, Herr Edvard Dickson, som alltsedan 1855 års början och således i mer än sju och tjugu år, utan all lön, vårdat sjukhusets besvärliga och vidlyftiga penningeaffärer på ett särdeles redigt och ordningsfullt sätt. Vi kunna tyvärr icke göra mera än egna honom vår enkla tacksägelse för all den osparda möda och sällsynta omtänksamhet, han offrat åt vården af sjukhusets medel, och för den pligttrohet och rättrådighet, han alltid ådagalagt vid våra rådslag. Denna tacksamhet är dock oskrymtad, uppriktig och vördnadsfull! — Och vi hoppas derföre att han icke skall försmå den!

Dernäst får jag frambära direktionens förbindliga och vördsamma tack till sjukhusets Herrar läkare, både till de nu varande och, eftersom detta är en åt minnet och det förflutna egnad högtid, till de bortgångnas hågkomst. Läkarne äro sjukhusets egentlige ledare och styresmän, på dem beror ej blott de sjukas väl, utan ock sjukhusets anseende. De sätta sin karakters pregel på alla förhållanden inom detsamma; om de äro lifvade af varm menniskokärlek, af vetenskapligt nit, af strängt ordningssinne och af oegennyttig pligttrohet, så blifva alla öfriga funktionärer inom sjukhuset intagna af en liknande anda. Läkarne i allmänhet hafva det svåra och ansvarsfulla kallet att kämpa mot det menniskofientliga i alla dess mångfaldiga och olikartade former. Det är med vishetens staf de skola bekämpa detta, men sättet att använda detta vapen kan vara mycket olika i många hänseenden, och just derpå beror ofta utgången af striden. Detta kraftiga vapen får icke föras med öfverdåd, ej heller med tvekan och bäfvan, utan det måste föras med kraft och mod, men dock med omtänksamhet och försigtighet. Läkarne vid ett sjukhus hafva vanligen lyckan att vara bättre rustade i striden, att hafva talrikare och bättre öfvade hjelptrupper vid sin sida, och få derföre jemförelsevis oftare fira segrens triumf och skörda större tillfredsställelse. Och det är detta som ger sjukhusläkaren mera tillförsigt och säkerhet, hvilket åter hos allmänheten verkar

större aktning och tillit, — läkaren till värdefull belöning och uppmuntran. Men det är icke anföraren eller generalen allena som vinner segern, ty dertill medverka i betydlig grad äfven de bredvid honom kämpande trupperna, som derföre ock förtjena att deltaga i segerns pris. Äfven dessa hafva hvar inom sin verkningskrets bjudit till att nitiskt och troget fylla sina pligter, och jag ber dem derföre emottaga direktionens förbindliga tacksägelser.

Särskildt får jag framföra en sådan till sjukhusets aktade kommissarie, Herr J. O. Wahlqvist, som i mer än ett fjerdedels århundrade berömvärdt, troget och redbart utöfvat sin ansvarsfulla och trägna befattning och som städse villigt, ordentligt och punktligt verkställt allt hvarom han af direktionen blifvit anmodad. För den skull har direktionen utverkat, att Kongl. Patriotiska sällskapet nu tilldelat kommissarien Wahlqvist sällskapets stora belöningsmedalj i guld, och jag ber Herr kommissarien derföre träda fram till direktionens bord, för att mottaga denna välförtjenta belöning jemte direktionens uppriktiga tacksägelse och berömmelse för långvarig trohet och nit uti sjukhusets tjenst.

Då direktionen icke kunnat sätta i fråga att erhålla belönings- och utmärkelse-tecken åt alla funktionärer inom sjukhuset, som gjort sig förtjenta af direktionens aktning och loford, så har den måst inskränka sig till att begära Kongl. Patriotiska sällskapets silfvermedalj endast åt de 4, som öfver 20 år varit i sjukhusets tjenst, nemligen 1) åt öfversköterskan på medicinska afdelningen Fru Britta Christina Petersen, som i 20 år innehaft sin maktpåliggande plats, 2) åt tvättföreståndersken Lena Larsson, som i mer än 26 års tid skött sin befattning, och 3) åt baderskan Maria Bengtsson, hvilken i $23^1/_2$ år utfört sitt åliggande, samt slutligen 4) åt portvaktaren Petter Hansson, som i 21 år skött sin besvärliga tjenst, att i alla väder, dag och natt, öppna och stänga porten för kommande och gående.

Men om ock direktionen icke kunnat lemna belöningsmedaljer till flera än de nu hedrade, så erkänner den likväl sin förbindelse och tacksamhet äfven till den öfriga personalen inom sjukhuset och deribland särskildt till öfversköterskan på kirurgiska afdelningen, Emma Fredrika Klingberg, till hushållerskan Anna Antonsson, till sjuksköterskan Johanna Maria Larsson, som i $19^1/_2$ år fullgjort sin befattning, till sjuksköterskan Hilda Olivia Wennerholm, som i öfver 18 år utfört sitt värf, samt till maskinisten August Wilhelm Kjellman, som i $18^1/_2$ år på utmärkt sätt skött sina göromål. Vi tacka Eder alla varmt och uppriktigt och erinra Eder om, att den rikaste

och skönaste belöningen dock är den som samvetet skänker vid medvetandet om ett redbart och oegennyttigt arbete till de sjukas och sjukhusets bästa.

Till sist får jag uttala direktionens förbindliga tacksägelse till de ärade damer och herrar, som med sin närvaro hedrat denna enkla minnesfest, till tacksam erinran om de högsinnade och frikostige män, som stiftat och fostrat denna gagnrika inrättning och som alltid skola framstå såsom lysande och efterföljansvärda föredömen för nutid och framtid.

Hela vårt lif är en akt af oupphörligt offrande, men af alla offer vi bringa äro inga så varaktiga och välsignelserika, som de vi nedlägga på fäderneslandets, vetenskapens och barmhertighetens altaren.

Önskligt vore att någon magnat ville offra en summa till sjukhusets fullbordan, derigenom skulle all tvekan och motvilja bäst häfvas.

Hvad som offras på sjukvård och medicinska bildningsanstalter är i så måtto väl använd att det kommer mångfaldiga menniskor och vetenskapen i allmänhet till godo, enär, såsom en nyare engelsk filosof sagt, medicinen är »mater scientiarum», och såsom sådan kan och bör medicinen verkligen anses, medan hon går i spetsen för naturvetenskaperna, som äro vår tids egentligaste vetenskaper; emedan de flesta andra vetenskaper i mer eller mindre mån kunna anses såsom hjelpvetenskaper till medicinen och emedan, om med vetenskap förstås »insigt i tingens inre grund och väsende», ingen ifrigare forskar derefter än just medicinen.

Ehuru en stor del af det första reglementets innehåll redan blifvit anfördt i texten, har jag dock ansett mig böra låta aftrycka det i sin helhet, emedan det nu mera är svårt att få och emedan det utgör den grundlag, hvarpå alla följande reglementen äro affattade, och från hvars anda och grundsattser man i tidernas längd icke kunnat afvika, utan att rubba stiftelsens idé.

KONGL. MAJ:TS

Nådiga **Resolution** så väl angående det Reglemente hvilket Dess Tro-Män, Cancellie-Rådet samt Commendeuren af Kongl. Maj:ts Wasa-Orden, Wälborne Friherre Clas Alströmer och Directeuren af Ostindiska Compagniet Martin Holterman såsom Executorer af framl. Directeuren och Commendeuren af Kongl. Wasa-Orden, Niclas Sahlgrens d. 8 Decemb. 1772, och d. 21 April 1774 til någon nyttig och varaktig Inrättning i Götheborgs Stad gjorde Testamentariska Disposition, underdånigst föreslagit til rättesnöre för det i anledning häraf i nämnde Stad inrättade Lazarettets inre Styrelse; å hvilket Reglemente om Nådig stadfästelse i underdånighet anhålles; som och uppå den anhållan Friherre Alströmer särskildt i underdånighet gjort, at vid berörde Reglemente i Nåder måtte tilläggas: 1) At alla de Frälse-Hemman i Halland. som blifvit Sjukhuset anslagne til egendom och afkastningar genom Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution af d. 2 October 1786 måtte åtnjuta de förmoner, som detta Århundrades Författningar tillägga alla de Frälse-Hemman som af privat Man skänkas til så kallade pios usus. 2) At Lands-Contoiret i Halland må åläggas, at utan annat arfvode, än sin andel uti 4½ procent som för upbörd oeh remiss uti ofvannämnde Resolution äro anslagne, Sex veckor eller högst två månader efter Markegångs-sättningen, årligen insända till Sjukhus-Directionen Länets då fastställde Markegångs-Taxa, jämte Summariska upgifter af Sjukhusets inkomst efter Taxan för samma år, på det at Directionen derefter måtte i tid kunna se hvad tillgångar för det året kan vara til större eller mindre antal Sjuksängars underhåll, samt at Lands-Contoiret vid samma ansvar som för Kronans Upbörd, inom d. 1 Maji til Sjukhus-Directionen insänder behörig redogörelse för fjohlåret eller för det sexton Månader förut til ända lupne. 3) At så väl för de i 2dra Momentet omrörde som andra orsaker ock möjeliga förefallande händelser, Sjukhus-Directionen må vinna frihet, at directe få correspondera med Landshöfdinge-Ämbetet i Halmstad; Och 4) At Directionen må njuta fri post för Bref til Seraphimer-Ordens Gillet, Kongl. Maj:t Befallningshafvande uti Halmstad, samt Kongl. Maj:ts Collegium Medicum. Gifven Stockholms Slott d. 3 Augusti 1789.

KONGL. MAJ:T har, sedan Dess Seraphimer-Ordens Gille blifvit hördt, jämte ofvannämnde underdåniga anhållan i Nåder låtit Sig föredragas det uti följande til Kongl. Maj:t ställde underdåniga skrifvelse, för Sahlgrenska Lazarettet, i underdånighet projecterade Reglemente så lydande:

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Utom andre Stiftelser nyttige för Fäderneslandet, hvarmed Directeuren af det Svenska på Ostindien Handlande Compagniet och Commendenren af Eder Kongl. Maj:ts Wasa-Orden Herr Nicolas Sahlgren sökt befordra både allmänt och enskildt väl, är ock den, at han af kärlek för sin hemort, ihogkommit Staden Götheborg med et särskildt Testamente.

För at svara emot det förtroende i sälskap med Herr Directeur Holterman mig såsom efterlefvande Måg och Executor Testamenti updrogs, och då jag ej kunde lita på egen insigt och val, utfästade jag genast såsom Anonyme af egna medel en Summa stor 250 R:d. Specie till belöningar för dem af mine uplystare Landsmän, som ville inkomma med grundeligaste Förslag til användande af den donerade Summan til beständig förmon och nytta för Götheborgs Stad.

Vid granskning af alla inkomna Förslag, ville jag icke eller blott förtro mig åt egit godtfinnande, utan öfverlemnade alla ingifna Förslager åt mina och Stadens vänner til inhämtande af deras omdöme.

Och när icke mindre Eder Kongl. Maj:ts Vetenskaps-Academie, som jag äfven rådfrågade, än de fläste af så uplyste Medborgare förenade sig med mig om företrädet af det Förslag, som Stadens Politie-Borgmästare, nu Commerce-Rådet Herr Daniel Pettersson ingifvit, rörande Inrättning af et Lazarett eller Sjukhus för Stadens Fattiga; var jag enligt öfverenskommelse med välbemälte Herr Directeur Holterman betänkt på at genast sätta en sådan Inrättning, i den ordning och i det skick, som ändamålet fordrade.

Men då jag i detta ämne rådfrågade mig med Doctorerne Herrar Fagræus, Ribben och Dubb, såsom kännare af Sjukhus-Inrättningar, vardt jag i anseende til Fondens otilräcklighet nödsakad at låta hela Inrättningen hvila, ända til dess Capitalet igenom ränta förökt kunde dertil förslå, utan at alt för mycket minska Hufvud-Stoden.

Det första jag sedan företog. var inlösen af den beqvämligaste Tomt, som då stod at få köpa, hvars åbyggnad jag genast lät aptera och förse med alla för de Sjuka nödiga behof; så at det Sahlgrenska Sjukhuset i Mars månad 1782 kunde öpnas til de Sjukas intagande och vård.

Ammiralitets-Medicus Doctor Pehr Dubb, som i Paris gjort sig nogast underrättad, om der varande mycket förbättrade Sjukhus-anstalter vid L'Hospice de Charité, har icke allenast gjort mig alt biträde vid denna Inrättnig, utan ock sjelf på min anmodan, densamma såsom Föreståndare och Medicus alt ifrån början bestridt.

Igenom hans skickelighet och nit hafva uti detta Sjukhus 12 Fri-sängar, ibland dem 2ne för Barnaföderskor, och 18 Lego-sängar redan blifvit uprättade, och ifrån Sjukhusets öpnande til närvarande tid 1007 Sjuka blifvit til hälsan återställde och 214 Barnaföderskor lyckligen förlöste, under det ännu flere hundrade Stadens Fattige, utom Sjukhuset njutit fria Medicamenter och tillsyn; hvarvid icke utan heder ihogkommas bör, den högst berömmeliga frikostighet, hvarmedelst framledne Stats-Rådet och Riddaren af Eder Kongl. Maj:ts Nordstjerne-Orden Herr Casten Rönnow behagadt öka den Sahlgrenska Fonden med et Capital af R:d. 1650 Specie till uprättande och beständigt underhåll af en Fri-Säng, som ifrån år 1784 varit uti full Ordning och Bruk.

Således kan detta Sjukhus, om icke i storlek och prakt, åtminstone i kläder, föda, botemedel, renlighet, skjöttsel och vård, täfla med de i sit slag aldrabäst

inrättade. En fägnesam belöning för all den omsorg och möda jag vid dess iståndsättande haft ospard.

Men ehuru öfverensstämmande alt detta ofelbart är med Testators yttersta vilja, återstår mig ännu en skyldighet af icke mindre vigt nämnl. den: at föreslå de Medel, hvarigenom det Sahlgrenska Sjukhuset för alla tider kan äga bestånd och förkofring, hvilket icke låter sig göra utan en stadgad Förvaltning och icke utan Styresmän, Föreståndare, Betjening och Fond.

Hvad jag fördenskull efter nogaste öfverläggning och samlad ärfarenhet, til hvars vinnande jag så länge härmed måst uppskjuta, för angelägit anser vid denna förvaltning torde jag nu få lof, at vid hvarje Artikel särskildt anmärka och til ovilkorlig efterlefnad i underdånighet föreslå.

I.

Om Sjukhus-Direktion.

Utom den skyldighet, som åligger Götheborgs Borgerskap, at genom sin Magistrat och Stadens Äldsta vårda och befordra denna sin Ägendoms bestånd och förkofring, fordrar det Sahlgrenska Sjukhuset sin egen och enskildta styrelse. En Direction försedd med behörig myndighet och fri från alt intrång, uti utöfningen af sina dermed förknippade skyldigheter

Således får denna Direction icke öfverlemnas åt Ledamöter, som igenom betydeligare Publiqve Ämbeten äro hindrade ifrån denna Inrättningens enskildta vård, eller som kunde anse den såsom et mindre betydeligt bihang til sina hvardags Sysslor, eller för en framtid kunde drifvas af främmande Interesse, skildt ifrån Stadens och Invånarnes samfälta.

Utan bör Directionen altid bestå af Sex följande Ledamöter:

1) Af Sjukhusets Medicus, hvilken såsom dess särskildte Styresman, och som i anseende til alla dermed förknippade göromål, bäst känner så väl det, som til Sjuk-skjötslen i synnerhet hörer, som ock hela Inrättningens behof, bör vara Directions-Ordförande.

2) En af Magistratens Ledamöter.

3) Ordföranden för Stadens Äldste.

4) Af Svenska Pastorn vid Christinæ Församling och Comministern vid Domkyrkan til skiftes, så at de hvar sit år deltaga i Styrelsen.

5) Af en välmående Handlande; och

6) Af en berömd Handtverkare.

De 2ne sista Ledamöters val och utnämnande tilkommer Stadens Äldste inom eller utom deras Corps; men deras Ordförande är sjelfskrifven, så länge han denna heders post hos dem bestrider. Och Magistraten utnämner inom sig den person, som för längre eller kortare tid skal bevista och deltaga uti Sjukhus-Directions öfverläggningar.

Prästen behöfver icke väljas, sedan förenämnde Pastor och Comminister första året öfverenskommit om sin Tour, hvilken endast under vacance och långvarig sjukdom ombytes.

Då Medici-sysslan är ledig, tillhörer Ordförandet den af Magistraten deputerade Ledamoten i Direction; Och Sjukhusets Chirurgus intager då tillika et rum uti den samma, för at föredraga de ämnen, som angå invärtes Oeconomien och Sjuk-skjötselen, och tilfaller då den Ordförande samma rättighet som Medicus eljest äger: At vid omröstningar med sin röst gifva öfvervigt, då paria vota eljest skulle hindra alt Beslut.

Dessutom förbehåller jag mig, at inga betydeliga saker, som i synnerhet angå Sjukhusets Fonders förvaltning i sådane Mål, som ej äro tydeligen stadgade, några Byggnaders företagande eller större aflöningar än de nu varande, må i min lifstid företagas, eller af Directionen beslutas, utan at Directionen dertil begärer och ärhåller mit samtycke.

Directions Göromål blifver:

At första Måndag i hvarje Månad uti Sjukhuset sammanträda.

At då öfverlägga om de ärender som Sjukhusets Föreståndare så mundteligen som skrifteligen föredrager, rörande förbättring uti Sjukhus-anstalterne.

At anmoda Stadens Ärevördige Präster, at hvar i sin ordning, efter träffad öfverenskommelse sig imellan, och af berömmelig nit för detta Barmhärtighets-verk, besöka Sahlgrenska Lazarettets Sjuka, göra dem delaktiga af den Heliga Nattvarden, döpa de upfödde barnen och begrafva de där aflidna.

At bevaka Sjukhusets Fond och inkomster, så at inkomsterne årligen måtte förökas.

Att så fort Fondens afkastning tillåter, efter hand öka så väl Fri-Sängarne, som Lägo-Sängarne, til största möjeliga antal; men icke annorlunda än enligt med Testators för mig förklarade vilja, använda den Rönnowska Fri-Sängen, hvilken i anledning af framledne Stats-Rådets och Riddaren Rönnows förbehåll, kommer at disponeras af Grosshandlaren Herr Carl Lamberg och dess Fru, samt efter dessas död, utaf deras Bröst-Arfvingar, Arfvinge efter Arfvinge; dock så, at den ej kommer at stå ledig, utan i sådant fall tilhörer Sjukhusets Medicus at den lika med de öfrige Fri-Sängarne använda.

At emedlertid och så snart de fria Sängarnes antal hunnit til 25 och Lego-Sängarne till et lika eller större antal, understödja Sjukhus-Medicus med en särskild Man, hvilken honom uti Räkenskaper och den öfriga hushållningen vid Sjukhuset biträder.

At icke allenast flera gånger om året, utan ock i synnerhet inom den 15 dagen i Martii Månad revidera hela förflutna Årets Räkenskaper med tilhöriga verificationer och med sin underskrift gilla Bokslutet, hvilket inom samma Månads slut bör til Stadens Äldste inlämnas, för at inom sex Månader af dem öfverses och gillas, hvarefter desse Års-räkningar icke komma under någon vidare granskning eller åtal.

Men Medicus ensamt tillhörer, at sjelf välja och tilsätta hela den ärforderliga Sjukhus-Betjeningen, så vida han ensam är derföre ansvarig, at alt ordenteligen tilgår.

Således bör han efter egit godtfinnande antaga Chirurgus, hvarföre honom äfven bör lemnas rättighet, at til Sjukhusets tjenst hos Kongl. Chirurgiska Societeten få anmäla til Examen och Approbation den han skulle finna skickeligast. Då ingen annan äfven så skickelig kan skaffas af dem, som redan upfyldt de skyldigheter Eders Maj:ts Chirurgiska Societet äro föreskrifne; Likasom honom ensamt tilkommer, att antaga Hushållerska, Barnmorska och den öfriga Betjeningen, och den efter behof ombyta, utan at någon annan sig dermed befattar; hvarföre hela Betjeningen icke kan äga annan säkerhet, än det Contract som hvar för sig med Sjukhusets Medicus ingått.

Han äger ock Husbonde-myndighet öfver hela Sjukhus-Betjeningen, hvilken han bör hålla til sina skyldigheters iakttagande så, at alt hvad som fordras til de sjukas ömaste vård och skötsel icke försummas, emedan han allena är derföre ansvarig.

At hos Eder Maj:ts Öfver-Direction öfver Hospitaler, Sjukhus, m. m. årligen inlemna en kort berättelse om Sahlgrenska Sjukhusets tillstånd och behof, jämte anhållan om Nådigt biträde i de Mål, som på Högbemälte ÖfverDirections åtgärd ankomma kunna.

At så väl igenom Stockholms och Götheborgs Tidningar som ifrån Prädikostolarne uti Götheborgs Stad årligen kungöra låta Sjukhusets Inrättning och beskaffenhet, de där intagne Fattiga Sjukas antal, sjukdomar och hjelp, til bevis på nyttan af dylika Inrättningar för de nödlidande, så ock til välsinnade Medborgares upmuntring at understödja detta Sjukhus.

At hafva det inseendet öfver Sjukhuset, som til dess vidmagthållande, tilväxt och evärdeliga bestånd fordras.

II.

Om Sjukhus-Medicus.

Til många Sysslor fordras utom Scholæ-Studier, ofta icke mer än dagelig öfning, och hvar man kan döma om en sådan Embetsmans skicklighet.

Men annorlunda är det beskaffadt med en Läkare. Läran om Människokroppens delar och förmögenheter, som utgöra dess hälsa, om fel och svagheter, som utgöra sjukdom; Läran om Sjukdomarnes orsak, om Botemedlen, deras tillredning och bruk, lämpade til orsakernes undanrödjande och hvartill hela den vidsträckta och nu uparbetade Physiquen endast meddelar Principerna, kräfver större insigter, än Allmänheten hinner sig förskaffa; Och då en af naturen meddelt skickelighet härutinnan lemnar en företräde framför flere; så synes följa, det Medicinska Faculteten vid Rikets första Universitet, jag menar det i Upsala, hvilket Eders Maj:t förstärkt med fördubblade Ledamöter, och Eders Maj:ts äfven utvidgade Collegium Medicum, Corpser, som altid lysa af sådane Mästare uti den vidsträktaste och nödigaste af alla Vetenskaper, äro i detta ämne långt öfver Allmänheten så uplyste, at omdömet om Läkares skicklighet ingen annan än dem tillkomma kan.

Academiens Lärare hafva tillfälle nog at under Läro-åren känna sina Lärjungar både till snille, flit, kunskap och sinnelag.

Och Eders Maj:ts Collegium Medicum, som brukat dem vid Riks-Lazarettet eller i andra sysslor, vet bäst at inställa hvar och en på sit rätta ställe.

I stöd af alt detta, vågar jag allerunderdånigast föreslå, det måtte Medicinska Faculteten i Upsala beordras, at vid infallande behof af Medicus vid Sahlgrenska Sjukhuset sätta de 3ne skickeligaste Sökande Medicinæ Doctorer på Förslag och Eders Maj:ts Collegium Medicum, at ibland de föreslagne utse den, som skickeligast befinnes at förestå denna, ehuru annars privata Sjukhus-Inrättning; Då ibland de föreslagne, den som igenom Utrikes resor haft tilfälle till ytterligare kännedom af dylika Inrättningar och de nyaste förbättringar uti Medicinska practiken, bör, då annat alt är lika, hafva företräde för sina medsökande.

Men på det icke Sjukhuset alt för länge må sakna en så angelägen person, som uti denna Inrättning är det samma, som driffjädren i ett Ur; Anser jag för högst angelägit, att Medicinska Faculteten inom 3ne Månader efter Syslans i allmänna Tidningar kungjorda ledighet måtte uprätta Förslag och at Collegium Medicum fjorton dagar efter dettas anmälande, täktes välja den ibland Candidaterne, som det för den skickeligaste anser och då lämna Sahlgrenska Sjukhusets Direktion del af sit val, på det at den utnämnde Medicus aldrasist inom 6 Månader efter kungjord Vacance, måtte sig uti Götheborg til Syslans emottagande inställa.

Alt detta bör för framtiden iakttagas vid Sjukhus-Medici val och tillsättning; Men sedan jag varit mer än lycklig, at, uti Ammiralitets-Medicus Doctor Dubb träffa en Man, hvilken jag altid har at tacka för de klokaste råd, den utmärktaste skickelighet och outtröttteligaste flit, at utföra mina afsigter vid Sjukhusets Grundläggning, i stånd sättande och vård, hvarigenom kunskaper, ömhet och nit för denna Inrättningen icke mindre hos honom, än hos mig, dageligen ökats och tilvuxit; så förbehåller jag mig, att bemälte Herr Doctor får sjelf välja och utnämna den Sjukhusets Medicus, som honom i denna sysla immediate efterträder.

Men det är icke en utan flere Syslor som Medicus vid Sjukhuset kommer at bestrida; Och det i anseende til Fondens ännu varande otilräckelighet för en vidlyftigare Betjening.

Såsom Läkare tillkommer honom, at enligt mit til välloft. Magistraten i Götheborg aflämnade och den 15 Martii 1782 allmänt kungjorde Reglemente, uti Sjukhuset intaga de Fattiga sjuka och de Barnaföderskor, som sig til emottagande anmäla. Så lagande, att 2ne Fri-Sängar altid äro til tjenst för de sistnämnda; Men at hvarken Barn under 5 års ålder, oboteligen sjuka, eller sådane, som endast äro af Venerisk Smitta besvärade, blifva i detta Sjukhus til vård och skötsel emottagne.

At han der icke eller utan betalning för säng och skötsel, intager någon af Stadens och Fästningens Garnizon, emedan sådane sjuka utaf Regeringen och sina Chefer särskildt vårdas.

At han uti Fri-Sängarne icke intager andre än Götheborgs Stads Fattiga Sjuka, försedde med Prästerskapets bevis om sina hemvister och fattigdom.

At för de intagne ordinera de lämpeligaste botemedel, som äro honom bekante; och vid Förlossningar biträda de födande.

At han till de sjukas vederfående häldre brukar inhämska, än långväga, ofta förlegade botemedel, på det at de mästa sjukdomar måtte med inhämske och tilgängelige friska Medicamenter kunna botas.

At han lämnar de Stadens fattiga sjuka, som förmå honom hemma eller i Sjukhuset besöka fritt tilträde, underrättar sig om deras sjukdomar och föreskrifver dem fria Medicamenter på det Sahlgrenska Sjukhusets räkning.

At noga tilse, det Sjukhus-Fältskären använder all möjelig flit vid Skötseln af utvärtes skador, och at Stadens berömligaste Fältskärer och Operateurer tilkallas, då händelsen är ovanlig och farlig, hvilka då icke lära undandraga sig, at utan arfvode visa prof af sin berömmeliga skickelighet och medlidande.

At öfver hvar sällsynt sjukdom, som i Sjukhuset förefaller, hålla särskild Journal, som börjas med patientens tilstånd, när han intogs och fortsättes med antekning på de botemedel han brukat, jämte den verkan de medfört.

At han med biträde af Sjukhus-Fältskären, öpnar dem som dödt på Sjukhuset af sällan förefallande och mindre kände Sjukdomar, och at i Journalen anteknas den då befinteliga orsaken til Sjukdomens obotlighet och dödssättet.

At han äfven lämnar Stadens unga Medici, unga Chirurgi och Barnmorskor fritt tillträde till Sjukhuset och så ofta tiden tillåter undervisar dem uti alt hvad til deras Embeten hörer.

At han vid första sig yppande farsot, genast intager en eller annan patient för at lära känna Sjukdomens art och kunna underrätta de öfrige Stadens Läkare om bästa Medlen til Farsotens qväfvande i sin första början, och säkraste utvägen, at rädda den sjuknade.

At han igenom Utdrag af Journalen efter hand och så fort han medhinner, lämnar Eders Maj:ts Collegium Medicum del af de ovanliga händelser som hos de Sjuka kunnat förefalla.

Såsom Sjukhusets särskildte Styresman, åligger honom, utom hvad förut nämnt är, at ehvar han annars i Staden bor, dageligen infinna sig i Sjukhuset på en viss timma, då besöka de Sjuka och besörja om alla nödiga anstalter till sin återkomst.

Men han måste utom dess skyndesamt i Sjukhuset til vederfående intaga dem, som af hastigt påkommande olyckshändelser i sina hus, på gatorne eller i hamnarne, synas liflösa och lika skyndesamt använda alla de Medel, som han för dem tjenligast finner.

Så ofta någon betydelig Resande, Svensk eller Utlänning anmäler sig at vilja bese det Sahlgrenska Sjukhuset och dess Medicus är ledig, bör han sig der infinna, för at visa hela dess Inrättning, den snygghet och den vård om de sjuka, som der i akttagas.

Så länge Sjukhuset ännu icke mägtar hålla sit enskildta Apothek, böra Medicamenterna tagas på någotdera af Stadens välförsedda Apotheker, hvilkas ägare ifrån Sjukhusets början behagat lämna botemedlen til

mycket lindrigare pris, än hvad de efter Taxa bordt kosta.

Så länge ock Sjukhus-Medlen icke förslå till en särskild Oeconoms aflönande, måste Sjukhus-Medicus såsom bäste kännare af alt hvad til en sådan Inrättning hörer, hålla ordentelig Bok öfver Sjukhusets inkomster och utgifter, så at han vid hvarje års slut, kan til den öfriga Directionen inlämna behörig Räkning med åtföljande Verificationer, för alla de penningar, som han dertill emottagit och användt.

Såsom Secreterare måste han under Directeurernes sammanvaro föra Protocoll öfver alt hvad som af dem beslutas; och

Såsom Actuarius förvara alla det Sahlgrenska Sjukhuset tilhöriga Documenter och Handlingar, enligt et öfver dem upprättadt Inventarium.

Emot så mycket besvär och ansvar njuter han af Sjukhus-medlen et sammanlagt Arfvode af 200 R:d. Sp.

III.

Om Sjukhus-Betjeningen.

Sjukhus-Chirurgus är den förnämste af Betjeningen, så vida han uti Sjukhus-Medici frånvaro och under varande vacance har at bestyra om hela Sjukhuset och den Ordning der vara bör, utom det, att han under vacansen uti svåra händelser bör consulera någon af Stadens berömmeligaste Medici- och Chirurgi.

Den Chirurgus som Sjukhus-Medicus til biträde väljer, måste antingen vara eller blifva af Eders Maj:ts Chirurgiska Societet examinerad och godkänd; men det är ingen angelägenhet at han så noga känner andra än de vanliga till Chirurgien och Barnmorske-konsten hörande handalag och operationer.

Honom åligger at förse sig med en skickelig Medhjelpare, som af Sjukhus-Medicus skal vara godkänd, och hvilken Chirurgus skal sjelf aflöna, hvarföre då äfven af Direction beslutas, om i anseende till flere Sjuksängar och okände göromål nödvändigt blifver at föröka dess lön, som för det närvarande utgör tilsammans för både Chirurgen och dess Medhjelpare Rd. 83: 16 sk. Sp.

Både natt och dag bör han vara färdig till de Sjukas skötsel och tilsyn.

Han måste vara Sjukhus-Medicus hörsam uti alt hvad honom ombetros, rörande så väl Sjukskötsselen, som Sjukhusets Oeconomie.

Han måste bo det närmaste som möjeligt är intil Sjukhuset.

Så ofta han icke om natten blifver kallad, bör han hvar dag infinna sig på Sjukhuset, för at altid kunna göra Sjukhusmedicus biträde och besked om de Sjukas tillstånd.

Såsom öfvad Accoucheur, måste han så flitigt undersöka Barnaföderskorna, att han kan vara tillstädes vid förlossningarne; men tillkalla Sjukhus-Medicus, så ofta som i anseende till Fostrets onaturliga ställning eller annan ovanlig tillfällighet någon fara är å färde.

Han bör ock lämna Stadens unga Medici, unga Chirurgi och Barnmorskor tillfälle at öfva sig med förlossningar, då de dertil anmälas.

Då någon på Sjukhuset kommer at öpnas til undersökande af den dödande Sjukdomens förborgade Orsak, måste Chirurgus dervid biträda Sjukhus-Medicus och efter behörig præparation, i Sjukhuset förvara de delar, som i anseende till sin ovanliga beskaffenhet förtjena upmärksamhet.

Efter skedd kungörelse bör Sjukhusets Chirurgus lämna Stadens unga Medici och Chirurgi öppet tillfälle, til öfning uti disseqverande på de Cadavera, som uti Sjukhuset förefalla, och dem vid sådane tillfällen uti Anatomien undervisa.

Ordinarie Sjukhus-Chirurgi Syslan, kommer likväl icke at inrättas, så länge Herr Regements-Fältskären Phil. B. Weinberg, som alt ifrån Inrättningens början, samma Sysla berömmeligen förestått, kan sig dermed befatta.

Hushållerskan, som har at besörja om de Sjukas dageliga tillsyn, förtäring och renhållning, måste beständigt bo uti Sjukhuset och taga vara på Sjukhuset tilhöriga persedlar, som hon enligt Inventarium emottagit.

Hon har uti alt, at åtlyda Sjukhus-Medici befallning och at hålla ordning på Sjukvakterskor, Piga och Dräng, så at desse icke försumma sina skyldigheter.

I synnerhet bör hon, med den ömhet vårda de sjuka, at dem ingen ting felas af det, som på hennes åtgärd ankommer.

Hon måste visa redo och räkning för de penningar, som hon af Sjukhus-Medicus till dageliga utgifter för Sjukhuset emottager. Til den ändan håller hon deröfver sin egen Dagbok, som för hvarje Månad hos Sjukhus-Medicus til underskrift inlämnas.

Utom Rum, Värme, Säng och Ljus, så åtnjuter hon för det närvarande ingenting fritt i Sjukhuset, men får i Lön 33 R:d. 16 sk. Specie om året.

Barnmorskan, som bor utom Sjukhuset, tilkallas vid förefallande behof, och betalas nu för tiden med 32 sk. för hvarje Barnaföderskas förlossning och skötsel.

Sjukvakterskornas antal är nu 6 stycken, som äfven bo utom Sjukhuset; 2ne af dem göra tjenst eller vakt i dygnet och hvardera njuter i Arfvode 1 R:d. 8 sk. i Månaden.

Husdrängen ligger ock utom Sjukhuset och har alt hittils haft i et för alt 3 Rd. i Månaden, som gör 36 R:d. om året, men

Huspigan, som biträder Hushållerskan, bor i Sjukhuset och hafver fått 6 R:d. i Städja och Lön, samt 24 R:d. i Kostpenningar om året.

IV.

Om fonden.

Fonden till Sahlgrenska Sjukhusets upprättande, underhållande och förkofring, består, enligt framledne Directeuren och Commendeuren af Kongl. Wasa-Orden Herr Nicolas Sahlgrens Testamentariska Dispositon

1) Af et contant Capital, stort..... R:d. 8333: 16 sk.
2) Af en årlig säker inkomst stor ... » 666: 32 »

Sedermera bekommit:

3) Ifrån d. 2 Sept. 1784, enligt Eders Maj:ts Allernådigste Skrifvelse til sin Öfver-Direction för Hospitalen, Barnhus och Lazaretter i Riket, hafva Lazaretts-Medlen, som i Götheborgs Stad årligen influtit, blifvit Sahlgrenska Sjukhuset anslagne, och hafva de hittils utgjort årligen vid pass R:d. 2000: — »
4) Den 28 Octob. 1784 har, igenom framledne Stats-Rådet, Archiatorn och Riddaren af Eders Maj:ts Nordstjerne-Orden, Herr Casten Rönnows ädelmodiga frikostighet, til Inrättning och underhåll för en fri Säng, Sjukhuset århållit et Capital stort..... R:d. 1650: — »
5) Af dem som betala för sin skötsel kan man efter medeltalet af 6 års erfarenhet calculera den årligen til . R:d. 170 — Sp.

Hvilken Fond så blifvit förvaltad, at sedan Husets inköp, byggnad och inredning, samt tillköp af en nästintill belägen annan nödig Gård och Tomt, kostat R:d. 5481: 10, 4, och alla omkostningar med aflöningar och de Sjukas skjötsel i Sjukhuset, kostat ifrån dess början år 1782 till och med sistl. år 1787 R:d. 9169: 22, 5, så är Sjukhusets nu varande och i Fastighet inteknade Capital R:d. 8333: 16 sk. specie och derjämte en Contant Cassa-behållning af 928 R:d. 16 sk. 11 r:st; hvarförutan Sjukhusets Capital framdeles bör kunna ökas genom den skatte-lösen som kan vinnas, om de $9^{23}/_{24}$ pura Frälse-Hemman, som Sjukhuset äger, blifva försålde til Skatte och vinna samma natur, som Sjukhusets öfriga $23^{8}/_{24}$ Skatte Frälse-Hemman, hvilka Sjukhuset tilhörer, enligt Eders Maj:ts nådiga Resolution af Drottningholm d. 2 Octob. 1786, och hvarigenom

Sjukhuset för alla Hemmanen tillika vinner den förmon, at räntan kommer at utgå efter Jorde-Bok och Markegång. Denna löse-skilling för Besittnings-Rätten förmodas kunna utgöra för de $9^{23}/_{24}$ Frälse Hemman efter 200 R:d. för Hemmanet, omkring 1800 R:d. och för tvänne Qvarnar, äfven Sjukhuset tilhörige, är redan i Skatte-lösen eller för Besittnings-rätten budit 333 R:d. 16 sk., så at Sjukhuset kan calculeras at snart blifva ägare af et Capital af omkring R:d. 11400, och dessutom af en årlig inkomst i Hemmans-räntor af R:d. 666: 32 sk.; hvarigenom denna Inrättning framdeles bör kunna utvidgas.

Men det är til det Sahlgrenska Sjukhusets everdeliga bestånd och förkofring, högst angelägit, at om desse Fonder och deras Förvaltning foga den anstalt, hvarigenom de kunna förökas, men aldrig rubbas eller förminskas; hvarföre jag nu dristar, underdånigst anhålla, det måtte Sjukhus-Directionen jämte nyssnämnde R:d. 666: 32 sk. årligen få lyfta, det årligen förmodade öfverskott af Halländske Hemmanens afkastning, som annars i Landt-Ränteriet skulle ligga ofruktbart för Sjukhuset.

Och då jag nu förskaffat Sahlgrenska Sjukhuset full säkerhet medelst Laga Intekning för det contanta Capitalet R:d. Specie 8333 sk. 16, jämte deraf flytande årliga ränta til 6 för 100, uti en ograverad Landt-ägendom Christinedahl, belägen på Götheborgs Landerie och Grosshandlaren Herr Lars Kåhre tilhörig, kan jag icke annat se, än at Sjukhuset äfven, i anseende til detta Capital äger fullkomlig säkerhet, i synnerhet om Eders Maj:t Nådigast täcktes anbefalla Götheborgs Magistrat, at under gemensamt personligt ansvar med Sjukhus-Direktion, hos Rådhus-Rätten hvart 9de år förnya den uti denna Ägendom tagna Intekning, til beständig säkerhet för Sjukhusets Capital och Räntor, samt allernådigst förbjuda det Sahlgrenska Sjukhuset aldrig måtte få förvandla denna sin rättighet uti Christinædahl, utan at i och med det samma omflytta Capitalet uti en annan Landt-ägendom, som vore af ännu större värde och således til ännu större säkerhet.

Rörande de öfrige och mindre betydeliga Sjukhusets inkomster, så är icke annat til förmodande, än at de genom Directionens nit och omtanka, efter hand alt mer och mer tillväxa.

Detta är således alt hvad jag i stöd af anförde Testamentariska Disposition under samråd och öfverläggning med Directeuren Herr Martin Holterman funnit angelägit, at til det Sahlgrenska Sjukhusets orubbade bestånd, tillväxt och förkofring till Götheborgs Stads everdeliga förmån och til vederbörandes ovilkorliga efterlefnad föreslå och tilstyrka; såsom äfven nödigt, at til sednaste efterverlds förundran och efterföljd, fortsätta minnet af Undersåtarnes Fäderneslands kärlek uti GUSTAF den Tredjes tid.

Men på det et så oumgängeligt Reglemente måtte vinna all nödig kraft och myndighet dristar jag underdånigst anhålla om Eders Maj:ts Allernådigste Kongl. Stadfästelse på alt hvad här ofvanföre föreslagit är.

Om Nådigste bifall i en så stor angelägenhet, gör jag mig så mycket gladare hopp, som Eders Maj:t i egen hög Person behagat taga detta Sjukhus i ögnasigte, göra sig nogast kunnig om hela Inrättningen, i de Nådigaste ordasätt förklara deröfver Sit höga välbehag och försäkra dess Styresmän om något publikt understöd, hvarpå Sjukhuset genast efter detta höga Besök, medelst Lazaretts-Medlens uplåtande, åtnjöt det önskeligaste prof.

Med Undersåtelig vördnad, trohet och nit framhärdar till dödsstunden,

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eder Kongl. Maj:ts

Underdånigste och tropliktigste tjenare och undersåte

CLAS ALSTRÖMER.

Denna Författning är afslutad med mit samråd och på mit tilstyrkande. MARTIN HOLTERMAN.

Alt detta har Kongl. Maj:t i behörigt öfvervägande tagit, samt dervid ansett tvänne omständigheter i ofvannämnde föreslagne Reglemente förtjena någon rättelse, nämligen:

1) Första och Andra Articlarne, der Lazaretts-Medici göromål och skyldigheter utförligen uptagas och beskrifvas, samt tillika ibland annat förordnas, at han bör äga Ordförande-rättigheten i Directionen, och i alt öfrigt hafva Husbonde-myndigheten vid Lazarettet.

Så länge Sysslan innehafves af Ammiralitets-Medicus Doctor Dubb, hvilken Executorerne sjelfve, af synnerligt till honom hyst förtroende antagit såsom känd för de egenskaper och insigter, som hos en Ordförande erfordras, til at med Directionen i alla detailer utföra förvaltningen och husbonde-myndigheten, må denna rättighet, enligt Executorernes godtfinnande Honom gärna uplåtas; men som det altid är ovist, om de Medici, hvilka successive och framgent efterträda, kunna med lika värdighet inom Directionen anses, och med lika insigt i alla delar Ordförande-Syslan bekläda och förrätta; så finner Kongl. Maj:t bäst, at Ordförandet efter Doctor Dubb må lämnas til en annan förståndig och nitisk Man inom Directionen efter dess Ledamöters val, hälst Sjukhusets Medicus, som njuter Lön på Stat, blifver redogörare för Directionen för sin förvaltning, med hvilken således Ordförandet icke synes böra förenas.

2) Anses i Tredje Articlen likgiltigt om Lazarettets Chirurgus, utom de till Chirurgien egenteligen hörande handlag, äger uti andra stycken så noga kännedom eller icke; Men som enligt Reglementets föreskrift, dess göromål blifva många och angelägna, nämligen: at lyda och efterkomma Medici förordnande för de sjuka; tidt och ofta, natt och dag, när det behöfves infinna sig i Sjukhuset, för at iakttaga Sjukdomarnes förändringar, och derom underrätta Sjukhusets Läkare; öpna och undersöka de obotteligen aflednas döda kroppar, undervisa och anföra yngre Chirurgi i Anatomiska dissectioner, tilreda præparata, at förvaras inom Sjukhuset, biträda Barnmorskan vid svårare förlossningar, förrätta alla Chirurgiska Operationer, och ändteligen enligt ingressen til 3dje Articlen göra Sjukhus-Medici-Sysslan i alla afseenden under hans frånvaro och sex Månaders vacance, då dödsfall mellankommer; så anser Kongl. Maj:t alt detta förutsätta högsta nödvändighet af en kunnig, uplyst och ärfaren Man, som rätteligen skal bestrida så många och granlaga göromål, samt pröfvar i nåder det val Directionen med Medici samråd gör af Chirurgus, framdeles böra vid detta Sjukhus, efter ofvannämnde ömtåliga föremål anställas; hvarvid Kongl. Maj:t jämväl funnit, at det ej vore oskäligt om Executorerne förbättrade denne Mannens Lön til något närmare förhållande emot dess ansvariga tjenst, ifrån $83^{1}/_{3}$ R:d. som i Reglementet utsättes til Ethundrade Riksdaler Specie.

Beträffande åter Cancellie-Rådet Friherre Clas Alströmers särskildt gjorda underdåniga anhållan, at alla de Frälse-Hemman, som blifvit anslagne Sjukhuset til Ägendom och afkastningar måge åtnjuta de förmåner som detta Århundrades Författningar dem tillägga, såsom frihet för Frälse-Contribution, Dagsverken til Kongsgårdar, Kronskjuts, Durch-marcher och Inqvarteringar, med mera; så har Kongl. Maj:t inhämtat, at Kongl. Resolutionen på Prästerskapets Allmänna Besvär af den 10 Martii 1719 uti 28 § stadgar, det de af Frälse-Män, ad pios usus, såsom til Capellans-bord eller de Fattige skänkte Hemman frikallas från Frälse-Contribution; jämväl och at 52 § i Kongl. Resolutionen på Allmogens Allmänna Besvär af den 10 September 1743, då Allmogen begärdte hjelp och deltagande af Hospitals-Academiæ och Danviks-Hemman vid Kungs-Gårdars och Ängars afbärgande, förmår; At de Academiæ-Hospitals och Danviks Hemman, som kunna visas vara med Frälsefrihet skänkte böra vara frie från sådant Dagsverks görande, men icke de öfrige; Och som före-

nämnde Frälse-Hemman icke äro med Frälse-friheten anslagne Lazarettet, utan $23^{8}/_{24}$dels Hemman redan försålde till Skatte och de öfrige $9^{23}/_{24}$ i fjerde Artikeln af Reglementet anordnade til en lika försälgning; så finner Kongl. Maj:t den Contributions med flere friheter, som i ofvanberörde måtto blifvit yrkade, icke i detta fall äga rum.

Hvad dernäst angår Friherre Alströmers underdåniga anhållan, at Hallands Lands-Contoir må åläggas utan annat arfvode, än sin andel i $4^{1}/_{2}$ procent för upbörd och remiss, at årligen sex veckor eller högst 2 Månader efter Markegångs-sättningen insända till Sjukhus-Directionen Länets då fastställde Markegångs-Taxa, jämte Summarisk uppgift af Sjukhusets inkomst efter Taxan för samma År, samt inom den 1 Maji afgifva til Directionen behörig redogörelse för det förledna Året; så emedan härigenom befordras Ordning och drift vid Verket; Ty vil ock Kongl. Maj:t dertil hafva lemnat Dess Nådiga bifall.

Likaledes bifaller Kongl. Maj:t i Nåder den i underdånighet sökta frihet för Directionen, at i förefallande Mål directe med Landshöfdinge-Ämbetet i Halmstad få correspondera, hälst derigenom något vinnes i tiden, omvägar undvikas och kostnader för resor och Fullmägtigs hållande vid Lands-Contoiret besparas; Men den för samma correspondance i underdånighet yrkade Postfrihet, finner Kongl. Maj:t til minskning i Kronans inkomst icke kunna beviljas. Och aldenstund Kongl. Maj:t med förenämnde ändringar och tilläggningar, det för Sahlgrenska Lazarettet i ofvanbenämnde måtto projecterade Reglementet till framgen obrottslig efterlefnad i Nåder velat gilla och fastställa; Fördenskull länder sådant vederbörande till underdånig efterrättelse.

Datum ut supra.

(L. S.)

Under Hans Kongl. Maj:ts
Vår Allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
Dess tilförordnade Regering
CARL A. WACHTMEISTER.

JOCHIM BECKFRIIS. C. BONDE.
ZÖGE von MANTEUFFEL. E. RUUTH.

E. Schrödereheim.

Ex Originali.

REGLEMENTE

FÖR

Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset

I GÖTEBORG,

af Kongl. Maj:t fastställdt den 17 Juli 1867, med deri beslutade och af Kongl. Maj:t genom Nådigt Bref af den 8 Oktober 1875 fastställda ändringar.

ART. I.

Om Sjukhusets ändamål, styrelse och förvaltning.

§ 1. Allmänna och Sahlgrenska Sjukhusets ändamål är att, i mån af utrymme och tillgångar samt under de i detta reglemente stadgade vilkor, till vård emottaga personer lidande af inre eller yttre sjukdomar. Mellan sjukhusets två afdelningar, *den medicinska* och *den kirurgiska,* skola sjukhusets lägenheter och sjuksängar fördelas på det sätt, som ändamålet och behofvet för hvarje särskild afdelning kräfver och som med sjukhusets inkomster är förenligt. (Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875.)

§ 2. Sjukhusets förvaltning besörjes af en Direktion, bestående af åtta ledamöter, hvilka af Stadsfullmäktige utses, en kassaförvaltare för ett år, och de öfriga ledamöterna för fyra år; börande dock första gången sådant val anställes, detsamma ske sålunda, att kassaförvaltaren och tre af de öfriga ledamöterna utgå vid slutet af det nästpåföljande året, och de återstående fyra vid fjerde årets slut.

Afgår ledamot under för honom bestämd tjenstgöringstid, väljes annan person, blott för den tid, som för den afgångne återstått. Årligen utses fyra suppleanter för Direktionen, af hvilka en för kassaförvaltaren.

De förhållanden, som enligt 28 § i Förordningen om Kommunalstyrelse i stad den 21 Mars 1862, utgöra hinder för valbarhet till Stadsfullmäktig, gälla likaledes i fråga om Direktions ledamot och suppleant.

Den, som blifvit till ledamot i Direktionen invald, må kunna uppdraget sig afsäga, om han icke är i staden eller inom dess område boende; om han är embets- eller tjensteman och af sin befattning hindras att uppdraget fullgöra; om han, efter de fyra sistförflutna årens tjenstgöring som Direktions ledamot, är i ordning att derifrån afgå; om han uppnått sextio års ålder, eller eljest uppgifver förhinder, som af Stadsfullmäktige godkännes.

För granskning af sjukhusets räkenskaper och förvaltning under det nästkommande året, utses årligen uti December månad två Revisorer; egande Stadsfullmäktige bestämma tiden inom hvilken revisionen skall verkställas.

§ 3. Direktionen sammanträder i sjukhuset en gång i hvarje månad å dag, som vid hvarje års början öfverenskommes, och dessutom så ofta göromålen dertill föranleda. Vid hvarje års första sammanträde skall Direktionen inom sig välja ordförande och vice ordförande för det löpande året. Minst fem ledamöter, ordföranden inberäknad, böra vid Direktionens sammanträden vara närvarande och deltaga i besluten, som bestämmas efter de flesta rösterna och, vid lika antal röster för olika meningar, efter den mening ordföranden biträder. Vid Direktionens sammanträden föres protokoll af den person, som Direktionen dertill utser; och bör detta protokoll senast vid nästa sammanträde justeras.

§ 4. Direktionen åligger: att sorgfälligt iakttaga och befrämja sjukhusets gagn och bästa samt tillse, att sjukhuset förblifver i åtnjutande af alla dess förmåner, egendomar och rättigheter, och att dess tillgångar varda för dermed afsedda ändamål behörigen använda; att noggrannt vårda sjukhusets fasta och lösa egendom samt hvad genom gåfvor, testamenten eller på annat sätt kan detsamma tillfalla; att före hvarje års slut hos Stadsfullmäktige föreslå beloppet af de afgifter, som skola af betalande sjuka erläggas, och, sedan Stadsfullmäktige derom fattat beslut, detsamma kungöra; att vid början af hvarje år offentliggöra en kort öfversigt öfver sjukhusets verksamhet under det nästförflutna året; att i öfverensstämmelse med detta reglemente, utfärda de instruktioner och ordningsreglor som för en ändamålsenlig förvaltning äro af nöden; att, efter öfverläkarens hörande, ej mindre fastställa spisordning för sjukhuset, och, i enlighet dermed, föranstalta om mathållningen på det sätt, som finnes ändamålsenligast, vare sig medelst entreprenad eller uppköp och anrättning genom egen tjenstepersonal, än ock, i afseende på medikamentsbehofvets fyllande, på ändamålsenligaste sätt träffa aftal med stadens apothekare; att tillse det förrådet af inventarie-, säng- och beklädnadspersedlar, efter antagen stat, alltid i brukbart skick underhålles, årligen undergår vederbörlig inventering, besigtning och afkassering samt fylles på det sätt, Direktionen finner lämpligast; att likaledes för anskaffande af alla förbrukningspersedlar vidtaga den mest ändamålsenliga åtgärd; att årligen före den 1:ste Mars till Drätselkammaren aflemna redovisning för de medel, Direktionen under nästföregående året omhänderhaft, för att i stadens allmänna räkenskaper upptagas och tillika med dem granskas; att, å tid, som af Magistraten utsättes, dit ingifva specialförslag öfver utgifter och inkomster för det nästföljande året; att, i öfverensstämmelse med Kongl. Brefvet den 29 Oktober 1847, efter hvarje års slut uppgöra liqvid med stadens Fattigförsörjnings-direktion för räntan å aflidne handlanden Anders Lesses till sjukhusbyggnaden använda donationsmedel; samt att för själavårdens bestridande inom sjukhuset och de der aflidnas jordfästande vidtaga de åtgärder, som finnas ändamålsenliga.

Ej må någon af Direktionens ledamöter befatta sig med leveranser eller arbeten för sjukhusets räkning.

§ 5. Kassaförvaltaren, som ansvarar för de medel och handlingar han har omhänder, åligger hufvudsakligen: att, på sätt Direktionen eger bestämma, förvara sjukhusets åtkomst-, säkerhets- och öfriga vigtiga handlingar, samt reda penningar; att, i öfverensstämmelse med Direktionens beslut, verkställa utlåning, emot ränta och fullgod säkerhet, helst inteckning i fast egendom inom staden, af sjukhusets kapitalfond och de medel,

som icke äro för löpande utgifter behöfliga; att vidtaga alla för bevarande af sjukhusets fordringsrätt och säkerhet nödiga åtgärder; att ombesörja, att räntor och öfriga inkomster i rätt tid inflyta; att öfver kassan föra bok till Direktionens upplysning, när så önskas, samt att hafva tillsyn öfver kommissariens kontanta uppbörd och redovisningsåligganden.

I öfrigt eger Direktionen att fördela göromålen mellan sina ledamöter; börande dock, om derigenom inskränkning göres i ledamöternas gemensamma ansvarighet, öfverenskommen arbetsfördelning underställas Stadsfullmäktige.

ART. II.

Om Sjukhusets Läkare.

§ 6. För sjukvårdens bestridande skola å hvardera af sjukhusets medicinska och kirurgiska afdelningar två läkare vara antagne och tjenstgörande, nemligen en öfverläkare eller förste läkare och en andre läkare. Vid tillfälligt ytterligare behof af läkarebiträde till sjukvårdens skötande eger Direktionen att härom träffa aftal med någon legitimerad läkare, eller, om sådant ej kan ske, hos Kongl. Maj:ts Sundhets-Kollegium göra framställning om extra läkares förordnande. (Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875.)

§ 7. Öfverläkaretjensterna vid sjukhuset tillsättas för en tid af fem år hvarje gång. Tillsättningen sker sålunda, att Direktionen minst sex månader före utgången af på förenämnda bestämda tid antagen öfverläkares tjenstetid, men i händelse ledighet förut under tjenstetiden skulle uppstå, äfvensom vid nuvarande öfverläkares afgång, inom fjorton dagar derefter, hos Medicinska Fakulteten vid Universitetet i Upsala, jemte tillkännagifvande af de för tjensten stadgade löneförmåner, anmäler, i förra fallet, när den för innehafvaren fastställda tjenstetid utlöper, och i det senare, att tjensten är ledig. Fakulteten åligger att, efter mottagandet af Direktionens anmälan, skyndsamt låta i allmänna tidningarne kungöra tjensten, med ansökningstid af femtiosex dagar, till efterrättelse för hugade och till offentliga läkarebefattningar inom riket kompetente sökande, samt att af dessa på förslag uppföra de tre skickligaste och att förslaget, inom tre månader efter mottagandet af Direktionens anmälan, insända till Sundhets-Kollegium, som eger att, inom fjorton dagar derefter, bland de föreslagne antaga och till tjensten utnämna den, som Kollegium dertill anser skickligast vara, och som, då de föreslagnes förtjenster i öfrigt äro lika, under utrikes resor företrädesvis förvärfvat insigt i sjukvårdsbestyren vid större sjukhus, jemte erkänd skicklighet såsom läkare eller kirurg. Om utnämning af öfverläkare underrättar Kongl. Sundhets-Kollegium så väl Sjukhusdirektionen som den utnämnde, med förständigande för den senare om den tid, då han har att i tjenstens utöfning inträda, hvilken tid, då tillsättning skett på grund af anmälan om tjenstens ledighet i följd af öfverläkares afgång före utlupen tjenstetid, bestämmes till högst två månader efter utnämningen; kommande tiden för tjenstens innehafvande att räknas från och med den dag då tjensten skall tillträdas.

Innehafvare af öfverläkaretjenst vid sjukhuset kan dertill, efter ansökan, ånyo föreslås och utnämnas.

Afgår öfverläkare under den för honom bestämda tjenstetid, sedan Direktionen, enligt denna §, hos Medicinska Fakulteten i Upsala gjort anmälan om tjenstens återbesättande, har Direktionen att hos Kongl. Sundhets-Kollegium begära förordnande för annan läkare att befattningen under den afgångnes återstående tjenstetid upprätthålla. (Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875).

§ 8. Sjukhusets öfverläkare åligger att, hvar inom sin afdelning, ansvara för helso- och sjukvården samt öfverinseendet deröfver utöfva, med skyldighet att densamma, enligt af Direktionen antagen stat och fastställda allmänna grunder, så handhafva, att de sjuka åtnjuta all den omvårdnad, som för sjukdomens botande eller lindring är ändamålsenlig, i hvilket afseende de äro pligtiga:

1:o) att dagligen på den tid, som med Direktionen blifvit öfverenskommen och för allmänhetens upplysning tillkännagifven, besöka de å afdelningen intagna sjuka för de till sjukvården nödiga föreskrifters meddelande, samt att äfven dessemellan, då de sjukas behof eller andra omständigheter inom afdelningen sådant kräfva, besöka sjukhuset;

2:o) att ordna och öfvervaka förandet af fullständiga och noggranna sjukjournaler, obduktionsberättelser, diarier och andra behöfliga redogörelser öfver personalen och åtgången af förbrukningspersedlar;

3:o) att iakttaga och öfvervaka all den sparsamhet i reqvisition och användande af läkemedel och förbrukningspersedlar, som med de sjukas ändamålsenliga vård kan vara förenlig samt attestera alla hithörande reqvisitioner;

4:o) att tillse: att de sjuka erhålla sina bestämda matportioner, och att dessa äro af den beskaffenhet, som vederbör; att ej mindre betjeningen, än de å sjukhuset intagna patienter noggrannt iakttaga ett stilla, anständigt uppförande inom afdelningen; samt att städse söka förebygga den osundhet, som lätt inom större sjukhus kan uppstå och, i de fall der sådant finnes behöfligt, hos Direktionen göra anmälan om nödiga åtgärder;

5:o) att, vid äfventyr af ersättningsskyldighet, ställa sig till efterrättelse de här nedan stadgade vilkor för sjukas intagande å sjukhuset;

6:o) att hafva tillsyn öfver ordningens vidmakthållande i sjukhusets bibliothek och samlingar af sjukvården rörande handlingar, instrumenter, bandager och patologiska preparater, samt med nit främja dessa samlingars tillväxt och förkofran;

7:o) att med upplysning och ledning tillhandagå de läkare, som anmäla sig till sjukhusets besökande för undervisnings vinnande och för begagnande af det bildningstillfälle, som der erbjudes;

8:o) att åt välfrädjade qvinnor lemna tillfälle till öfning såsom sjuksköterskor, äfvensom tillåta blifvande fältskärer genomgå den i ordningen för fältskärsyrkets utöfning föreskrifna kurs; börande tillika å sjukhusets emottagningsrum råd och anvisningar kostnadsfritt meddelas fattige sjuke, äfven sådane som icke å sjukhuset intagas;

9:o) att, vid hvarje års början, å den tid och enligt det formulär, som med Direktionen öfverenskommits, till Direktionen afgifva en summarisk berättelse öfver sjukvården under det nästförflutna året, samt att dessutom af de embetsredogörelser, som dem af Kongl. Maj:ts Sundhets-Kollegium föreskrifvas, i sjukhusets arkiv nedlägga afskrifter;

10:o) att vid Direktionens sammanträden föredraga de mål, som röra helso- och sjukvården, hvar inom sin afdelning, samt i öfrigt meddela erforderlige upplysningar, med rättighet att i Direktionens öfverläggningar, men ej i besluten deltaga; egande Direktionen, derest sådant skulle befinnas ändamålsenligt, att åt en af sjukhusets öfverläkare, som dertill är hugad och skicklig, företrädesvis uppdraga att åt hela sjukhusets inre förvaltning och allmänna ordningens upprätthållande derstädes egna uppmärksamhet och tillsyn.

Öfverläkare må icke åtaga sig befattning, som medför tjenstgöringsskyldighet å annan ort.

§ 9. Utom öfversköterskorna vid medicinska och kirurgiska afdelningarna, hvilka antagas och afskedas af Direktionen, ega öfverläkarne att, hvar inom sin afdelning, enligt af Direktionen fastställd stat och med tillkännagifvande för Direktionen, antaga och afskeda den för sjukvården nödiga ordinarie betjeningen, med

skyldighet att för dess duglighet ansvara. Behöflig extra betjening anskaffas, efter vederbörande öfverläkares anvisning och på dess tillsägelse, af kommissarien. Direktionen är jemväl obetaget att, i händelse någon af sjuksköterskorna skulle befinnas för sin tjenst olämplig, densamma afskeda.

§ 10. Sjukhusets andre läkare, hvilka äfven böra hafva aflagt sådana kunskapsprof, som berättiga till anställning vid läkarebefattningar i statens tjenst, antagas af Direktionen, uppå förslag af vederbörande öfverläkare, sedan Kongl. Majt:s Sundhets-Kollegium om de sökandes kompetens sig yttrat. Andre läkarne tillsättas på en tid af högst fem år, utan att kunna efter denna tids förlopp ånyo utnämnas till tjensten. Desse andre läkare få icke hafva sin bostad utom sjukhuset, utan skola vara boende inom detsamma i dertill utsedda lägenheter samt biträda öfverläkarne i deras ofvannämnda åligganden vid sjukvården och ordningens handhafvande inom sjukhuset, enligt den instruktion, som Direktionen, efter vederbörande öfverläkares förslag, för dem utfärdar. (Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875.)

§ 11. *Denna § i 1867 års reglemente har, enl. Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875, förklarats böra ur reglementet utgå.*

§ 12. Direktionen må meddela öfverläkarne och andre läkarne tjenstledighet, med skyldighet för den, som sådan ledighet söker, att föranstalta om tjenstens behöriga skötande under tiden på egen bekostnad och på sätt som Direktionen godkänner. (Kongl. Brefvet den 8 Okt. 1875.)

ART. III.

Om Sjukhusets kommissarie.

§ 13. Direktionen eger att vid sjukhuset antaga en sjukhuskommissarie till ombesörjande af den ekonomiska förvaltningen, liqviderna med betalande sjuka och nödiga räkenskapers förande samt biträde åt vederbörande öfverläkare i ordningens handhafvande, allt i öfverensstämmelse med den instruktion, som Direktionen för denne tjensteman eger att utfärda; börande sjukhus-kommissarien, innan han sin tjenst tillträder, hafva stält, af Direktionen godkänd, borgen för den uppbörd, honom kan varda anförtrodd.

ART. IV.

Om sjukas intagning, vård och utskrifning.

§ 14. Om och när sig anmälande sjuk må uti sjukhuset intagas, bestämmes, enligt nedanstående grunder, af vederbörande öfverläkare för hvarje afdelning eller, i öfverläkarens frånvaro och då särskilda omständigheter det påkalla, af andre läkaren; egande dock den, för hvilken inträde vägrats, att hos Direktionen deröfver anföra besvär.

§ 15. Sextio sjuksängar, motsvarande det å f. d. Sahlgrenska sjukhuset förr befintliga antalet, få icke beläggas vare sig med obotliga sjuka, af venerisk sjukdom lidande eller barn under sjette lefnadsåret.

Icke heller må någon till gemenskapen af stadens garnison hörande å sjukhuset intagas, äfvensom till intagning der äro oberättigade:

obotliga sjuka, såvida det ej gäller att för tillfället rädda dem från död eller genom tjenlig vård inom kort tid bereda dem någon väsentlig lindring;

sjuka med svåra bensår eller åkommor, som genom stank äro mycket besvärande, såvida ej åsyftas befrielse från lidandet genom operation;

veneriska sjuka, såvida de ej vilja bekosta enskildt rum, och sådant för andra sjuka ej är behöfligt;

sinnessjuka, såvida de ej äro lugna och i enskildt rum kunna vårdas; och

personer, behäftade med sådana elakartade sjukdomar, hvilkas vådliga spridande inom sjukhuset icke kan genom betryggande åtgärder förekommas.

§ 16. Till intagande i enskildt rum är blott sådan sjuk berättigad, som erlägger den för dylikt rums begagnande fastställda afgift.

§ 17. Betalande sjuk skall före mottagandet å sjukhuset till kommissarien antingen aflemna ansvarsförbindelse af vederhäftig person för afgiftens erläggande vid påfordran eller ock densamma förskottsvis erlägga för en månad i sender samt ställa enahanda förbindelse för godtgörelse af ytterligare kostnad efter förloppet af första månaden. Utskrifves den sjuke före slutet af den månad, för hvilken betalning blifvit erlagd, skall kommissarien till honom återställa öfverskottet. I fråga om ersättning för sjukvårdskostnaden för tjenstehjon och arbetare i handtverk och fabriker, iakttages hvad gällande författningar om husbondes skyldighet i detta afseende stadga.

Utan iakttagande af de föreskrifter 1:a mom. i denna § innefattar, må i allmänt rum intagas dels den, som inom stadens område blifvit genom olyckshändelse så skadad eller af sjukdom så häftigt angripen, att oförd röjlig vård behöfves; dock med åliggande för denne att sedermera, så vidt ske kan, sjelf eller genom andra bereda sjukhuset godtgörelse; dels fattig från annan ort, som i staden insjuknar utan annan tillgång till vård, hvarvid likväl hans medellöshet bör genom intyg af Polismästaren eller vederbörande fattigvårds ombud ådagaläggas, och dels jemväl fattig sjuk, som, ehuru inskrifven vid någon af stadens församlingar, icke i fattigvårdshänseende tillhör denna kommun; egande sjukhuset i dessa fall att i vederbörlig ordning utkräfva ersättning för sjukvården efter befogenhet.

§ 18. Till intagande i allmänt rum, utan afgift, äro, under de uti 15 § stadgade vilkor, berättigade:

1:o) den, som med vederbörligt prestbevis styrker sig hafva, sedan minst sex månader, varit medlem af någon bland stadens församlingar och hvarken kunna bekosta sitt underhåll å sjukhuset eller veterligen vara anställd i tjenst eller arbete hos någon, som har åliggande och förmåga att ersätta sjukvårdskostnaden;

2:o) sjukhusets egen tjenstepersonal;

3:o) den, som enligt föreskrifter i gåfvobref eller testamenten skall å sjukhuset njuta vård; och

4:o) fattig från annan ort, som för vigtigare kirurgisk operation begifvit sig till sjukhuset, under vilkor dock att personens medellöshet genom vederbörligt prestbevis styrkes.

§ 19. Vid inskränktare utrymme inom sjukhuset eger, i allmänhet, den som lider af hetsig sjukdom företräde till intagning framför den, som lider af en långvarigare och under i öfrigt lika omständigheter, å allmänt rum den fattige framför den betalande. En tillfällig minskning i en af sjukhusets afdelningar eller i de för ett visst kön bestämda rum kan icke föranleda till intagande der af sjuk, som lider af en för denna afdelning främmande sjukdom eller icke tillhör samma kön, derest icke Direktionen finner sådant, af trängande behof påkalladt, böra ega rum.

§ 20. I allmänt rum må i afseende på beqvämlighet och andra förmåner ingen skilnad göras emellan dem, som betala, och dem, som åtnjuta fri vård.

§ 21. Utskrifning af person, som å sjukhuset njutit vård, bestämmes af vederbörande öfverläkare, med iakttagande att ingen får längre derstädes qvarstanna, än för hans helsotillstånd är nödvändigt, och att utskrifning på egen begäran af den, som öfver sig sjelf kan bestämma, eller på vederbörande målsmans yrkande

icke må förvägras äfven före tillfrisknandet; börande dock läkaren, i sådant fall och derest den sjuke af förflyttningen från sjukhuset kan anses till sin helsa blifva lidande, deremot göra allvarlig föreställning.

§ 22. Befinnes en sjuk under vistandet på sjukhuset ej kunna botas eller dertill behöfva en längre tid, än som skäligen är förenlig med andras behof af intagande å sjukhuset, bör vederbörande öfverläkare uppmana honom att annorstädes förskaffa sig erforderlig vård och, derest hinder för hans utskrifvande skulle möta deruti, att ingen om hans afhemtning från sjukhuset vill draga försorg, anmäla förhållandet till Direktionen till den åtgärd, som kan pröfvas nödig.

§ 23. För hvar och en, som å sjukhuset aflider, skall vederbörande läkare utfärda intyg om tiden, då döden inträffat och den sjukdom, som dertill varit vållande.

§ 24. För betalande sjuk, som å sjukhuset aflidit, skall begrafning besörjas och bekostas af anhöriga eller den, som för sjukvårdskostnaden iklädt sig ansvarighet, samt för sjuk, som njutit kostnadsfri vård, af stadens fattigförsörjning.

Instruktion

för

ANDRE LÄKARNE

vid

Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset

i

GÖTEBORG.

§ 1. På det tillgång till Läkare ständigt inom Sjukhuset må finnas, böra Andre Läkarne på det sätt biträda hvarandra i sjukvården, att en af dem alltid, såvidt möjligt är, kan vara i Sjukhuset tillstädes; skulle begge samtidigt nödgas aflägsna sig från Sjukhuset, vare det deras skyldighet att hos portvakten uppgifva, hvarest de möjligen kunna träffas.

§ 2. Det åligger Andre Läkarne att, hvar inom sin afdelning, vid sjukronden på förmiddagen vara vederbörande Öfverläkare följaktige och anteckna hvad af denne för de sjuke förordnas i fråga om såväl läkemedel som diet. Efter slutad ronde skola de utskrifva och till Apotheket afsända recepter å de för dagen ordinerade läkemedlen, äfvensom granska, underskrifva och journalisera matsedlarne för nästa dag. Skriftliga reqvisitioner å allt hvad för sjukvårdens behof är nödigt expedieras af Andre Läkarne, hvar för sin afdelning.

§ 3. Hvarje afton omkring kl. 7 besöke Andre Läkarne, hvar inom sin afdelning, alla såväl i allmänna som i enskildta sjukrummen befintliga patienter.

§ 4. Andre Läkarne böra biträda Öfverläkarne i upprätthållande af ordning och snygghet inom Sjukhusets afdelningar samt tillse, att sköterskor och patienter efterfölja de för dem stadgade föreskrifter.

§ 5. Sjuk-Journalerna, och andra nödiga anteckningar skola med möjligaste noggrannhet föras af Andre Läkarne äfven med afseende på det vetenskapligt intressanta, som förekommande sjukdomsfall kunna erbjuda. Derjemte böra desse Läkare, hvar för sin afdelning, låta tillställa kommissarien vederbörliga förteckningar öfver patienters intagning och utskrifning eller afgång genom döden, äfvensom attestera de räkningar å sjukvårdskostnad, som af kommissarien utfärdas.

§ 6. De inom Sjukhusets afdelningar förefallande obduktioner skola förrättas af Andre Läkarne, med biträde af Vaktmästaren, och det dervid förda Protokoll i Journalen antecknas.

§ 7. Andre Läkarne böra vara Öfverläkarne behjelplige att vårda Sjukhusets Bibliothek och Præparatsamling, samt Andre Läkaren vid Kirurgiska afdelningen särskildt att vårda samlingarne af kirurgiska instrumenter och bandager; åliggande det dem gemensamt att tillhandagå båda Öfverläkarne i allt, hvarom desse anmoda dem rörande den egentliga sjukvården.

§ 8. Andre Läkaren vid Kirurgiska afdelningen har ock det särskildta åliggande att vid förefallande kirurgiska operationer ordna och i beredskap hålla nödiga instrumenter och bandager m. m.; vid större kirurgiska operationer bör äfven Andre Läkaren vid Medicinska afdelningen på anmodan biträda.

§ 9. Andre Läkarne vare båda lika skyldiga att vid häftigare påkommande sjukdomsfall, till hvilken afdelning de än må höra, mottaga den sjuke och anordna nödig behandling.

§ 10. Det tillkommer vidare Andre Läkarne att, hvar inom sin afdelning, biträda vid Polikliniken för fattiga sjuke å den timma på förmiddagen, som af Öfverläkarne härtill bestämmes.

§ 11. I de uti § 14 af Sjukhusets Reglemente omförmälda fall, då det tillkommer Andre Läkarne att bestämma, huruvida patient må å Sjukhuset vinna inträde, skola bemälte Läkare, vid äfventyr af ersättningsskyldighet, ställa sig till noggrann efterrättelse, hvad Reglementet rörande vilkoren för sjukes intagande stadgar.

Göteborg den 3 December 1878.

SJUKHUSDIREKTIONEN.

Instruktion

FÖR

Kommissarien vid Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset.

Kommissarien, som skall vara Direktionen till biträde vid ombesörjandet af sjukhusets ekonomiska förvaltning och handhafvandet af ordningen derstädes, åligger:

1:o) Att hafva noggrann tillsyn å de till sjukhuset upplåtna byggnader, med dertill hörande område, till förekommande af hvarje skada; i hvilket ändamål kommissarien har att uppkommande bristfälligheter oförd röjligen för vederbörande direktionsledamot till afhjelpande anmäla, samt öfvervaka att ingen ovarsamhet med eld eger rum och att eldstäderna i behörig tid eller så ofta behofvet påkallar sotas.

2:o) Att vara ansvarig såväl för husgeråds-inventarie-, sängkläds- och beklädnadspersedlar jemte öfriga förråd, med undantag af sådane effekter, hvilka äro under vård eller begagnande af sjukhusets läkare eller den person som matordningen å inrättningen ombesörjer, som ock för ved, kol och lysningsämnen; med skyldighet för kommissarien att ej mindre öfver hvad han sjelf omhänderfår, än äfven öfver hvad som icke omedelbart är under hans vård, föra fullständiga räkenskaper, efter antaget formulär, till upplysning rörande behållning och åtgång, samt att, jemte aktsamhet i afseende på omhänderhafvande persedlar, tillse det all erforderlig sparsamhet vid förbrukningen af bränsle och lysningsämnen m. m. iakttages, under förbindelse derjemte att ombesörja lagning af sängklädes- och beklädnadsartiklar, och att då annan persedel behöfver anskaffas eller repareras derom, efter anmälan hos vederbörande direktionsledamot, föranstalta.

3:o) Att handhafva liqviderna med betalande sjuke, i hvilket afseende stadgandet i 16 och 17 §§ af det för sjukhuset utfärdade reglemente noggrannt efterlefves.

4:o) Att öfver alla intagna sjuka föra fullständigt diarium, i enlighet med fastställdt formulär; att dervid, för nödig kontroll, bilägga de sjukvårdsreqvisitioner, som för patienternas mottagande erfordras; att å sjukvårdskostnad, der sådan bör ersättas, utställa räkningar, hvilka, före utlemnandet, böra af vederbörande läkare verificeras, samt beloppet af sådane räkningar indrifva; att inom sjukhuset timade dödsfall hos vederbörande presterskap låta anmäla samt för de aflidnes begrafning vidtaga nödiga åtgärder och att vid hvarje års slut upprätta förteckning å sådane sjuke som på fattigförsörjningsdirektionens påfordran varit å sjukhuset vårdade.

5:o) Att, när så äskas, vara vederbörande läkare vid sjukronderne följaktig och dem, vid påfordran, tillhandagå i hvad som för iakttagande af ordning, snygghet och ett stilla, anständigt uppförande inom afdelningarne samt till förebyggande af osundhet kan föreskrifvas, med skyldighet att tillse att hvad i dessa hänseenden förordnas, blifver iakttaget; att i diariet anteckna antalet af patienternes matportioner för hvarje månad och att om läkemedels samt förbrukningspersedlars anskaffande, efter reqvisition, gå i författning.

6:o) Att hålla hand deröfver att ordning, renlighet och snygghet varder rådande inom sjukhuset äfvensom att afträdeskloaken tömmes och gatan utanför tomten rengöres, så ofta sådant erfordras.

7:o) Att låta på bestämda tider tända och släcka lampor i trappor, korridorer och vestibuler.

8:o) Att ej mindre tillhålla tvätterska, drängar, portvakt och eldare att fullgöra sina skyldigheter, med rättighet för kommissarien, som äger tillkalla hjelphustrur, då biträde af sådane behöfves, att förenämnde tjenare, öfver hvilka han äger husbonderätt, efter anmälan hos direktionen, antaga och förafskeda, än äfven, att, derest vaktmästaren eller sjuksköterskorna efterssätta något af sina åligganden eller beträdas med någon oordning sådant för direktionen och vederbörande läkare tillkännagifva, under iakttagande derjemte att, om anledning till anmärkning i något annat afseende inom sjukhuset sig företer, derom på enahanda sätt göra anmälan.

9:o) Att ombesörja aflöningen till sjukhusets betjening och tillfälliga arbetsbiträden, efter uppgjorde förteckningar, äfvensom de utbetalningar i öfrigt, hvilka i och för sjukhusets behof kunna ifrågakomma samt varda af vederbörande medgifne eller anbefallde.

10:o) Att, efter kassaförvaltarens anvisning, föra bok och räkning öfver alla de kontanta medel, som till uppbörd omhänderfås; dessa medel månatligen, vid direktionens sammanträde, till kassaförvaltaren redovisa, och räkenskapen med erforderliga verifikationer styrka.

11:o) Att öfvervaka det direktionens beslut i förekommande frågor ofördröjligen verkställas, såvida sådant på kommissarien kan böra ankomma, samt i allt, som på honom beror, söka gagna inrättningen och befrämja dess fördel och

12:o) Att, utöfver hvad denna instruktion innehåller, jemväl ställa sig till efterrättelse hvad vidare kan blifva i tjensten af direktionen eller någon dess ledamot anbefalldt.

Göteborg den 3 December 1855.

Å Direktionens vägnar:

F. EKMAN.
Ordförande.

Instruktion

för

öfversköterskorna vid Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset.

1:o). Öfversköterskorna antagas af Directionen, på förslag af vederbörande Öfverläkare, med 3:ne månaders ömsesidig uppsägningsrätt.

2:o). De skola lemna råd och handledning åt sina underlydande sköterskor, vaka öfver deras sedlighet, hafva uppsigt öfver ordning och snygghet inom hvar sin afdelning å såväl de allmänna som enskilda sjukrummen samt tillse att sköterskor och patienter efterfölja för dem stadgade föreskrifter.

3:o). De skola hafva vård om sjukhusets medikamentsförråd och utöfva tillsyn öfver läkemedlens ordentliga ingifning, samt koka dekokter och infusioner, som hemma kunna beredas, äfvensom tillreda medikamentösa lavemanger, insprutningsvätskor, m. m. enligt de föreskrifter, som af läkarne dem meddelas.

4:o). Den Chirurgiska apparaten, med undantag af de egentliga instrumenterna och bandagerna, skall vårdas och handhafvas af Öfversköterskan på Chirurgiska Afdelningen, äfvensom bindor, gammalt linne, charpie m. m., hvilka persedlar, vid förefallande behof af henne utdelas till sköterskorna. Den s. k. »bandagelådan», göres af henne hvarje morgon i ordning och afhämtas sedermera af den sköterska, på hvars underafdelning ronden börjar.

5:o). Allt hvad som, för sjukvårdens behof, förmedelst skriftliga reqvisitioner af läkaren blifvit reqvireradt, emottages utaf veberbörande Öfversköterska samt utdelas af henne till sköterskorna.

6:o). Öfversköterskorna skola dagligen, innan morgonrondens början och dessemellan ofta och på olika tider, hvar och en på sin afdelning, genomgå sjukrummen för att efterse det ordning och snygghet iakttages; vara vederbörande Läkare följaktig såväl på morgon- som afton-ronden, samt, efter rondens slut, till kommissarien aflemna reqvisitioner å förbrukningspersedlar, äfvensom de af vederbörande Läkare för följande dag utfärdade matsedlar, jemte förteckningar öfver patienters in- och utskrifning.

7:o). Hvarje afton, omkring kl. 9 genomgå sjukrummen och öfriga lägenheter inom Afdelningen för att tillse, det patienterna intagit sina sängar, nattlamporna äro tända, elden i köket är afsläckt, förstugulamporna äro lysande, samt att matkärlen äro i hushållsköket nedburna.

8:o). Då de hos sköterskor eller patienter märka någon afvikelse från hvad god ordning bjuder, böra de genast med saktmod tillrättavisa den felande, och, om de ej vinna gehör, anmäla saken för någon af Afdelningens Läkare.

9:o). Då de upptäcka någon felaktighet vid belysningen i korridorer och trappgångar, vid värmeledningen och eldstäderna inom afdelningen, eller brister å inventarie- och beklädnadspersedlarne, skola de sådant genast, till vinnande af rättelse, för kommissarien anmäla.

10). Då Öfversköterskornas uppgift är att tillse, det Läkarnes föreskrifter af alla noga efterföljas, samt att ordning, snygghet och lugn med samma noggranhet iakttages alla tider på dygnet, böra de, så mycket som möjligt hålla sig hemma, men kunna dock, en i sender, med tillåtelse af vederbörande Läkare, gå utom sjukhuset.

Göteborg den 5 November 1860.

DIREKTIONEN.

Ordningsreglor

inom Allmänna och Sahlgrenska Sjukhuset

antagne den 5 Nov. 1860,

jemte Instruktion för sköterskorna.

För Skjuksköterskorne.

1:o. Sköterskorna, som antagas och förafskedas af Öfver-Läkarne, skola ställa sig till efterrättelse de allmänna föreskrifter, som i afseende på ordningen inom sjukhuset äro gällande; men stå, hvad beträffar den egentliga sjukskötseln, endast under de Läkares och den Öfversköterskas lydno, å hvilkas afdelning de tjenstgöra; äfvensom alla anmärkningar, som kunna göras emot en sköterska, böra meddelas vederbörande Öfver-Läkare.

2:o. Sköterskorna äro pligtige att åtlyda hvad dem, i och för deras befattning, af vederbörande Läkare och Öfversköterska anbefalles, samt att med ömhet och välvilja bemöta de sjuka, äfvensom att visa främmande, som besöka sjukhuset, uppmärksamhet och höflighet.

3:o. Då en sjuk emottages till vård å allmänt rum, skall vederbörande sköterska ombesörja att patienten blifver badad, tvättad och kammad samt iklädd sjukhusets kläder, hvilket skall verkställas i dertill utsedt rum. Den sjukes egna klädespersedlar öfverlemnas af sköterskan till vederbörande sjukhusdräng, att af honom förvaras.

4:o. Hvarje morgon, före sjukronden, skola sköterskorna sopa och städa samt tvätta de bonade eller målade golfven i sina sjuksalar, med derintill varande inre korridorer, samt då hafva rummen tillräckligt vädrade, så att luften derinne är frisk, hvilken ventilation, efter behof, under dagens lopp förnyas. Likaså böra sköterskorna, i den ordning dem emellan som af afdelningarnes Öfversköterska bestämmes, dagligen ombesörja städningen af den del af yttre korridoren som till deras afdelning hörer; men såväl sjukrummens som korridorernes skurning låter Kommissarien verkställa, efter derom gjord anmälan från vederbörande Öfversköterska.

5:o. Hvarje sköterska ansvarar för inventarier och sjukskötseln i 2:ne allmänna och ett enskilt sjukrum, samt besörjer städningen af det sednare och den derutanför varande del af inre korridoren; och tillhör det särskildt sköterskorna på Kirurgiska afdelningen att i den ordning dem emellan, som Öfversköterskan å nämnde afdelning bestämmer, dagligen städa och under den kalla årstiden, elda det rum, som för operationer är utsedt.

6:o. Sköterskorna böra tillse att de sjuke noggrant efterlefva de för dem stadgade och i sjukrummen anslagna ordningsreglor.

7:o. Icke under någon förevändning må sköterskorna af de sjuke begära dricks penningar.

8:o. Hvarje sjuk, som i sjukhuset emottages, bör genast, efter sin ankomst dit, af vederbörande sköterska undervisas om sättet att sköta de till lägenheterne hörande Water-Closets; och är det såväl sköterskorne som patienterne förbjudet att i Water-Closets inkasta något, som skulle kunna fastna i rören och tilltäppa dem.

9:o. Till befordrande af ordning, få sköterskorna icke intaga sine middags- och aftonmåltider annorstädes, än i det rum, som af sjukhusets hushållerska dem anvisas; äfvensom det är sköterskorna förbjudet att afyttra eller bortbyta de födoämnen, som inrättningen dem består; och böra sköterskorna, som hos sig icke må inhysa främmande personer eller mottaga besök af sådane efter kl. 9 på aftonen, i sina boningsrum hålla rent och snyggt, samt få icke begagna kakelugnarne till kaffekokning eller någon slags matlagning.

10:o. På de timmar, då det är de sjuke i allmänna rummen tillåtet att mottaga besök af främmande eller anhörige, bör vederbörande sköterska alltid vara i rummen tillstädes, för att tillse, att ordningen icke störes och att mat eller dryckesvaror icke tillföres de sjuke. Besökande, som på andra tider infinna sig, afvisas genast, såvida de ej medföra skriftligt tillstånd af vederbörande Läkare.

11:o. Vakning om natten, då sådan är nödig och af Läkarne anbefalles, bör, såväl å de allmänna som enskildte rummen, af sköterskorna på hvar sin afdelning verkställas i den ordning dem emellan, som af öfversköterskan bestämmes; hvilken sednare äfven äger rättighet att, vid förefallande behof, dertill använda främmande, pålitliga personer.

12:o. Det är sköterskorna förbjudet att med sjukskötsel betjena utom sjukhuset. Vid tillfällen, då de för egne angelägenheler önska derutom sig begifva, skola de af vederbörande öfversköterska dertill begära tillåtelse.

För Patienterne.

1:o. Då en sjuk blifvit till vård å allmänt rum mottagen och anvisad den honom bestämda plats, bör han, såvida hans tillstånd det medgifver, förut undergå nödig rening och badning, hvarefter han iklädes sjukhusets kläder, hvaremot de af honom medförda mottagas, efter förteckning, af sjukhusdrängen, för att af denne förvaras, intilldess patienten från sjukhuset utskrifves. Medhafde penningar lemnas emot qvitto till afdelningens öfversköterska.

2:o. Hvarje patient i sjukhuset är förpligtad att noggrant efterfölja Läkarnes gifna föreskrifter, såväl

i afseende på ordinerade läkemedel, som dieten. Efter uppstigandet om morgonen bör hvar och en tvätta och kamma sig, hvilket sker på anvist ställe, samt i öfrigt efterkomma vederbörande sköterskas anmaning i allt hvad som afser ordningens upprätthållande i sjukrummen.

3:o. Egna kläder eller sängkläder få endast begagnas efter tillåtelse af Läkaren.

4:o. Då Läkaren eller Presten besöker sjuksalen bör hvar och en patient begifva sig till sin säng och, under deras vistande uti rummet, förhålla sig tyst och stilla.

5:o. Ingen patient tillåtes att, under den tid han å sjukhuset vårdas, begifva sig utom sjukhuset, utan dertill erhållen skriftlig tillåtelse af endera af Läkarne å den afdelning, dit den sjuke hörer. Patienterne få icke heller uppehålla sig i sköterskornas rum eller annat sjukrum, än det de fått sig anvisadt.

6:o. De sjuke tillåtes icke, utan särskildt af Läkaren för hvarje gång gifvet tillstånd, förskaffa sig några dryckesvaror eller någon annan föda, än den Läkaren för hvar och en förordnar och i sjukhuset bestås.

7:o. Det är patienterne förbjudet att i de allmänna sjukrummen röka tobak, vare sig pipa eller cigarrer; att kasta eller slå ut någonting genom fönstren, att nedsmutsa golfven genom spottande o. s. v., eller att på något sätt skada rummen, sängarne eller sängkläderne. Hvad helst af sjukhusets inventarier, som af de sjuke genom uppenbar vårdslöshet sönderslås eller skadas, bör af dem ersättas, innan de lemna sjukhuset.

8:o. Då årstid och väderlek det medgifva, få konvalescenter till promenad begagna den bakom sjukhuset, på bastionen, anlaggda plantering; framför sjukhuset eller vid inkörsportarne få deremot ingen patient uppehålla sig.

9:o. I allmänna sjukrummen få patienterne mottaga besök af främmande endast förmiddagarne från kl. 11—12 söcknedagarne, samt helgdagarne från kl. 4—5 eftermiddagen. Om för någon vigtigare angelägenhet, de sjukes anhörige på andra tider af dagen önska tillträde till sjukrummen, bör tillåtelse dertill sökas hos vederbörande Läkare.

10:o. Patienterne i de enskildte sjukrummen få vid alla tider på dagen mottaga besök af främmande, men icke efter kl. 9 på aftonen, såvida ej vederbörande Läkare sådant medgifver.

11:o. Patient, som visar ohörsamhet emot Läkare eller öfversköterska, eller missfirmar sköterskorna eller sina medpatienter eller brukar anständigheten sårande tal och uttryck, bör derföre af vederbörande Öfver-Läkare erhålla allvarliga föreställningar, med antydan, att, om skickligt uppförande icke iakttages, patienten ur sjukhuset afvisas.

12:o. Skulle någon sjuk i ett eller annat afseende, anse sig hafva skäl till klagomål, vare sig öfver matens beskaffenhet, betjeningen eller annat dylikt, anmäles sådant för Afdelningens Öfver-Läkare, hvars pligt det är att, efter anställd undersökning, så vidt på honom beror, skaffa nödig rättelse, och, i vigtigare fall, hos Direktionen anmäla förhållandet.

Instruktion

för Portvakten vid Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset.

Portvakten åligger:

att med saktmod, höflighet och välvilja bemöta alla som till sjukhuset ankomma;

att innan någon insläppes inhemta anledningen till besöket;

att icke upplåta porten för någon berusad eller vildsint;

att icke tillåta konvalescenter uppehålla sig i granskapet af inkörsporten;

att, då en sjuk söker inträde på annan tid än i allmänhet är föreskrifven, hänvisa till anslagstaflan utanför porten, utom i de fall då intagning genast bör ske på grund af olyckshändelse eller annan trängande nödvändighet, och

att söka förhindra personer, som fått tillträde till sjukhuset, för besök af patienter eller af annan anledning, att medhafva mat- eller dryckes-varor, afsedda att gifvas de sjuka, så vida de icke kunna styrka sig dertill hafva erhållit vederbörande läkares tillåtelse.

Patienter i enskildt rum få mottaga besök alla tider på dagen, men sjuka i allmänt rum endast från klockan 11 till 12 f. m. under hvardagar samt från klockan 4 till 5 e. m. under Sön- och helgdagar.

Efter klockan 9 på aftonen lemnas icke inträde hvarken för besök af sjuka eller sjukhusets betjening.

Portvakten liksom sjukvårdspersonalen åligger jemväl tillse att inga fremmande personer äro qvarvarande i sjukhuset efter klockan 10 på aftonen, då portar och ytterdörrar skola låsas.

Direktionen förväntar att hvar och en rättar sig efter här stadgade föreskrifter och att ingen genom buller eller oskickligt uppförande störer lugnet inom en inrättning som är ämnad att vara ett fridens hem för sjuka och lidande medmenniskor, hvilka här söka hjelp och vård.

Stat

för sjukes utspisning å Allm. och Sahlgrenska Sjukhuset.

Ordinarie kost 1882.

Helportion.

öre.

Söndag, Middag, Oxstek med potatis och fruktsoppa.
50 ort oxkött till stek, 2 ort smör, salt kryddpeppar och lagerbärsblad, 10 k.dec. tum potatis 20,
25 k.dec.tum sagosoppa, hvartill 10 ort sagogryn, 6 ort sviskon, 0,5 ort kanel, 6 ort socker, bärsaft 9,65
» Afton, 30 k.dec.tum gröt, kokad af 35 ort hafregryn, 10 k.dec.tum oskummad mjölk till dopp 7,65
För dagen 1 ℔ halfskrädt, väljäst, osyradt, mjukt rågbröd, 4,5 ort salt 11,0675
Summa 48,3675

Måndag, Middag, 35 k.dec.tum soppa med kött, kokadt af 50 ort färskt oxkött, 6 ort hvetemjöl, 10 k.dec.tum potatis, 0,15 ort ingefära, grönsaker till soppan 16,373
» Afton, lika med söndagen 7,65
För dagen lika med förut. 11,0675
Summa 35,0905

Tisdag, Middag, 25 k.dec.tum soppa med kött och pepparrot,
50 ort färskt oxkött, 6 ort helgryn, 0,10 ort ingefära, 10 ort grönsaker och soppr rötter, 10 k.dec.tum potatis, 4 ort pepparrot, 1 ort hvetemjöl, ½ ort smör till sås 17,3325
» Afton, lika med förut 7,65
För Dagen lika med förut. 11,0675
Summa 36,05

Onsdag, Middag, kokt färsk fisk eller salt sill och risgrynsvälling, hvartill färsk fisk 1 ℔ eller 1 stor sill, 1 ort hvetemjöl, 1 ort matsmör, 10 k.dec.tum potatis, persilja till fisk eller gräslök till sill 14,9475
20 k.dec.tum Risgrynsväl-
Transp. 14,9475
ling, hvartill 7½ ort risgryn, 20 k.dec.tum skummad mjölk 6,2
» Afton lika med förut. 7,65
För dagen lika med förut 11,0675
Summa 39,865

Thorsdag, lika med Måndag 35,0905
Fredag, lika med Tisdag 36,05
Lördag, lika med Onsdag 39,865
Medelkostnad för Helportion pr dag 38,6255

Halfportion.

Söndag, Middag, Oxstek med potatis och fruktsoppa, lika med hälften af helportion 14,825
» Afton, 15 k.dec.tum gröt kokad af 17,5 ort hafregryn, 10 k.dec.tum oskummad mjölk till dopp 5,725
För dagen 50 ort mjukt rågbröd, 2,25 ort salt 5,5337
Summa 26,0837

Måndag, Middag, 17,5 k.dec.tum soppa, hälften af helportion 8,1865
» Afton, lika med förut 5,725
För dagen lika med förut 5,5337
Summa 19,4452

Tisdag, Middag, 12,5 k.dec.tum soppa, hälften af helportion 8,6662
» Afton, lika med förut. 5,725
För dagen lika med förut 5,5337
Summa 19,9249

Onsdag, Middag, kokt färsk fisk eller salt sill och risgrynsvälling, hälften af helportion 10,5737
» Afton, lika med förut 5,725
För dagen lika med förut. 5,5337
Summa 21,8324

Thorsdag, lika med Måndag 19,4452
Fredag, lika med Tisdag 19,9249
Lördag, lika med Onsdag 21,8324
Medelkostnad för Halfportion pr dag 21,2127

Nollportion.

För hela dagen 25 k.dec.tum hafresoppa kokad af 12,5 ort hafregryn, 1 ort salt, 1 st. hveteskorpa . . 2,39

Prisnota

å

Hel-, Half- och Nollportion samt extra maten.

	Betalas med öre
Helportion, Söndag, enl. föreg. uträkn.	48,3
D:o Måndag o. Thorsdag » »	35,
D:o Tisdag o. Fredag » »	36,
D:o Onsdag o. Lördag » »	39,8
Halfportion, Söndag » »	26,
D:o, Måndag o. Thorsdag » »	19,4
D:o, Tisdag o. Fredag » «	19,9
D:o, Onsdag o. Lördag » »	21,8
Nollportion » »	2,4
Bouillon, 1 portion 12,5 k.dec.tum, hvartill 50 ort oxkött	13,
Köttsoppa, 1 portion, 17,5 k.dec.tum, hvartill 25 ort färskt oxkött lika med halfportion om Måndag	8,1
Mjölkportion 12,5 k.dec.tum oskummad mjölk	4,7
Franskt bröd, 50 ort	12,
Rågbröd, mjukt à 1 ℓℓ.	11,
Ett stycke hveteskorpa	1,
Sagosoppa, 12,5 k. dec.tum, 4 ort sagogryn, 3 ort sviskon, 0.25 ort kanel, 13,3 ort socker, bärsaft	5,9
Hafresoppa, 12,5 k.dec.tum, hvartill 6,25 k.dec.tum skummad mjölk, 7,5 ort hafregryn, 3 ort socker	4,7
Körsbärssoppa, 12,5 k.dec.tum, hvartill 6 ort torkade körsbär, 0,75 ort potatismjöl, 0,75 ort russin, 0,25 ort kanel, 5 ort socker	6,9
Äggöl, 12,5 k.dec.tum, hvartill 1 stycke ägg, 12,5 k.dec.tum svagdricka, 5 ort socker	9,
Ölost, 25 k.dec.tum, hvartill 20 k.dec.tum skummad mjölk, 5 k.dec.tum svagdricka	5,8
Mjölvälling, 12,5 k.dec.tum, hvartill 12,5 k.dec.tum skummad mjölk, 5 ort hvetemjöl	3,8

	Betalas med öre
Äggmjölk, 12,5 k.dec.tum, hvartill 12,5 k.dec.tum skummad mjölk, 1 stycke ägg	8,1
Risgrynvälling, 12,5 k.dec.tum, hvartill 15 k.dec.tum skummad mjölk, 5 ort risgryn	4,5
Risgrynsgröt, 25 k.dec.tum, hvartill bestås 25 k.dec.tum skummad mjölk, 25 ort risgryn, 10 k.dec.tum oskummad mjölk till dopp, 2,5 ort fint melissocker, 0,25 ort kanel	15,4
Hafregrynsgröt 15 k.dec.tum, hvartill 17,5 ort hafregryn, 1,5 ort salt, 10 k.dec.tum oskummad mjölk till dopp	5,7
Rågmjölsgröt, 15 k.dec.tum, hvartill 15 ort rågmjöl, 1,5 ort salt, 10 k.dec.tum oskummad mjölk till dopp	5,1
Biffstek, 50 ort färskt oxkött, smör, peppar etc.	20,
Köttbullar, 3 st., hvartill bestås 36 ort hackadt oxkött, 1/2 st. ägg, 4,5 ort smör, salt, mjölk, kryddor etc.	25,
Oxstek, hvartill 50 ort färskt oxkött, salt, peppar, lagerbärsblad etc.	20,
Saltadt kött, hvartill 35 ort oxkött	10,5
Stekt potatis, hvartill 25 k.dec.tum	3,
Färsk saltsjöfisk, hvartill 1 ℓ med sås och potatis, 1 ℓ fisk 10 öre, 12 1/2 kub.dec.tum potatis 2 öre, smör, persilja, mjöl 3,5 öre	15,5
Ett stycke löskokt ägg	5,
Ett stycke köttbulle = 1/3 portion.	8,4
En portion stufvade morötter hvartill bestås 50 ort morötter, smör, persilja och hvetemjöl	12,
En portion = (2 koppar) the eller kaffe, hvartill 10 ort socker, 1,5 k.dec.tum grädde, 2 st. hveteskorpor	15,
En portion smör hvartill 3,5 ort smör	3,5
En portion risvatten, 0,25 k:a, härtill 10 ort risgryn	1,6

Härutöfver må ingen extra mat reqvireras.

Göteborg den 2 Januari 1882.

Matordning vid Allmänna och Sahlgrenska Sjukhuset

för sköterskor, sjuksköterske-fri-elever, drängar och tjenstepigor.

Söndag.	Måndag.	Tisdag.	Onsdag.	Thorsdag.	Fredag.	Lördag.
Middag.	***Middag.***	***Middag.***	***Middag.***	***Middag.***	***Middag.***	***Middag.***
Kött med pepparrot och potatis, hvartill bestås 75 ort färskt oxkött, 7 ort pepparrot, 2 ort smör, 32 k.dec.tum potatis.	Stekt fläsk och potatis, hvartill 37,5 ort saltadt fläsk, 32 k.dec.-tum potatis.	Köttbullar 3 st. med potatis, 33⅓ ort färskt, hackadt oxkött, 4,5 ort smör, ½ st. ägg, mjölk, salt, kryddor etc., 32 k.dec.tum potatis.	Oxkött med pepparrot, 75 ort färskt oxkött, 7 ort pepparrot, 2 ort smör, 32 kub.dec.tum potatis.	Salt kött, hvartill 60 ort salt kött, sås, smör etc., 32 k.d.tum potatis.	Kallops med potatis, ⅔ *tl.* färskt oxkött, lagerbärsblad, peppar, etc. 32 k.dec.tum potatis.	Biffstek med potatis, 50 ort oxkött till biffstek, smör, peppar, 32 k.dec.tum potatis.
Soppa, 17,5 k.dec.tum, kokad på ofvanskrifne kött: 4 ort risgryn, 3 ort salt, 0,15 ort ingefära, grönsaker.	Rissoppa, 18 k.dec.tum, 10 ort risgryn, 3 ort sviskon, 3 ort russin, 0,5 ort kanel, 6 ort socker, bärsaft.	Sagosoppa, 18 k.dec.t., 10 ort sagogryn, 6 ort sviskon, 0,5 ort kanel, 6 ort socker, bärsaft.	Soppa, 17,5 k.d.tum, kokad på ofvanskrifna kött, 4 ort risgryn, 3 ort salt, 0,15 ort ingefära samt grönsaker.	Soppa, kokad på ofvanskrifne kött med gryn, rötter etc.	Hafregrynssoppa, 18 k.-d.tum, 7,5 ort hafregryn, 6 ort torkade äpplen, 6 ort farinasocker, 0,4 ort kanel.	Ölsoppa, 18 k.dec.tum, 12,5 k.dec.tum svagdricka, 7 k.dec.tum skummjölk, 6 ort hvetemjöl, 12,5 ort sirup.
Afton.	***Afton.***	***Afton.***	***Afton.***	***Afton.***	***Afton.***	***Afton.***
En så kallad 4 sk. kryddlimpa, 10 ort smör, 12 ort ost, 12,5 k.dec.-tum oskum. mjölk.	Sill och potatis, hvartill ½ sill, 6 ort smör, 32 k.dec tum potatis. Ölost, 25 k.dec.tum, hvartill 18 k.dec.tum mjölk, 7 k.dec.t. Svagdricka.	Stekt fisk med potatis, 1,25 *tl.* färsk fisk, 9 ort smör, 32 k.d.tum, potatis, mjöl, salt etc., samt 12,5 k.d.tum oskummad mjölk.	En så kallad 4 skillings kryddlimpa, 10 ort smör, 12 ort ost, 12,5 k.dec.tum oskummad mjölk.	2 koppar the med grädde, socker och 2 skorpor, 8 ort smör, mjukt bröd, kallt kött extra.	Risgrynskaka med mjölk och bröd, 28 ort risgryn, 0,25 k:a skummad mjölk, 1,5 ort socker, 1 st. ägg, 4 ort smör, en fin s. k. 2 skillings-kaka, 12,5 k.d.tum oskum. mjölk.	Hafregrynsgröt, 30 k.d.-tum, 35 ort hafregryn, 3 ort salt, 12,5 k.dec.-tum oskummad mjölk
För dagen.	***För dagen.***	***För dagen.***	***För dagen.***	***För dagen.***	***För dagen.***	***För dagen.***
Bröd efter 12 kakor i veckan, smör, färskt, efter 1 *tl* i veckan.	Lika med söndag.	Lika med söndag.	Lika med söndag.	Lika med söndag.	Lika med söndag.	Lika med söndag.

Dessutom erhålla drängarne hvardera för veckan 2:ne kakor bröd; ¼ *tl.* smör; och för hvarje dag en kopp kaffe med en skorpa för- och eftermiddag, ⅛ k:a ölost till frukost; ¼ k:a drick till middag; äfvensom en förrätt den afton i veckan, som gröt serveras.

Anmärkning. Vid de tillfällen då färsk fisk möjligen ej kan erhållas, må istället derför, annan lämplig mat efter kommissariens bestämmande användas.

GÖTEBORG den 31 December 1883.

DIREKTIONEN.

Öfversköterskorna hafva i kostpenningar 1 kr. 25 öre för dagen.

Sköterskorna hafva, utom ofvannämnde kost 2 kr. 50 öre i månaden till kaffepenningar.

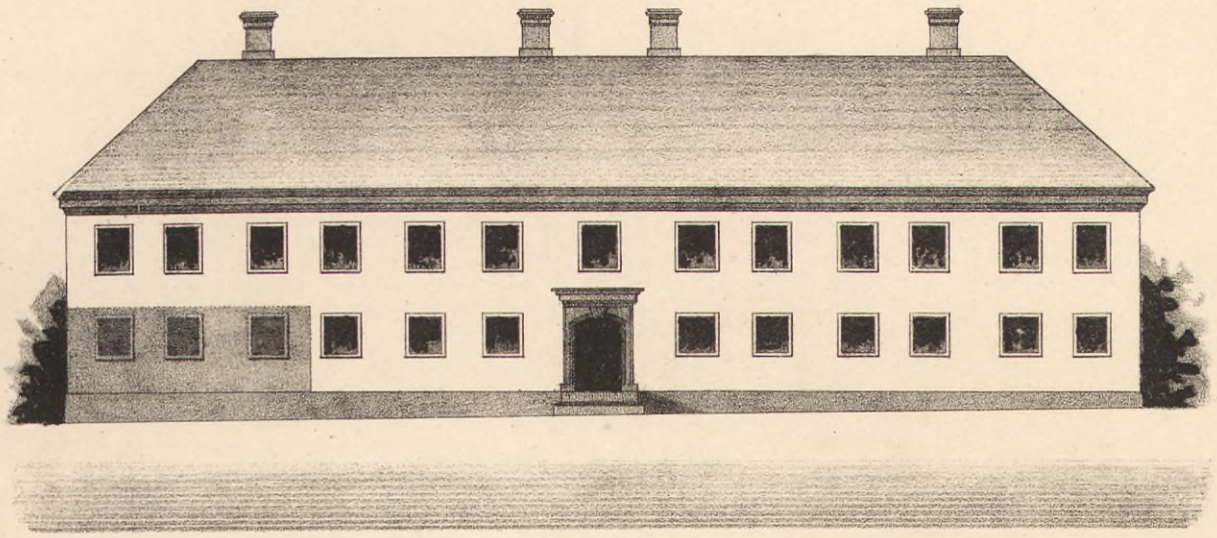

Äldsta Sahlgrenska Sjukhuset.

GÖTEBORGS LITH. ANTIKVARIAT.

Sednare Sahlgrenska Sjukhuset.

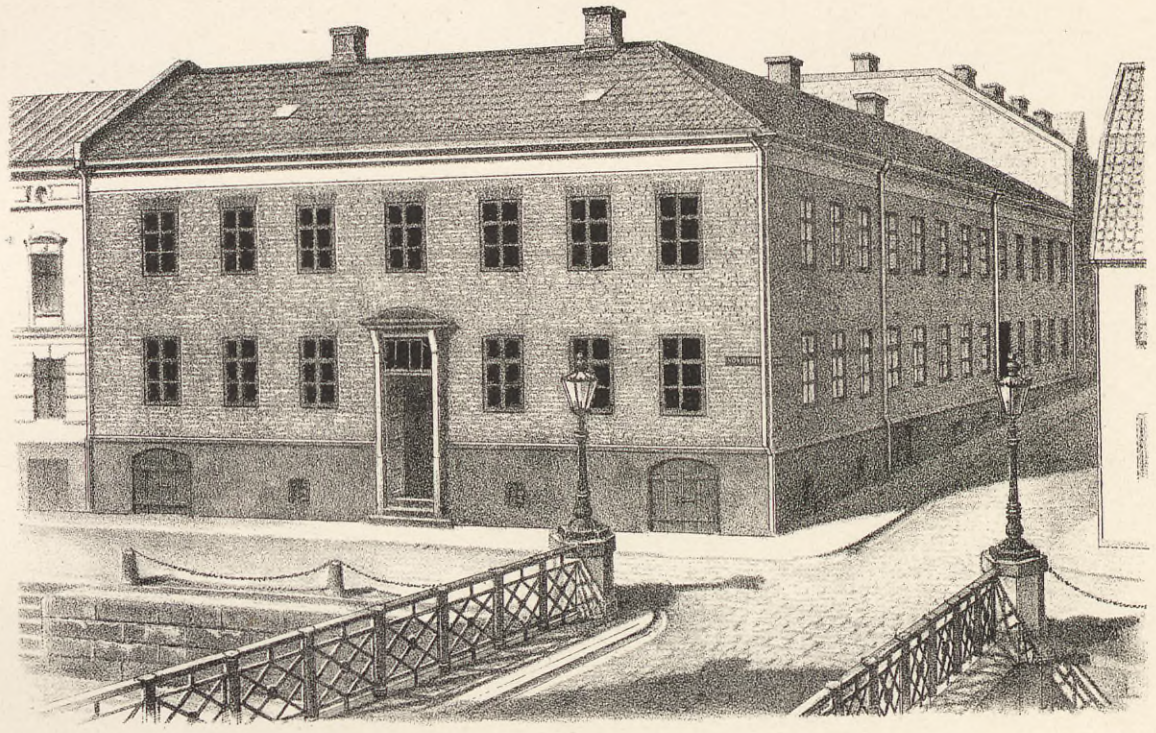

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG.

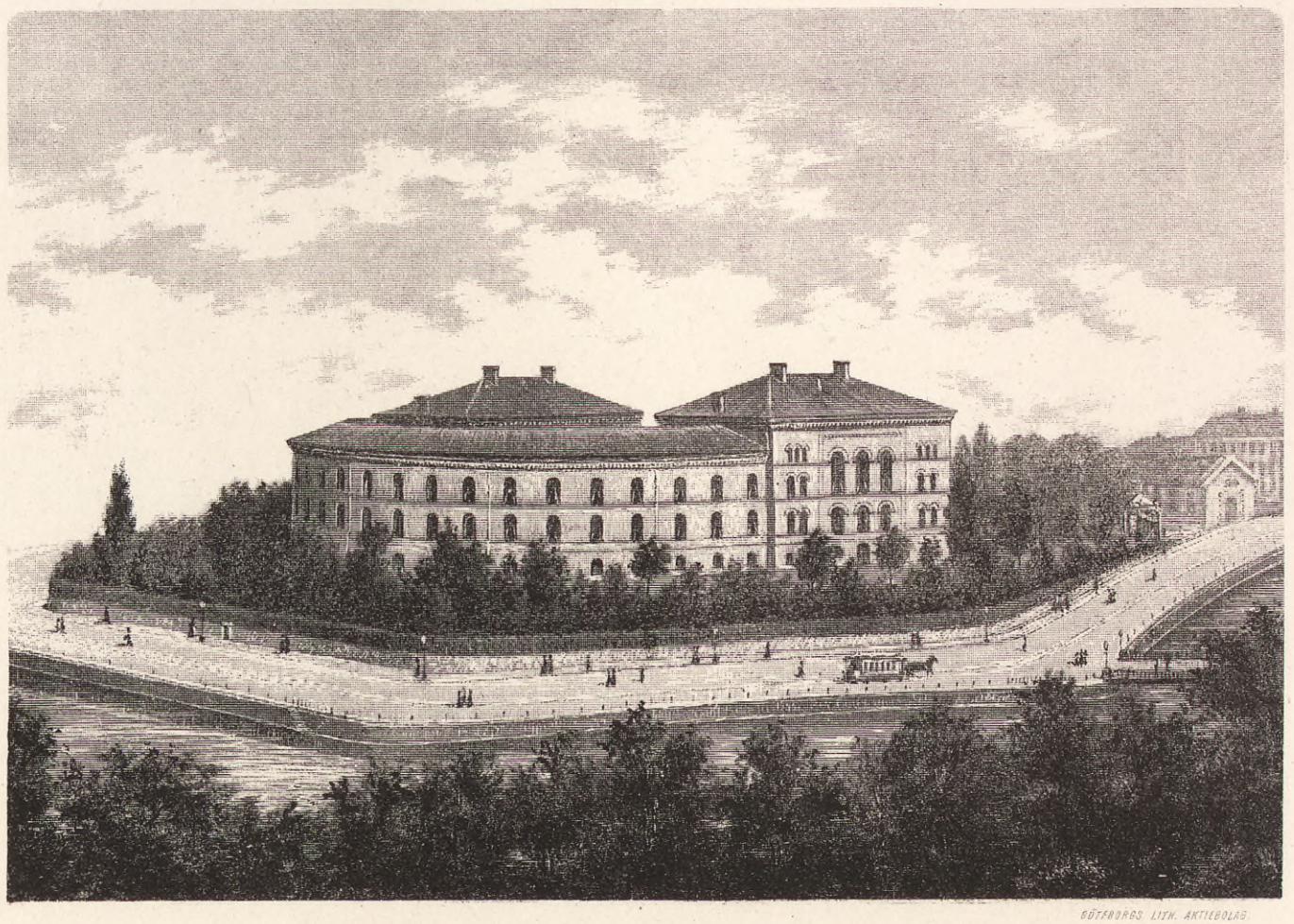

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG

Det nu varande

Allmänna och Sahlgrenska Sjukhuset.

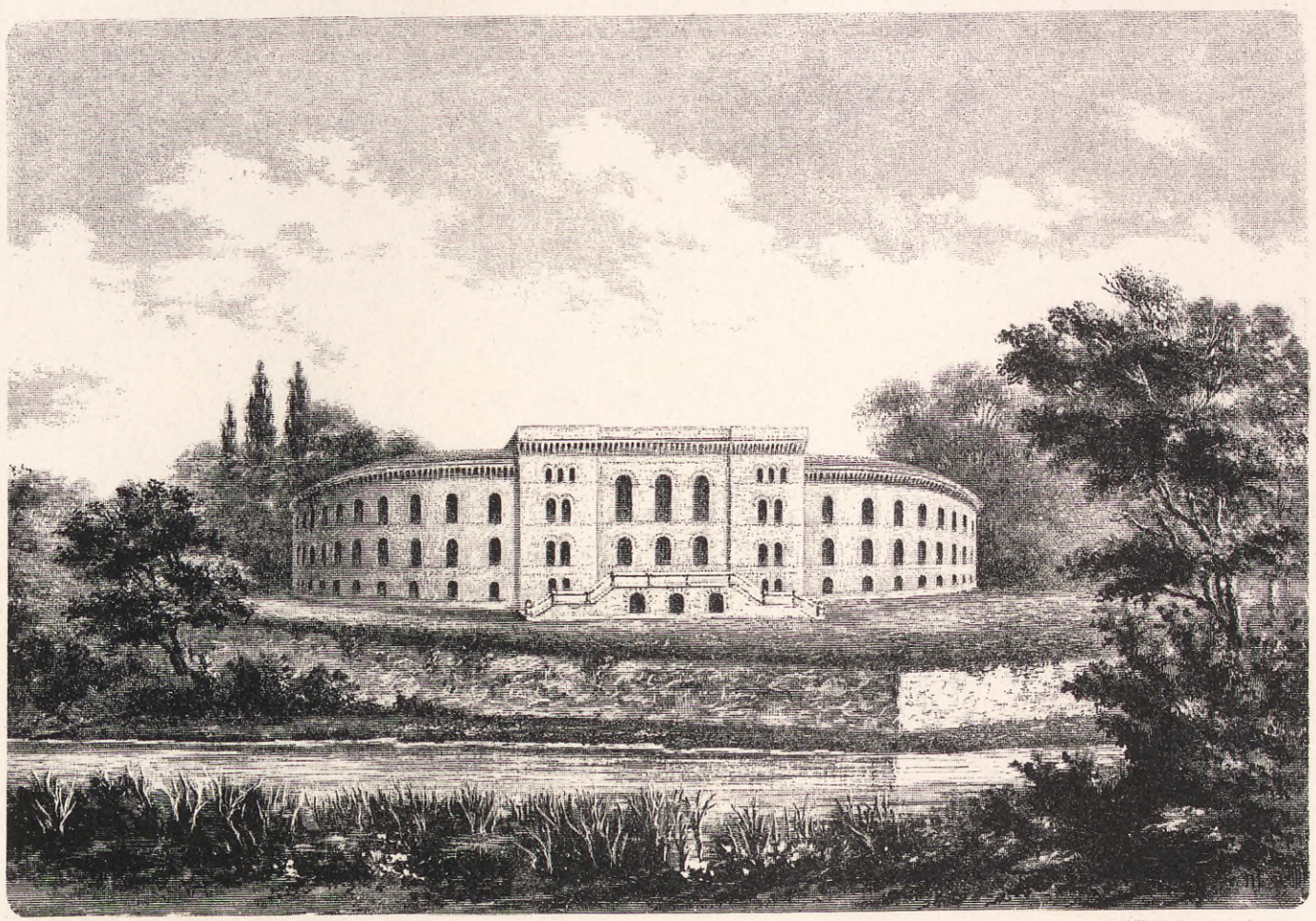

Allmänna och Sahlgrenska Sjukhuset.

enligt af kongl. Majt fastställd ritning.

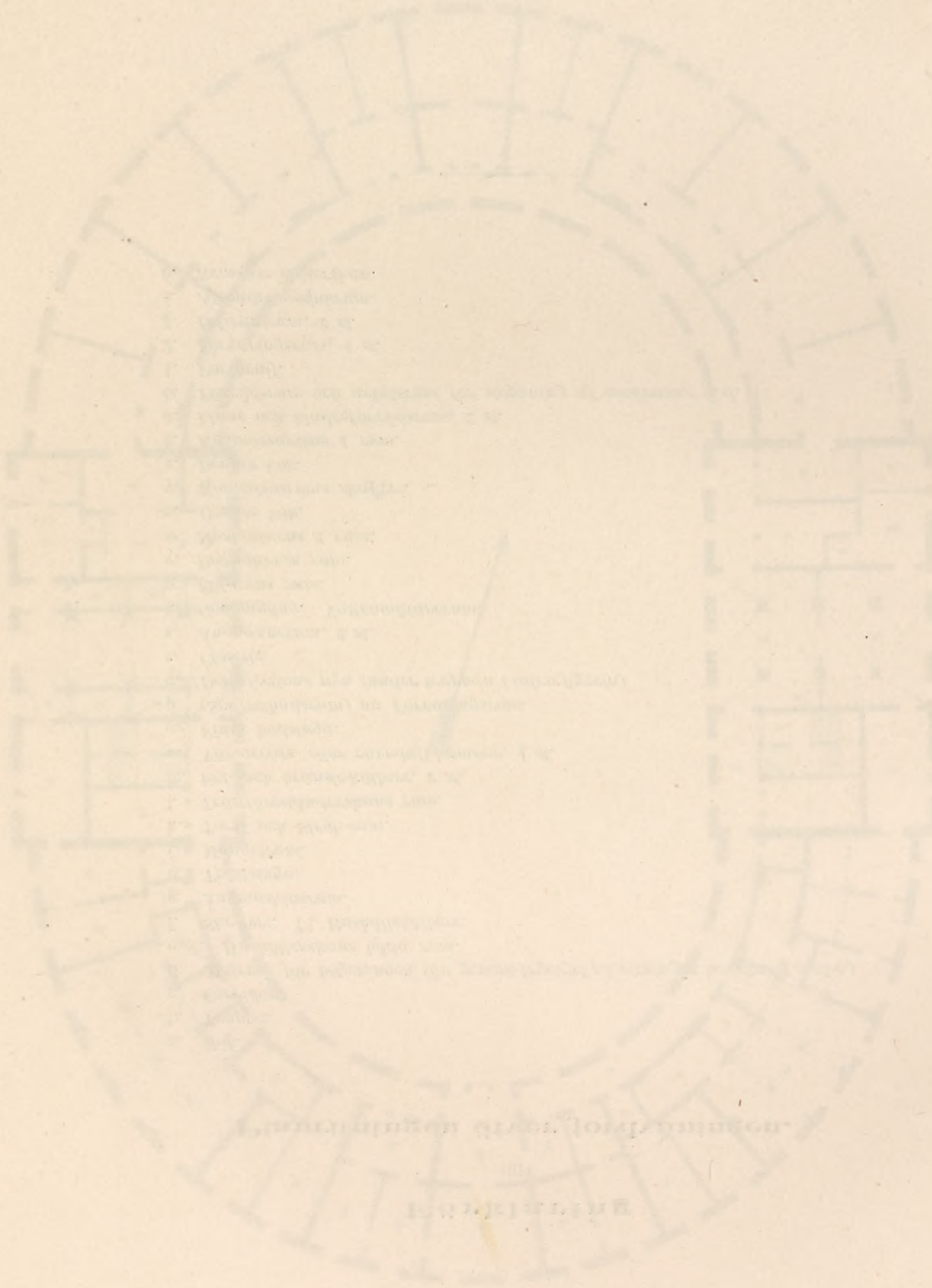

Förklaring

till

Planritningen öfver jordvåningen.

---

a. *Kök.*
b. *Trappa.*
c. *Corridor.*
d. *Matrum för betjeningen (är genom tryckfel på ritningen betecknad med c.)*
e e'. *Hushållerskans båda rum.*
f. *Skafferi.* f'f. *Hushållskällare.*
g. *Ångmaskinsrum.*
h. *Tvättstuga.*
i. *Mangelrum.*
k. *Tork- och Stryk-rum.*
l. *Tvättföreståndarskans rum.*
m. *Kol- och bränsle-källare, 2 st.*
n. *Värmerörs- eller varmluft-kamrar, 4 st.*
o. *Finsk badstuga.*
p. *(Svafvelbadsrum) nu Förvaringsrum.*
q. *Desinfections ugn (under trappan i östra flygeln)*
r. *Closette.*
s. *Ångpannerum, 2 st.*
t. *Genomgång. Vattenmätarerum.*
u. *Eldarens rum.*
v. *Drängarnes rum.*
w. *Maskinistens 2 rum.*
x. *Dennes kök.*
y. *Kommissariens skafferi.*
z. *Dennes kök.*
å. *Kommissariens 4 rum.*
ä. *Linne och klädesförrådsrum, 2 st.*
ö. *Förrådsrum och arbetsrum för stoppning af madrasser o. d.*
1. *Porthvalf.*
2. *Förvaringsrum, 4 st.*
3. *Delirantrum, 2 st.*
4. *Afsöndringssjukrum.*
5. *Rum för sköterskan.*

Plan af jordvåningen.

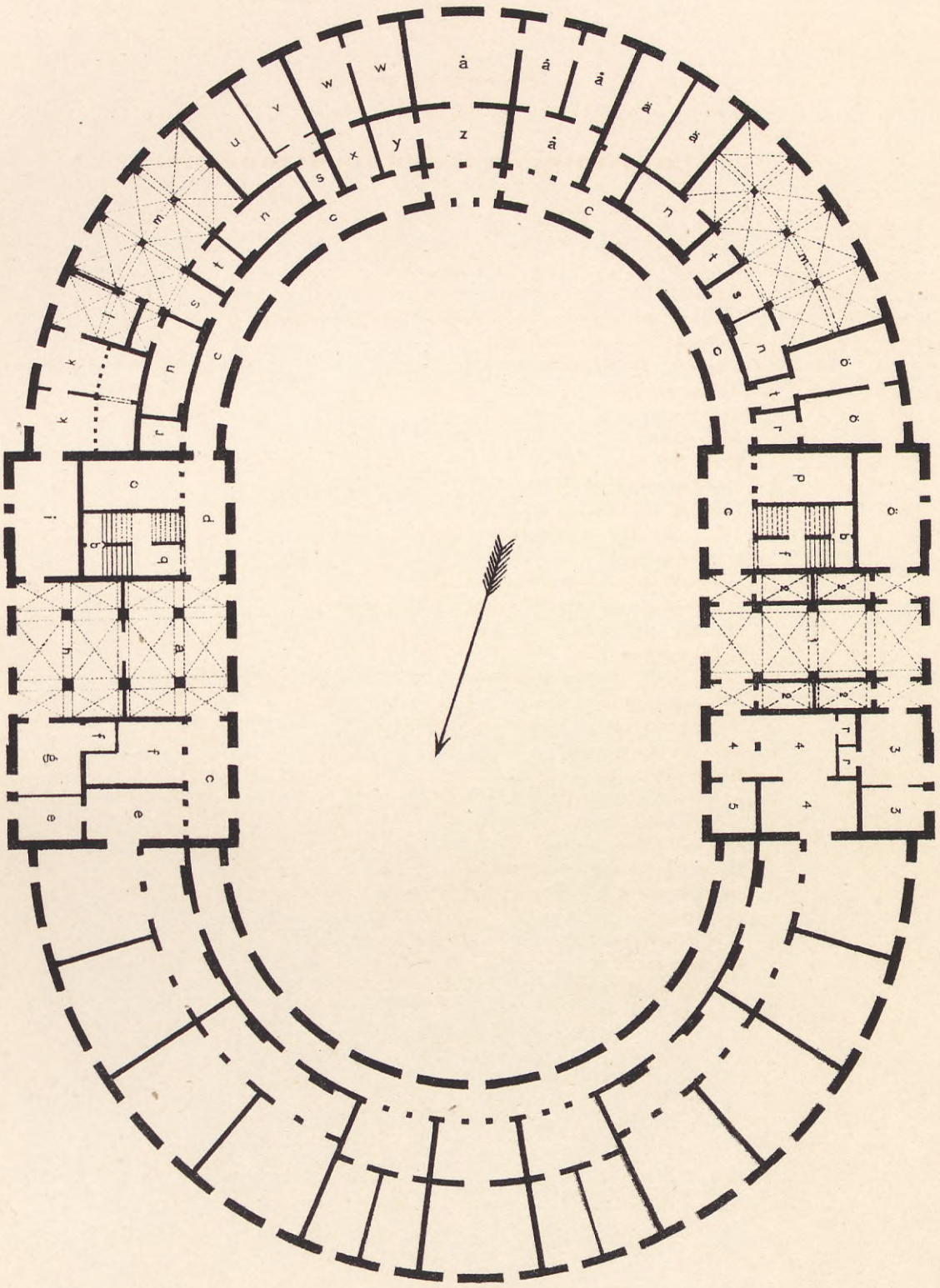

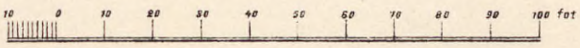

Förklaring

till

Planritningen öfver första våningen.

---

a. a. *Vestibuler, väntrum och polikliniker.*
b. b. *Trappor.*
c. c. *Badrum.*
d. *Corridor.*
e. e'. *Andre läkarens 2 rum.* e''. *Rum för luftklockan m. m.*
f. *Sjuksalar 4 för 10 och 4 för 11 sjuka.*
g. *Förstugor till dessa med tvättbord.*
h. *Enskilda sjukrum, 4 st.*
k. *Rum för sköterskorna, 2 st.*
i. *Förstugor till dessa.*
l. *Closetter.*
m. *Förvaringsskåp.*
n. *Gaskök.*
o. *Garderober o. d.*
q. *Afskilda sjuksängar (»skrubbar»).*
r. *Baderskans rum.*
s. s'. *Operationsrum.*
t. *Kirurgiska afdelningens förrådsrum.*
u. u'. *Öfverläkarnes mottagningsrum.*
v. *Rum för pathologiska samlingar o. d.*
x. *Jernkaminer.*

Plan af första våningen.

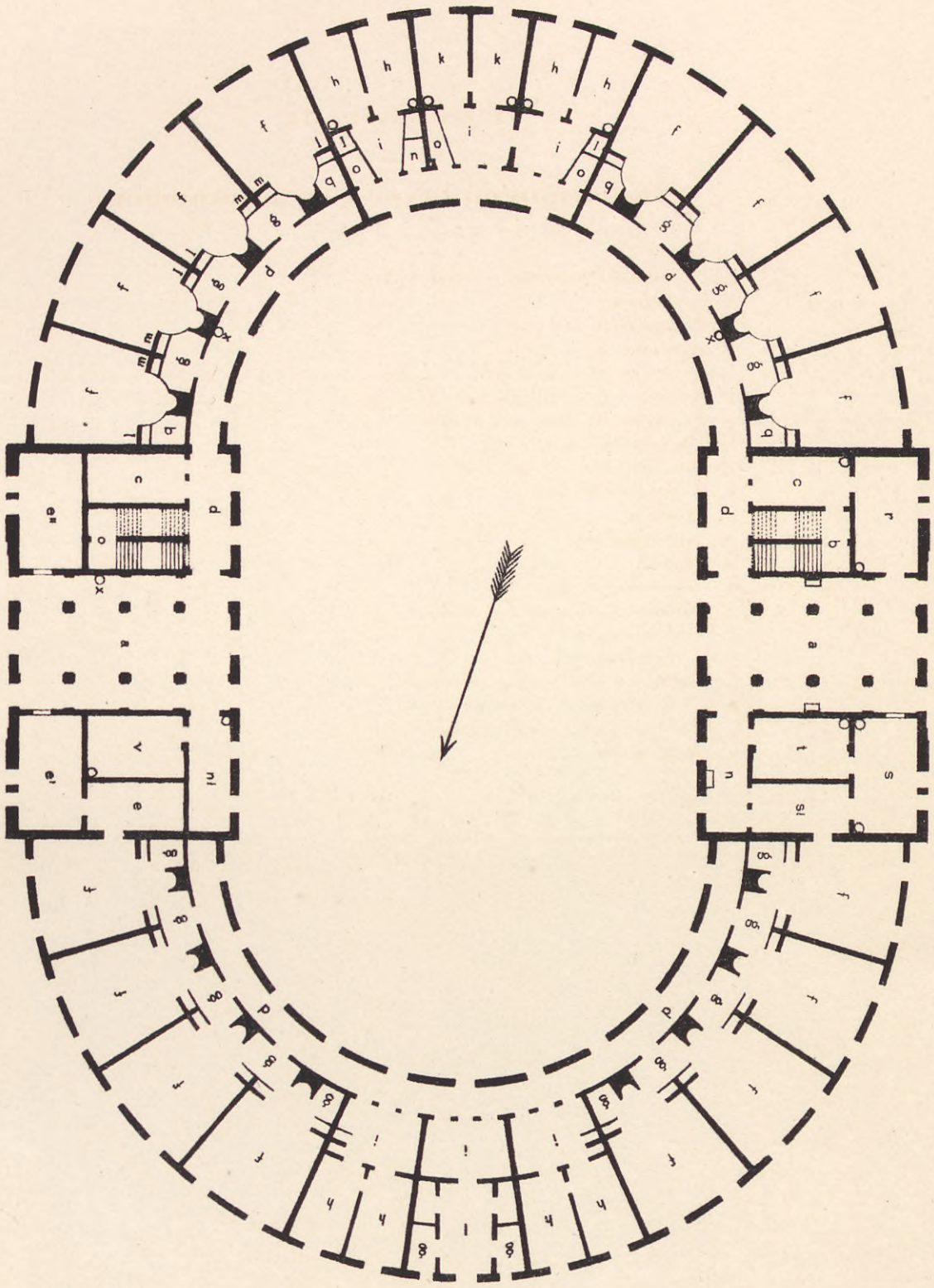

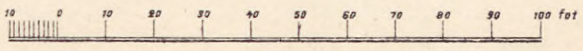

Förklaring

till

Planritningen öfver andra våningen.

---

a. *Kyrksal, bibliotek och direktionsrum.*
b. *Trappor.*
c. *Badrum.*
d. *Corridor.*
e. e'. *Andre läkarens rum,* u' *ingång till dessa och väntrum.*
e''. *Öfversköterskans på medicinska afdelningen rum.*
f. *Sjuksalar, 4 för 10 och 4 för 11 sjuka.*
g. *Förstugor till dessa med tvättbord.*
h. *Enskilda sjukrum, 4 st.*
i. *Förstugor till dessa.*
k. *Sjöterskornas rum, 2 st.*
l. *Closetter.*
m. *Förvaringsskåp.*
n. *Gaskök.*
o. *Garderober o. d.*
p. *Öfversköterskans på kirurgiska afdelningen rum.*
q. *Afskilda sjuksängar (»skrubbar»).*
r. i st. f. v. *Rum anslaget till biblioteket, nu begagnadt af andre läkaren på medicinska afdelningen.*

Rummen uti vestra flygeln af denna våning, förra barnbördsafdelningen, nu för ögonsjuka, har genom tryckfel blifvit med oriktiga bokstäfver betecknad sålunda:

m. *Korridorer.*
n. *Förra föreläsningssalen som nu jemte*
o *användas för särskilda operationer och till enskilda sjukrum.*
p. *Sjukrum för ögonpatienter, 7 rum.*

Plan af andra våningen.

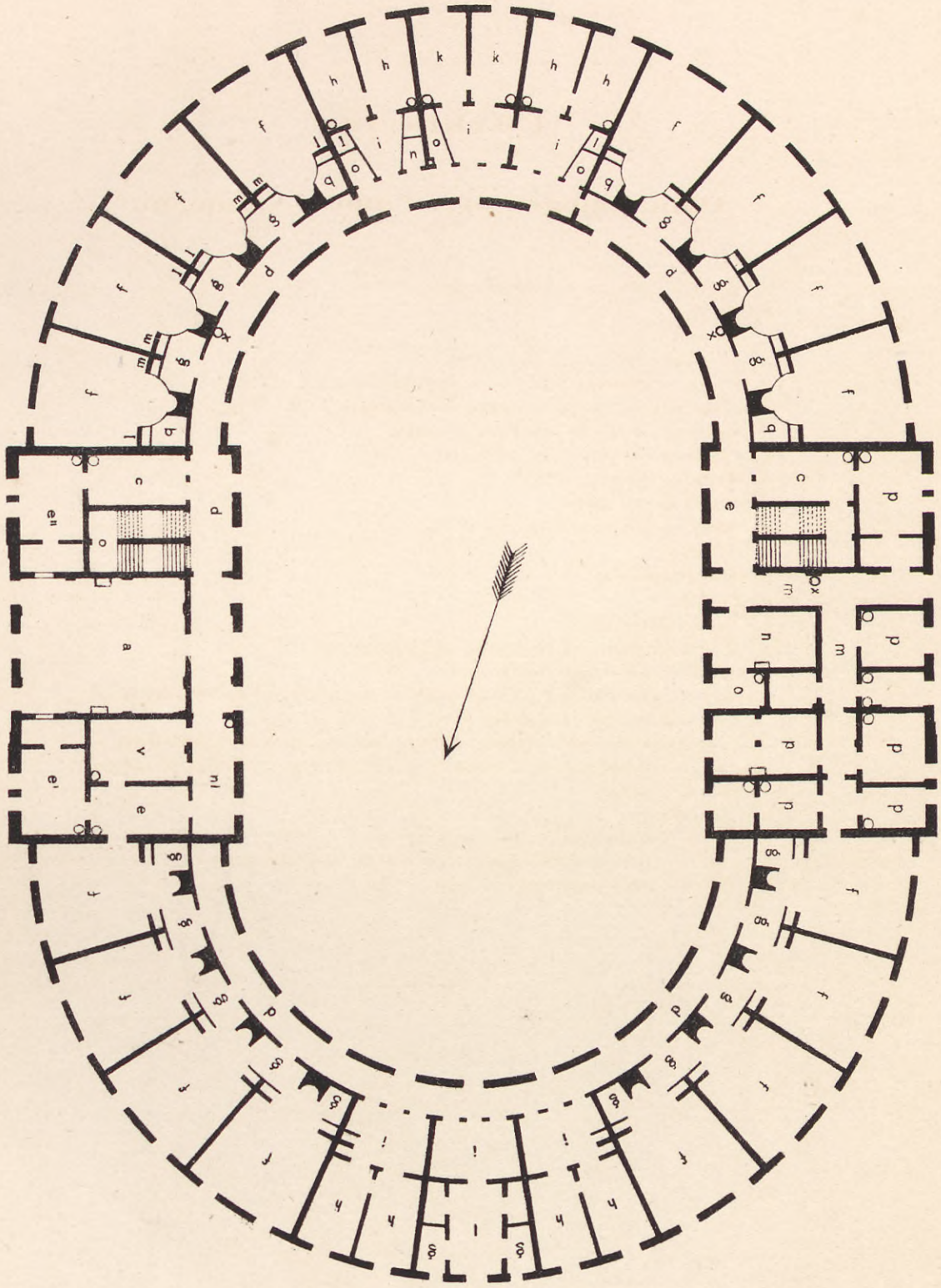

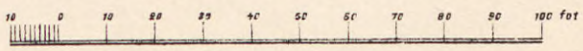

Niklas Sahlgren

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG.

Clas Alströmer

Pehr Dubb.

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG.

J. J. Ehman.

GOTHBORGH LITH ANTIBOLAG

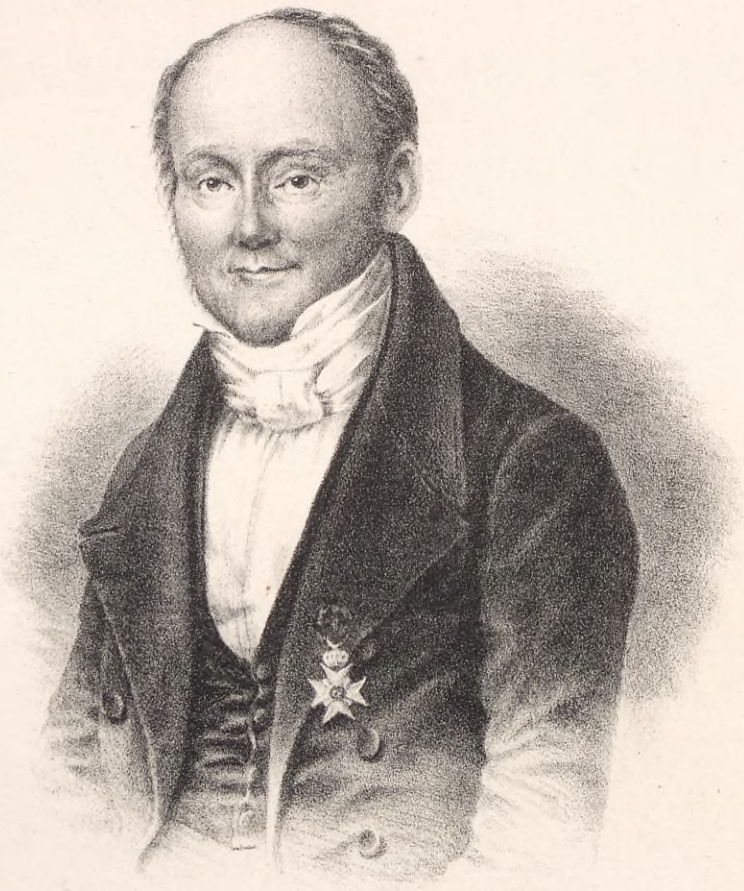

P. C. Westring

J. A Liborius.

Fritz Lang

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG

A. A. Lundell

SÖDERBERGS LITH. AKTIEBOLAG

N. M. Aspland

F. E. von Sydow

GÖTEBORGS LITH. AKTIEBOLAG

A. A. A. Lindh.

79.01.22.

